

Onsdagen den 27 februari

Kl. 10.00

Finansdebatt

§ 1 Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1979/80:61 till jordbruksutskottet

§ 3 Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1979/80:22, 23, 25 och 26

Jordbruksutskottets betänkande 1979/80:28

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1979/80:15 och 20

Civilutskottets betänkanden 1979/80:9-11

§ 4 Finansdebatt

Föredrogs finansutskottets betänkande 1979/80:15 med anledning av i propositionen 1979/80:100 framlagda finansplan och budgetförslag jämte motioner.

TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för punkterna A och B. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande båda punkterna i betänkandet.

Punkt A

Finansplanen

I propositionen 100 bil. 1 (ekonomidepartementet) hade regeringen efter föredragning av ekonomiministern Gösta Bohman föreslagit riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordats i propositionen.

I detta sammanhang hade behandlats

dels följande motioner rörande riktlinjerna för den ekonomiska politiken:

1979/80:1067 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga hemställdes

1. att riksdagen beslutade godkänna de mål och riktlinjer som anförts i motionen för arbetet med att under 1980-talet återföra den svenska ekonomin till balans.

2. att riksdagen beslutade godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som låg i det i motionen angivna stabiliseringspolitiska programmet och uppdra åt regeringen att med bibehållande av helheten i programmet framlägga förslag om dess genomförande.

4. att riksdagen beslutade anhänga om att regeringen vidtog åtgärder för att granska i första hand de stora företagens valutatransaktioner.

5. att riksdagen beslutade anhänga att regeringen påskyndade arbetet inom utredningen (I 1977:06) om de internationella investeringarnas näringspolitiska effekter.

6. att riksdagen beslutade anhänga hos riksbanken om en skärpt övervakning av valutalagens efterlevnad.

1979/80:1853 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga hemställdts

2. att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att en plan utarbetades för industripolitiken under 1980-talet med målsättningen att skapa minst 100 000 nya arbetstillfällen inom industrin och med beaktande av vad som anförts i motionen.

3. att riksdagen beslutade att uttala att skärpt restriktivitet borde visas mot kapitalexport och industriutflyttning.

5. att riksdagen beslutade att uttala sig för övergång till lagrätspolitik.

6. att riksdagen beslutade att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och finanspolitiken som förordats i motionen och avslå regeringens förslag i denna del.

dels följande motioner:

1979/80:265 av Mats Hellström m. fl. (s), vari hemställdts att riksdagen begärde att regeringen tillsatte en priskommission med uppdrag att finna vägar att minska inflationen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1979/80:345 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändiga åtgärder – vid sidan om kravet på skärpt monopollagstiftning – i kampen mot inflationen.

1979/80:593 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m).

1979/80:780 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdts att riksdagen uttalade sig för ett politiskt reformprogram för 1980-talets Sverige i enlighet med vad som anförts i motionen och grundat på följande huvudprinciper:

– brytande av storfinsansens ägande och makt över banker och storföretag.

– uppbyggande av en ledande sektor i ekonomin, bestående av stats- och löntagarägda företag.

– utvecklande av en stark och decentraliserad självstyrelse och demokrati.

tisering inom den stats- och löntagarägda sektorn, all annan offentlig verksamhet samt bostadsområden,

– en offensiv mot den ekonomiska krisen och arbetslösheten genom förnyelse av industri, transportväsen och den sociala sektorn,

– en ny typ av industrialisering, som prioriterade den lätta, avancerade industrin, reducerade råvaru- och energiintaget och samtidigt skapade fler arbeten,

– en djupgående förändring av arbetsprocessen och produktionen, syftande till att göra mänskliga behov och social nytta till riktmarke i stället för kortsiktig vinststrävan och kommersiellt slöseri.

1979/80:1062 av Arne Gadd och Bo Södersten (båda s), vari hemställts att riksdagen begärde att regeringen i samband med de årliga budget- och kompletteringspropositionerna gav riksdagen sin utförliga syn på budgetunderskottens effekter på sparande, likviditet, inkomst- och förmögenhetsfördelningarna.

1979/80:1069 av Håkan Strömberg m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om att utredningen om jordbrukets kapitalförsörjning skulle erhålla tilläggsdirektiv, som innebar att man utredde trädgårdsnäringens kapitalförsörjning på motsvarande sätt.

1979/80:1571 av Stig Josefson m. fl. (c),

1979/80:1850 av Stig Josefson m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om att utredningen om jordbrukets kapitalförsörjning skulle erhålla tilläggsdirektiv, som innebar att man även utredde trädgårdsnäringens kapitalförsörjning.

Utskottet hemställde

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1067 yrkande 2 och 1979/80:1853 yrkande 6 skulle godkänna vad som förordats i propositionen 1979/80:100 bil. 1 och som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. beträffande riktlinjer för den ekonomiska politiken för 1980-talet att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:1067 yrkande 1 och 1979/80:780.

3. beträffande plan för industripolitiken att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1853 yrkande 2.

4. beträffande valutatransaktioner m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1067 yrkandena 4, 5 och 6.

5. beträffande uttalande om kapitalexport och industriutflyttning att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1853 yrkande 3.

6. beträffande jordbrukets kapitalförsörjning att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:593 och 1979/80:1571.

7. beträffande trädgårdsnäringsens kapitalförsörjning att riksdagen med anledning av motionerna 1979/80:1069 och 1979/80:1850 hos regeringen begärde att motionerna överlämnades till kommittén om jordbrukets kapitalförsörjning.

8. beträffande uttalande om övergång till lågräntepolitik att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1853 yrkande 5.

9. beträffande budgetunderskottets effekter på sparandet m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1062.

10. beträffande åtgärder mot inflationen att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:345.

11. beträffande priskommission att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:265.

Följande fem reservationer hade avgivits av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren och Christer Nilsson (alla s):

1. beträffande riktlinjer för den ekonomiska politiken m. m., vari reservanternas ansett att utskottet under 1, 2 och 4 bort hemställa

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken att riksdagen med avslag på regeringens förslag i propositionen 1979/80:100 bil. I och motionen 1979/80:1853 yrkande 6 skulle godkänna vad som förordats i motionen 1979/80:1067 yrkande 2 samt som sin mening ge regeringen och fullmäktige i riksbanken till känna vad reservanternas anförts.

2. beträffande riktlinjer för den ekonomiska politiken för 1980-talet att riksdagen med avslag på motionen 1979/80:780 skulle godkänna vad som förordats i motionen 1979/80:1067 yrkande 1 och som sin mening ge regeringen till känna vad reservanternas anförts.

4. beträffande valutatransaktioner m. m.

a. att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:1067 yrkande 4 hos regeringen begärde att åtgärder skulle vidtas för att granska i första hand de stora företagens valutatransaktioner.

b. att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:1067 yrkande 5 hos regeringen begärde att arbetet inom utredningen (I 1977:06) om de internationella investeringarnas näringspolitiska effekter påskyndades.

c. att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:1067 yrkande 6 som sin mening gav regeringen och riksbanken till känna vad reservanternas anförts om en skärpt övervakning av valutalagens efterlevnad.

2. beträffande jordbrukets kapitalförsörjning, vari reservanternas ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse.

3. beträffande budgetunderskottets effekter på sparandet m. m., vari reservanternas ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:1062 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanternas anförts.

4. *beträffande åtgärder mot inflationen*, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse.

5. *beträffande priskommission*, vari reservanterna ansett att utskottet under 11 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1979/80:265 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Punkt B

Budgetförslaget

I propositionen 100 bil. 2 (budgetdepartementet) hade regeringen efter föredragning av budgetministern Ingemar Mundebo såvitt nu var i fråga föreslagit riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som förordats i propositionen.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:1067 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga hemställdt att riksdagen beslutade godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som anförts i motionen, och

1979/80:1853 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga hemställdt

1. att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om åtgärder och förslag för genomförande av ett program för 100 000 arbeten under 12 månader i enlighet med de riktlinjer som anförts i motionen.

4. att riksdagen beslutade att uttala att skatteutjämningsreformen borde genomföras i enlighet med riksdagens beslut.

7. att riksdagen beslutade att godkänna de allmänna riktlinjer för budgetpolitiken som förordats i motionen och avslå regeringens förslag i denna del.

Utskottet hemställde

1. beträffande de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1067 yrkande 3 och 1979/80:1853 yrkande 7 skulle godkänna vad som förordats i propositionen 1979/80:100 bil. 2 mom. 1 och som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. beträffande program för 100 000 arbeten under 12 månader att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1853 yrkande 1.

3. beträffande skatteutjämningsreformens genomförande att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1853 yrkande 4.

Reservation hade avgivits av Kjell-Olof Feldt, Paul Jansson, Arne Gadd, Per-Axel Nilsson, Anita Gradin, Roland Sundgren och Christer Nilsson (alla s):

6. *beträffande riklinjer för budgetpolitiken*, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 och 3 bort hemställa

1. *beträffande de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen* att riksdagen med avslag på regeringens förslag i propositionen 1979/80:100 bil. 2 mom. 1 och motionen 1979/80:1853 yrkande 7 skulle godkänna vad som förordats i motionen 1979/80:1067 yrkande 3 och som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört.

3. *beträffande skatteutjämningsreformens genomförande* att riksdagen med bifall till motionen 1979/80:1853 yrkande 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Konjunkturuppgången 1978–1979 blev inte särskilt stark och har nu av allt att döma kulminerat. Ur två synpunkter blev den en besvikelse. Industriinvesteringarna kom inte i gång, och den svenska exportindustrin har hävdat sig förhållandevis dåligt på världsmarknaden. Utfallet av vår utrikeshandel försämrades kraftigt i fjol – långt mer än vad som kan förklaras med stigande kostnader för oljeimporten.

Om konjunkturförbättringen gav ringa utbyte i form av industriell utbyggnad och förbättrad utrikesbalans, slog den däremot igenom rejält i prisutvecklingen. Inflationen under 1979 blev över 11 %. Inte heller kunde regeringen utnyttja det förbättrade konjunkturläget för att minska statsbudgetens underskott. Det ökade i stället under fjolåret med 11,5 miljarder till drygt 44 miljarder. Av sin upplåning hämtade staten nära 10 miljarder i utlandet.

Det gick alltså inte särskilt bra för Sveriges ekonomi under 1979. Det omdömet blir ännu mera befogat om resultatet jämförs med det ganska obehärskade skryt över sina prestationer som de borgerliga partierna tillät sig före valet i september i fjol. Valrörelsen drevs på temat "Vi klarade krisen". Sanningen var att man utnyttjade sitt övertag i nyhetsmedia till att dölja det faktum att Sverige hösten 1979 stod inför större ekonomiska svårigheter än på mycket länge.

Den budgetproposition och den finansplan regeringen lade fram i januari var ett oblygt försök att hålla uppe skenet från valrörelsen, åtminstone i vissa delar. Lägre inflation, god sysselsättning och hyggelig tillväxt av produktionen skulle enligt Gösta Bohmans scenanvisningar vara beviset på framgångarna för den tidigare trepartiregeringens politik. I den mån någonting kunde gå på tok skulle det skyllas på oljeprishöjningarna.

Den här uppvisningen i politisk opportunistik blev emellertid ett välförtjänt fiasko. Gösta Bohmans pamflett utsattes för hård kritik från alla möjliga håll. Ansedda ekonomer talade om finansplanens förfall. En åtminstone i Gösta Bohmans kretsar ansedd tidskrift förklarade att Gösta Bohmans kalkyler inte skulle klara konsumentverkets krav på produktfakta.

Inför den här anstormningen gav finansutskottets borgerliga majoritet upp. Det betänkande som riksdagen nu skall ta ställning till underkänner på varje central punkt Gösta Bohmans bedömningar av den ekonomiska

utvecklingen. Underskottet i bytesbalansen blir enligt den borgerliga utskottsmajoriteten större, prisstegringen snabbare, konsumtion och investeringar lägre än vad Gösta Bohman hävdade i januari.

Tyvärr drar utskottet inga som helst slutsatser av dessa nya insikter. Man vågar inte ens ställa samman sina bedömningar i en ny prognos för den svenska ekonomins utveckling under 1980 i en s. k. försörjningsbalans. Ännu mindre har man någon ekonomisk politik att föreslå riksdagen, som skulle vara ägnad att mildra eller överkomma de svårigheter som nu tornar upp sig.

I och för sig, herr talman, är vi här i riksdagen vid det här laget ganska luttrade av besynnerligheter och konstiga turer i borgerliga regeringars handläggning av den ekonomiska politiken. Men den här gången överskrider man alldeles klart en gräns för den politiska anständigheten. Såvitt jag vet har det aldrig förut inträffat att riksdagen uppmanas att fastställa riktlinjer för den ekonomiska politiken utan att få reda på vilka konsekvenser denna politik kan tänkas få. Den borgerliga majoriteten har alltså ingen uppfattning om vilken ekonomisk tillväxt man syftar till med sin politik, vad man vill uppnå när det gäller industriinvesteringarna och vilken situation man därmed har att möta i fråga om sysselsättningen längre fram.

Utskottsmajoritetens motivering för den här mörkläggningen är att man "inte haft möjlighet" att arbeta ut en fullständig försörjningsbalans utifrån de nya förutsättningarna. Jag måste fråga utskottets ordförande vad som egentligen döljer sig bakom den här formuleringen att man "inte haft möjlighet". Vad eller vem hindrade utskottets kansli från att arbeta fram en ny försörjningsbalans? Kan detta hinder möjligen heta Gösta Bohmans förlorade prestige? Att utskottets kansli är kompetent att göra jobbet, kan jag i varje fall intyga.

Nu behövs det i och för sig inte särskilt finstämda prognoser för att klargöra allvaret i Sveriges ekonomiska läge. Bevisen är tyvärr alltför överväldigande för att den svenska ekonomin befinner sig i ett tillstånd av grundläggande obalans – de växande underskotten i våra utrikes affärer, de snabbt försämrade statsfinanserna och den kraftiga inflation som på nytt plågar oss. Denna svaga och skuldtyngda ekonomi hotas nu av en ny konjunkturedgång med risk för ökad arbetslöshet och ekonomisk tillbakagång.

Inför dessa perspektiv andas både finarplanen och finansutskottets majoritetsbetänkande en allmän uppgivenhet. I stället för att utforma en ekonomisk politik, som kan ta itu med underskotten och inflationen, letar man efter syndabockar som skall få bära ansvaret för samhällsekonomins krisartade tillstånd. I utskottsbetänkandet liksom i finansplanen skildras den ekonomiska utvecklingen under fjolåret som idyllisk och fortskridande helt enligt planerna fram till den tidpunkt då oljepriserna höjdes i somras. Att inflationen blev 11 % i stället för de beräknade 6, att underskottet i bytesbalansen blev 10 miljarder i stället för de 5 man räknat med, allt detta beror på de höjda oljepriserna.

Detta är inte sant. Enligt beräkningar utförda av statens pris- och kartellnämnd, SPK, steg konsumentpriserna 1979 med 11,3 %. Därav

berodde inte mer än knappt 2 % på höjda olje- och bensinpriser. Ser man på prishöjningarna på all energiförbrukning i landet finner man att de svarade för 3 procentenheter av den totala uppgången med 11 %.

När det gäller oljeprishöjningarnas inverkan på utfallet av vår utrikeshandel är det riktigt att den s. k. oljenotan ökade med ca 8 miljarder kronor. Men under 1979 steg också priserna på de svenska exportvarorna med sammanlagt 5 miljarder kronor mer än världsmarknadspriserna. Genom exportföretagens prispolitik tjänade Sverige således 5 miljarder extra. Det betyder att vårt bytesförhållande med utlandet, de s. k. terms of trade, försämrades med 3 och inte 8 miljarder under fjolåret. Resten av nedgången i handelsbalansen på över 9 miljarder beror på att vår import ökade så mycket mer än exporten, dvs. 15 % för importen mot 8 % för exporten. Med andra ord så försämrades Sveriges balans gentemot omvärlden kraftigt under 1979 även om man bortser från den dyrare oljeimporten.

Att regeringen försöker skylla ifrån sig kan landet kanske stå ut med. Men det allvarliga är att beskrivningen av oljepriserna som upphovet till alla våra problem skapar intrycket att utvecklingen är ödesbestämd och att den inte kan påverkas genom våra egna åtgärder, t. ex. när det gäller inflationen.

En annan konsekvens är att det skymmer sikten för det grundläggande problemet i svensk ekonomi, nämligen att vi inte längre förmår försörja oss själva. Sverige har förvandlats till ett land som fortlöpande måste låna utomlands för att klara sig – 10 miljarder i fjol, kanske 20 miljarder i år.

Orsakerna till denna utveckling är att finna i industrins nedgång. Företagsnedläggningarna har krympt vår industri. Föga nytt har kommit i de nedlagda företagens ställe. Industrins investeringar har fallit med nära 40 % sedan 1976. Det betyder också att vår industriella produktionsutrustning åldras i alltför snabb takt. Den tekniska förnyelsen och utvecklingen har blivit för liten. Det har gjorts beräkningar som visar att industrins investeringar skulle behöva öka med 50 % under några få år för att vi skall kunna börja att vända utvecklingen bort från ständigt ökande underskott och utlandsupplåning. Den svenska utlandsskulden är mot slutet av det här året antagligen uppe i 70 miljarder kronor. Om vi inte kan få ner underskottet i utrikeshandeln till klart lägre tal redan under första hälften av 1980-talet, är det uppenbart att våra skulder snabbt närmar sig den gräns där våra kreditmöjligheter börjar tömmas ut.

För inte så länge sedan brukade Gösta Bohman stoltsera med framgångarna för sina devalveringar och sin svängremspolitik. I herr Bohmans reseberättelser ingick skildringar av hurusom han blivit världsberömd – en så lyckad devalvering hade den internationella sakkunskapen sällan skådat, förkunnade han.

Jag undrar om herr Bohman är beredd att här i dag beskriva sin devalverings- och svängremspolitik som en succé, ens i den svenska ankdammen. I så fall måste han förklara varför exportindustrins andel av världsmarknaden inte har ökat sedan 1977, varför industrins utbyggnad har stannat upp, varför inflationstakten ökade så kraftigt under 1979.

I själva verket, herr talman, har Gösta Bohman erkänt misslyckandet med

sin svängningspolitik från åren 1977 och 1978, eftersom han i sin egen finansplan eftertryckligt dömer ut den som en användbar strategi. En ny åtstramningspolitik bör undvikas, skriver Gösta Bohman i finansplanen, därför att den medför arbetslöshet, sänker tillväxten och håller tillbaka industrins investeringar. Det var ju just detta som blev effekten av politiken 1977-1978 och som förklarar varför våra ekonomiska problem förvärrats.

Men det finns också en annan förklaring till den svenska ekonomins eländiga tillstånd. Det är att de borgerliga regeringarna tappat greppet om den finansiella stabiliteten och om inflationsutvecklingen. Det stora och snabbt växande budgetunderskottet har drivit fram skyhöga räntor och en väldig penningmängd, som i sin tur driver på inflationen. Tillsammans med den allmänna osäkerhet om vår ekonomiska framtid som den nuvarande regeringskonstellationen har förmått skapa omkring sig verkar detta starkt hämmande på investeringsverksamheten. Vem vill satsa sina pengar på långsiktiga, riskfyllda investeringar, när man snabbt och riskfritt kan få upp till 20 % avkastning på pengarna bara genom att låna ut dem?

I stället har vi fått en spekulationsekonomi, där pengarna söker sig bort från produktiva verksamheter – det som kan ge oss ny och ökad produktionsförmåga – till fastighetsspekulationer, finansbolag, grå kreditmarknad och valutaflykt. Resultatet blir mera inflation, nya räntehöjningar – och en ytterligare nedpressning av de produktiva insatserna.

Herr talman! Man behöver inte vara särskilt lättskrämd för att uppleva Sveriges ekonomiska framtidsperspektiv som djupt oroande. Det hjälper oss inte att hoppas på högkonjunkturer – vi har inte längre ekonomisk och industriell styrka att utnyttja dem. Det är ingen tröst att också andra länder har inflation – inflationen har redan gjort så djupa sår i det svenska samhället att den är ett direkt hot mot sysselsättningen och tryggheten. Och om konjunkturerna under 1980-talets första år vänder nedåt igen – det i dag mest troliga – var skall vi då ta resurser för att värja oss mot arbetslöshet och nya förluster av produktion och välförstånd?

Om detta är en svartmålning av Sveriges ekonomiska läge, deltar merparten av landets ekonomer och opinionsbildare i den svartmålningen. Under de senaste månaderna har varningarna för att landet håller på att störtas in i en djup ekonomisk kris kommit från allt fler håll: näringslivet, Industriförbundet, LO:s ekonomer, SNS:s s. k. konjunkturråd. Delegationer från OECD och Internationella valutafonden sägs ha återvänt från sina Sverigebesök djupt bekymrade över landets ekonomiska tillstånd.

I stället för att anvisa nya och mera realistiska riktlinjer för den ekonomiska politiken delar nu finansutskottets borgerliga majoritet ut nya pekpinningar till löntagarorganisationerna. Här går man t. o. m. längre än herr Bohman när det gäller att frånta regering och riksdag ansvaret för vad som händer med vår ekonomi. Man hävdar helt enkelt att ansvaret faller, tungt t. o. m., på arbetsmarknadens parter att ordna ett löneavtal, som klarar både exporten och sysselsättningen – detta även om det blir lågkonjunktur, drar man till med. Dessutom läggs på samma parter uppgiften att komma överens om den ekonomiska politik som skall göra detta mirakulösa avtal möjligt.

Enligt finansutskottets majoritet inskränker sig statsmakternas ansvar till att granska de förslag som Landsorganisationen, TCO och Svenska arbetsgivareföreningen lägger fram för regeringen – och eventuellt genomföra dem, om deras innehåll passar de tre regeringspartierna.

Gösta Bohman har i en tidningsintervju gett uttryck åt samma uppfattning. Regeringen kan inte vidta några ekonomisk-politiska åtgärder, säger han. Det vore att blanda sig i avtalsförhandlingarna, att ta ställning för den ena parten, som herr Bohman uttrycker sig. Men ni är välkomna till kanslihuset, hojtar herr Bohman. Själv tänker han tydligen inte ta ett steg utanför departementets lugna vrår för att hjälpa Sveriges ekonomi i en svår stund.

Det här ger onekligen upphov till ett antal frågor. Både utskottsmajoritetens och våra bedömningar visar att 1980, om ingenting görs, med all sannolikhet blir ett år med ny, snabb inflation, dålig tillväxt och en klar risk för sjunkande reallöner. Är det verkligen regeringspartiernas mening att man helt överksam skall låta detta inträffa utan att försöka göra något åt saken? Är det också regeringspartiernas avsikt att ge Svenska arbetsgivareföreningen vetorätt gentemot varje uppslag till politiska insatser mot inflationen? Menar man verkligen att regeringsingripanden, t. ex. för att hålla tillbaka höjningar av matpriserna och för att stimulera investeringarna, är en inblandning i avtalsrörelsen?

Herr talman! Det vilar någonting överkligt över den här situationen. Jag tror att de allra flesta människor i vårt land känner oro över vad som händer på det ekonomiska området – den kraftiga uppgangen av levnadskostnaderna, hyror och räntor som rusar i höjden, en ständigt stigande utlandsskuld, hotet om nya industrikriser och en växande arbetslöshet. Jag tror också att många inser vilket utomordentligt kritiskt läge som kan uppstå under den kommande avtalsrörelsen, med stora krav på kompensation för inflationen och en uppenbar risk för allvarliga konflikter.

I detta läge fränsäger sig regeringen allt ansvar, vägrar att diskutera några initiativ i den ekonomiska politiken, vägar inte ens redovisa konsekvenserna av den politik man för. Är det då underligt om modlösheten växer ute i näringslivet, om känslan sprider sig att landets ekonomi befinner sig på katastrofkurs?

Vi socialdemokrater har lagt fram ett antal förslag, ett program för en ändrad inriktning av den ekonomiska politiken i Sverige. Vi försöker inte inbilla någon att detta program snabbt och smärtfritt löser landets ekonomiska problem. Tvärtom är utgångspunkten att dessa problem är så djupgående att det kommer att krävas ett mångårigt, tålmodigt och konsekvent rekonstruktionsarbete för att återställa ekonomins styrka och balans.

Den första fasen i ett sådant långsiktigt program borde vara att omedelbart inleda en hård kamp mot inflationen och att försöka få i gång den produktiva kapitalbildningen i landet. Enligt vår mening är sådana insatser nödvändiga om förutsättningar skall skapas bl. a. för att avtalsrörelsen skall kunna genomföras med ett resultat, som är bra både för samhällsekonomin och för löntagarna.

Därför föreslår vi bl. a. utvidgat prisstopp och åtgärder mot höjda matpriser och hyror. Vi föreslår också att investeringsfonderna skall användas så att de ökade vinsterna i företagen går till investeringar, och vi föreslår att kontrollen över valutamarknaden skärps.

Utskottsmajoriteten avstyrker alla våra förslag. Men man gör det utan övertygelse. Råd villhet och osäkerhet präglar argumenteringen. "Det bör inte uteslutas", säger man, att vissa av de socialdemokratiska förslagen "kan komma upp till övervägande". Inför tanken att öka hyres- och matprissubventionerna uttalar man endast sin tveksamhet. Det är uppenbart att man här inte vetat – eller rättare sagt inte blivit ense om – vad man skall tycka.

Men i den grövre propaganda som man ägnar sig åt utanför det här huset har vårt program avfärdats som ett våldsamt överbud med oacceptabla konsekvenser för statens finanser. Det gäller framför allt åtgärderna mot hyres- och matprisstegringarna. Och jordbruksministern, som tydligen har sin egen uppfattning om hur förutsättningar skapas för en lugn avtalsrörelse, har redan deklarerat att matprishöjningarna i juli blir minst lika stora som de höjningar vi drabbades av i januari på 8 %.

Med anledning av det här måste man fråga sig om den borgerliga regeringen egentligen har förstått vad de senaste årens inflation ställt till med för vanligt folk. Från den 1 januari 1977 och fram till den 31 januari i år har priserna på livsmedel i Sverige stigit med 37 % och hyreskostnaderna med 52 %. För en löntagare med LO-kollektivets genomsnittsinkomst har detta betytt en ökning av levnadskostnaderna med ungefär 650 kr. i månaden. Under samma tid har den behållna inkomsten efter skatt ökat med drygt 700 kr. i månaden. Det betyder att sedan mat och hyra betalats har en löntagare med de här villkoren bara 50 kr. över för att klara prisökningarna på alla andra utgifter i hushållet.

Om folk med vanliga inkomster börjar känna bördan av den borgerliga inflationspolitiken väl tung, borde det alltså inte vara ägnat att förvåna. Men det gör det tydligen ändå hos landets prisminister, herr Burenstam Linder. Han avvisar löntagarnas klagan över de stigande levnadskostnaderna som oberättigad. Vi måste gå igenom ett stälbad, förklarar Burenstam Linder, uppenbarligen inspirerad av sina engelska partivänners framfart.

Uppriktigt sagt, herr talman, tror jag att den här okänsligheten inför inflationens verkningar på människors levnadsvillkor är det största enskilda misstaget som den borgerliga regeringen är på väg att begå. Om man ingriper mot inflationen handlar det inte, som herrar Bohman och Burenstam Linder och andra tycks tro, om att lura folk att tro att vi kan undga de höjda oljepriserna. Vad det gäller är att förhindra att en direkt explosiv situation uppstår på den svenska arbetsmarknaden.

Hur avgörande är då invändningen att exempelvis ökade matsubventioner försvagar statsfinanserna? Budgetministern har i sitt budgetförslag på sätt och vis besvarat den frågan. Han visar där att huvudförklaringen till den dramatiska ökningen av statens budgetunderskott sedan 1976 är kombinationen av låg tillväxt i ekonomin och snabb inflation. Den dåliga tillväxten drar ner statsinkomsterna, medan inflationen och arbetslöshet pressar upp

statens utgifter för löner, arbetsmarknadspolitik, pensioner, försvar, barnbidrag, bostadsbidrag osv. Allt tyder nu på att med oförändrad ekonomisk politik får vi i år just den kombinationen, med en tillväxt neråt 2 % och en inflation på över 10 %. Det måste betyda att budgetunderskottet växer långt mer än till de 50 miljarder som Ingemar Mundebo räknat med. Om man med det slags politik som vi föreslår skulle kunna öka tillväxten och hålla tillbaka inflationen blir statsfinanserna bättre, även om i denna politik ingår vissa insatser mot hyres- och matprishöjningarna.

Den borgerliga utskottsmajoriteten har alltså inte kunnat samla sig till ett enda förslag om den ekonomiska politikens inriktning för det kommande året. Inte heller redovisar man någon samlad strategi för hur den svenska ekonomins problem skall hanteras i ett mera långsiktigt perspektiv. Visserligen påpekar man med rätta att vårt grundproblem är att industrin blivit för liten och att det råder stor brist på kapital i landet. Men hur den industriella expansionen skall åstadkommas och på vilket sätt sparandet och kapitalbildningen skall ökas överlämnar man till nästa långtidsutredning att lösa. Det är bara på en punkt man framför en klar åsikt – de offentliga utgifternas tillväxt måste hållas tillbaka.

Men det säjs ändå tillräckligt mycket i utskottsbetänkandet för att centerpartiets uppslutning bakom den här politiken måste väcka en viss uppmärksamhet. Här tar centern nämligen ställning för en ekonomisk och politisk utveckling som man i sin allians med kommunisterna i den s. k. folkkampanjen mot kärnkraft stenhårt förnekar.

Här säger man att det ena stora problemet blir att få arbetskraft till exportindustrin – medan man i folkkampanjen hävdar att tiotusentals personer bara kan sysselsättas med att gräva torv, plocka ved och bygga kolkraftverk och andra ersättningar för kärnkraften.

I utskottsbetänkandet säger man vidare att det andra stora problemet är bristen på sparande och kapital för industrins utbyggnad – medan man i folkkampanjen framställer det som något positivt att det kommer att krävas 40 miljarder extra i kapital för ytterligare energiinvesteringar.

Här instämmer man i att det är nödvändigt att öka tillväxten i ekonomin – medan man tillsammans med kommunisterna angriper kravet på materiell tillväxt och det man kallar prylsamhället.

Här ställer man upp för marknadsekonomin och privatkapitalismen – medan man i folkkampanjen måste hålla god min inför kommunisternas tal om planhushållning och socialism som nödvändiga ting för att avskaffa kärnkraften.

Centerpartiets dubbelmoral har vid det här laget blivit så total och allomfattande, att det förefaller svårt att driva den längre. Men centerpartiets jordbruksminister lyckades häromdagen ta ett par steg till. Han förklarade då att Sveriges dåliga ekonomi kan göra det nödvändigt att uppskjuta viktiga miljöbeslut. Vi får enligt herr Dahlgren vänta länge än på både införandet av blyfri bensin och stopp för giftbesprutningen i skogsbruket. Detta budskap framförs alltså samtidigt som folkfrontens centerpartister med hetta hävdar att mindre ekonomiska resurser i landet och lägre tillväxt

leder till en bättre miljöpolitik.

Det skulle faktiskt vara välgörande om någon centerpartist i den här kammaren kunde tala om för oss hur vi egentligen skall betrakta centerpartiet – som ett regeringsparti i en borgerlig koalition eller som en beståndsdel av en kommunistdominerad aktiviströrelse med helt andra mål än de som regeringen står för.

I alla händelser har landet inte råd med en regering som av sina inre stridigheter drivs till passivitet och handlingsförlamning, men det är det som tycks bli fallet. Det står nämligen helt klart att det kommer att ställas utomordentligt stora krav på både konsekvens och långsiktig planering i den ekonomiska politiken framöver.

Den helt grundläggande uppgiften under de närmaste åren är att öka sparandet och den produktiva kapitalbildningen, så att vi kan minska våra utrikes underskott och skaffa resurser för att betala de stora utlandslånen. Det kommer att kräva betydande uppoffringar av landets invånare. Men dessa uppoffringar kan accepteras bara under den förutsättningen att sparandet och kapitalbildningen organiseras på ett sådant sätt, att det inte leder till ökad rikedom för ett fåtal och en ännu större koncentration av privat ekonomisk makt. Därför måste vi skapa ett kollektivt sparande, där alla kan känna delaktighet, och demokratisera inflytandet över kapitalbildningen och dess användning i näringslivet. Med andra ord – arbetet med löntagarfonder måste bedrivas med största skyndsamhet och kraft.

Den andra långsiktiga uppgiften är att lyfta statens finanser ur det djupa förfall som de hamnat i. Det stora budgetunderskottet fördärvar kapitalmarknaden och investeringsverksamheten, det är ett ständigt hot om inflation och det skapar nya orättvisor. En sanering av statsfinanserna kräver stor återhållsamhet med statens utgifter. Men en statsbudget i bättre balans kan aldrig uppnås utan en grundläggande reform av vårt skattesystem. Staten måste *både* förstärka sina inkomster och skapa ett skattesystem som medborgarna kan solidarisera sig med, helt enkelt acceptera som rättvist. Därför upprepar vi i en särskild skattemotion vårt förslag om att en produktionskatt införs och anger riktlinjerna för hur, enligt vår mening, ett både effektivare och rättvisare skattesystem skall kunna skapas.

En tredje uppgift är att ge landet en långsiktig energipolitik, som tryggar vår energiförsörjning. Att kasta oss ut i ett våldsamt energipolitiskt experiment genom att avveckla kärnkraften redan under 1980-talet vore att vid sidan av alla andra underskott ge landet ännu ett, i fråga om energiförsörjningen. Med en sådan politik måste, enligt vår bedömning, alla förhoppningar om att under 1980-talet nå ekonomisk balans och återvinna industrins förlorade styrka överges.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

ERIC ENLUND (fp):

Herr talman! Det är en vanlig och naturlig strävan att i riksdagsdebatterna belysa meningsskiljaktigheterna mellan regeringspartier och opposition.

Dagens finansdebatt blir säkerligen inte något undantag från den ordningen. För min del ser jag det som mycket viktigt att belysa inte bara meningsskiljaktigheterna utan också de punkter på vilka våra bedömningar och våra önskemål är gemensamma. Det skall jag försöka göra i huvudsak genom att citera å ena sidan det som sägs i finansplan, budgetförslag och utskottsbetänkande och å andra sidan vad som sägs i den socialdemokratiska partimotionen 1067 och i de socialdemokratiska reservationer som fogats till finansutskottets betänkande nr 15 – det gäller i första hand reservationerna 1 och 6.

Mitt anförande kommer i huvudsak att gälla de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetregleringen. Andra företrädare för finansutskottets majoritet kommer senare i debatten att behandla bl. a. frågorna om valutaregleringen och skatteutjämningsbidrag till kommunerna.

Finansutskottet tillstyrker regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetpolitiken. De uppgifter som förekommit i vissa massmedia och som Kjell-Olof Feldt upprepade i sitt anförande nyss att utskottet skulle ha underkänt regeringens proposition är alltså felaktiga. Vi har noterat de förändringar som ägt rum sedan regeringsförslaget utarbetades och justerat vissa beräkningar, främst med hänsyn till de höjda oljepriserna. På den här punkten riktade Kjell-Olof Feldt i sitt anförande en direkt fråga till mig om varför vi inte utarbetat en komplett reviderad försörjningsbalans. Jag har svårt att förstå varför socialdemokraterna riktar så svåra anklagelser mot regeringen och finansutskottets majoritet för att en rad viktiga faktorer är svåra att bedöma. Jag vill besvara Kjell-Olof Feldts fråga nyss med att peka på att ni själva i reservation nr 1 skriver att det är svårt att göra en prognos för handels- och bytesbalansen. När ni talar om den s. k. korrigeringsposten för tjänster och transfereringar skriver ni i reservationen: "Just för dagen lutar bedömningarna åt att korrigeringsposten skall vara 6 och inte 8 miljarder kr, som anges i finansplanen." De här formuleringarna, Kjell-Olof Feldt, tyder inte precis på någon större säkerhet om vad som är rätt och fel. Man kan fråga sig varför socialdemokraterna för ett sådant oväsen över osäkra faktorer, när varken regering eller opposition har någon möjlighet att få fram säkrare siffror på det underlag vi har i dag.

Bakom finansutskottets skrivningar står regeringspartiernas åtta ledamöter i utskottet. Utskottets sju socialdemokratiska ledamöter har i reservationerna 1 och 6 följt upp den socialdemokratiska partimotionen 1067. Samtliga yrkanden i vänsterpartiet kommunisternas motioner har avstyrkts av utskottet. Det har skett enhälligt utom i fråga om skatteutjämningsbidraget till kommunerna. Där har socialdemokraterna reserverat sig för bifall till kommunisternas förslag.

Finansutskottet lägger stor vikt vid att vår ekonomi måste bedömas i ett långsiktigt perspektiv. Vi befinner oss i obalans med de länder vi handlar med. Vi köper för mycket och säljer för litet. Vi producerar för litet i förhållande till vår konsumtion.

Särskilt oroande är nedgången i industrins investeringar. Vår industrisektor är i dag för liten. Den måste byggas ut, och konkurrensförmågan gentemot andra länders produktion måste förstärkas.

Om detta skall bli möjligt får statens och kommunernas utgifter inte fortsätta att öka som hittills. Det utrymme vi har för att öka vår privata och offentliga konsumtion är utomordentligt begränsat.

Utskottets beskrivning av vår ekonomiska situation råder det inte några delade meningar om. Den återfinns med andra formuleringar i regeringens finansplan och budgetförslag. Den finns i sina huvuddrag också i de socialdemokratiska reservationerna.

Det tycks också numera, herr talman, finnas åtminstone en viss enighet om upprinnelsen till våra ekonomiska problem. I den socialdemokratiska motionen 1067 och i reservation nr 1 till utskottsbetänkandet kan man läsa följande:

”Redan 1976 framstod det klart att den svenska ekonomin stod inför stora problem. Sviterna från den internationella krisen 1974–75, den sedan dess försvagade internationella tillväxten och tillkomsten av nya industriländer skulle komma att leda till en skärpt konkurrenssituation och ett betydande behov av nydaning inom det svenska näringslivet.”

Om det här citatet ger en riktig bild av läget 1976 – och det tycker jag det gör förutom att kostnadsutvecklingen fortfarande tycks förbises – då kan det ju inte samtidigt vara sant att det är regimskiftet hösten 1976 som är den djupast liggande orsaken till dagens ekonomiska problem. Men varför försöker då socialdemokraterna – i nästa stycke av reservationen – att ge det intrycket genom att tala om den borgerliga regeringens s. k. svängningspolitik?

Låt oss för ett ögonblick titta på de alternativ svenska folket egentligen valde mellan i 1976 års val. Hur mötte trepartiregeringen de svårigheter som svensk industri drabbats av genom de våldsamma kostnadsstegringarna under åren 1975 och 1976? Vi sänkte marginalskatterna, tog bort den 4-procentiga löneskatten och skrev ned den svenska kronans värde. Detta förbättrade de svenska företagens konkurrenskraft. Överlagren avvecklades. Bytesbalansen förbättrades. Och utsiktorna inför 1979 tedde sig gynnsamma ända tills oljeprishöjningarna satte in – först på våren och sedan i december 1979.

Om socialdemokraterna fått sitta kvar vid makten, hur hade det då gått? Av kritiken mot regeringen att döma skulle ni inte ha devalverat, ni skulle inte ha sänkt marginalskatterna i samma utsträckning, ni skulle inte ha inflationsskyddat skatteskalorna, ni skulle inte ha tagit bort den 4-procentiga löneskatten. Tvärtom skulle ni ytterligare ha höjt arbetsgivaravgifterna med 3 %. Det påminner ni visserligen inte om i reservationen. Men det kan man läsa om i proposition 1975/76:217, som den socialdemokratiska regeringen lade på riksdagens bord i maj 1976 men vars genomförande förhindrades genom regimskiftet.

Och nu kan det vara på tiden att socialdemokraterna förklarar sig. Skulle ni verkligen ha fört den politik ni förordat om ni fått sitta kvar vid makten?

Hur hade då vår konkurrensförmåga och vår bytesbalans sett ut, när de nya svårigheterna satte in i form av nya oljeprisstegringar och dämpad tillväxt i industriländerna?

Här är det faktiskt fråga om mysterier i socialdemokratisk politik som rimligtvis borde förklaras.

Om vi nu ser framåt så finner vi att regeringspartierna och socialdemokraterna i långa stycken har samstämmiga bedömningar och målsättningar.

I socialdemokraternas program för 1980-talet finns en bekännelse till en öppen ekonomi som vi från utskottsmajoritetens sida sätter stort värde på och gärna instämmer i. Vi är också eniga om att kapitalbildningen måste öka, att vi måste komma till rätta med den regionala obalansen och att teknisk forskning och utveckling bör stimuleras.

Tyvärr ger varken den socialdemokratiska motionen eller reservationerna besked om vilka vägar socialdemokraterna tänker gå och vilka medel de ämnar använda för att nå de uppsatta målen.

Både den socialdemokratiska historieskrivning jag tidigare varit inne på och det åtgärdsprogram som socialdemokraterna vill ha för det närmaste året tyder på att socialdemokraterna står kvar vid den politik som var vägledande fram till 1976 och som utskottsmajoriteten anser skulle ha lett till ett långt svårare läge än det vi har i dag om den fått dominera även under de tre senaste åren.

Vi vet alla att förutsättningarna för Sveriges ekonomiska politik under 1980 har ändrats på viktiga punkter sedan finansplanen och budgetförslaget utarbetades av regeringen. I finansplanen beräknas oljeimporten under det här året kosta 26 miljarder kronor. De senaste prishöjningarna har tvingat finansutskottet att räkna upp den kostnaden med 4 miljarder till 30 miljarder. Därav följer att underskottet i vår bytesbalans ökar från drygt 12 miljarder enligt finansplanen till mellan 16 och 17 miljarder enligt finansutskottets beräkningar.

De socialdemokratiska reservanternas beräkningar att bytesbalansunderskottet för 1980 skall bli ca 20 miljarder kronor. Denna högre siffra kommer man fram till främst genom att räkna ner den s. k. korrigeringsposten för tjänster och transfereringar från finansplanens 8 miljarder till 6 miljarder kronor.

Finansutskottets majoritet har inte funnit det meningsfullt att på grundval av det material som nu föreligger ändra detta länge och intensivt diskuterade belopp. Vad som är rätt eller fel kan inte med säkerhet fastställas.

De oljeprishöjningar som inträffat sedan finansplanen upprättades slår igenom på konsumentpriserna, som därigenom stiger med ca 1 % mer under 1980 än vad som tidigare beräknats. Därtill kommer effekten av räntehöjningen i januari. Om vi utgår från konjunkturinstitutets lägre lönealternativ och enligt finansplanen räknar med viss minskning av hushållssparandet, kan den privata konsumtionsökningen beräknas till en knapp procent.

Även när det gäller industriinvesteringarna har de senaste månadernas förändringar i den internationella konjunkturen och den höjda räntenivån lett fram till en mer pessimistisk bedömning.

Trots de negativa förändringar som inträffat sedan finansplanen upprättades tyder de allmänna marknadsutsikterna just nu och industrins ineliggande order på en hög produktionsnivå och god sysselsättning under första halvåret 1980. Men under hösten måste vi räkna med en avmattning. Hur långvarig den blir är mycket svårt att bedöma.

De socialdemokratiska reservanterna har valt att teckna en mörkare bild av Sveriges ekonomi under 1980. Enligt den försörjningsbalans som de räknat fram beräknas den privata konsumtionen minska med en halv procent och industriinvesteringarna öka med bara fyra procent.

Det finns emellertid en rad faktorer som gör både majoritetens och reservanternas bedömningar mycket osäkra. Jag vill också framhålla att vissa faktorer kan verka i positiv riktning. Så har t. ex. prishöjningarna på olja medfört högre exportpriser på bl. a. massa, papper och järnmalm. Det är också tänkbart att industriländernas stora lager av olja och en minskad efterfrågan på grund av låg tillväxt kan verka dämpande på oljepriserna.

De slutsatser som finansutskottet kommer fram till och vill ge regeringen till känna är i korthet följande. Vad som hänt sedan finansplanen skrevs understryker ytterligare allvaret i Sveriges ekonomiska situation. Vi har inte råd att en gång till låta våra kostnader stiga mer än våra konkurrentländers. Pris- och lönestegringarna måste hållas tillbaka, så att vår konkurrensförmåga i förhållande till andra länder bevaras och stärks. De bördor som de högre oljepriserna lägger på oss måste bäras av hela folkhushållet, och ingen enskild grupp i samhället kan påräkna kompensation för den minskning av konsumtionsutrymmet som blir en följd av denna sorts prisstegringar.

Utskottet understryker vidare det ansvar som vilar på arbetsmarknadens parter att träffa ett avtal som tryggar export och sysselsättning även i en svagare konjunktur. Den formuleringen kritiserade Kjell-Olof Feldt alldeles nyss i sitt anförande. Jag kan inte finna annat än att den är välmotiverad. Vi vill inte redan från början utesluta någon viss typ av åtgärder som kan bli aktuella under förhandlingarna, under förutsättning att åtgärderna kan medverka till samhällsekonomisk balans. Enligt utskottets mening bör det ankomma på regeringen att följa utvecklingen och ta de initiativ som behövs.

Det råder, herr talman, inga delade meningar om att vi nu behöver en lugn och stabiliserande avtalsrörelse. En del av de förslag som socialdemokraterna lagt fram, för att nå det syftet, kan enligt utskottets mening övervägas i samband med avtalsförhandlingarna.

Förslaget om en struktur- och utvecklingsfond har riksdagen emellertid flera gånger tidigare avvisat, och utskottsmajoriteten vidhåller uppfattningen att vi inte bör centralisera svensk ekonomi på det sätt som det förslaget skulle innebära. Ifråga det skulle gå till att utöka bostads- och matsubventionerna, som socialdemokraterna föreslår, utan att samtidigt öka budgetunderskottet har vi inte fått några förklaringar till. Förslaget står i direkt strid med socialdemokraternas egna försäkringar om att de inte vill öka budgetunderskottet.

Beträffande budgetförslaget för 1980/81 och budgetpolitiken kan vi nu

konstatera att en fortsatt snabb ökning av budgetunderskottet inte kan accepteras. För att belysa de svårigheter vi har framför oss att pressa ner underskottet har utskottet särskilt påpekat att enbart för att hålla ett oförändrat budgetunderskott måste inkomsterna ha en snabbare procentuell ökning än utgifterna. Det beror på att inkomsterna i utgångsläget är väsentligt lägre än utgifterna. Skall vi kunna minska underskottet måste alltså utgifterna öka *betydligt långsammare* än inkomsterna.

Det är bl. a. mot denna bakgrund som utskottet kraftigt understrukt budgetministerns påpekande att vi måste vara mycket återhållsamma med nya utgifter. Regeringen har sagt att den kommer att begränsa antalet frågor som tas upp i kommande propositioner. Finansutskottet anser det självklart att även riksdagen försöker dämpa statsutgifternas ökningstakt. Finner man en utgiftsökning så angelägen att den bör släppas fram, så bör man göra en motsvarande neddragning av kostnaden för något annat ändamål. Det är naturligtvis också lika viktigt att kritiskt granska och ompröva gamla åtaganden som att diskutera nya. När man gör sådana avvägningar är det mycket viktigt – och det har utskottet särskilt betonat – att de svagare grupperna i samhället skyddas.

I reservationen 6 har de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet utvecklat sin syn på budgetpolitiken. Även här kan vi finna att uppfattningarna på väsentliga punkter är gemensamma för hela utskottet. Jag belyser detta genom några direkta citat ur reservationen, som vi kan återfinna på s. 84 och 85 i betänkandet.

Självfallet måste "statsutgifterna hållas tillbaka om budgetunderskottet skall kunna minskas. En allmän utgångspunkt – – – bör vara att detta inte får gå ut över de mest utsatta grupperna i samhället." Det "finns emellertid inget utrymme för omfattande skattehöjningar i syfte att nedbringa budgetunderskottet – – –. Inte heller på något längre sikt kan det totala skattetrycket tillåtas öka i någon större utsträckning." Reservanterna säger vidare: "Utskottet anser i och för sig att några beslut som ökar det redan alltför stora budgetunderskottet inte kan accepteras."

Jag upprepar att detta är direkta citat ur socialdemokraternas reservation nr 6. Vad socialdemokraterna här säger om det totala skattetrycket innebär såvitt jag förstår ett mycket välkommet nytänkande. Sådana tankar har svensk socialdemokrati knappast tidigare satt på pränt, vare sig i propositioner, motioner, utskottsskrivningar eller reservationer.

Sammantaget borde socialdemokraternas uttalanden om statsutgifternas dämpning, det totala skattetrycket, skyddet för de svagare grupperna och oron för budgetunderskottet kunna utgöra grund för gemensamma bedömningar även när det gäller de nödvändiga åtgärderna för framtiden. Och då borde det också vara möjligt att finna samlande lösningar.

Men både partimotionen och reservationerna i betänkandet tyder på att socialdemokraterna sitter fast i gamla tankebanor. Förslagen om höjda bostads- och matsubventioner höjer statsutgifterna och ökar budgetunderskottet. Inkomstförstärkningen skall enligt gammal socialdemokratisk modell ske genom ökade pålagor på företagen. Att utrymmet i avtalsför-

handlingarna redan förut är trångt och att det övergripande målet om förstärkning av industrins konkurrenskraft därmed kommer i fara tycks socialdemokraterna vägra att inse.

Socialdemokraternas förslag till åtgärder går på väsentliga punkter stick i stäv med de målsättningar vi alla är överens om och som de alltså själva ansluter sig till. Detta försöker man sedan dölja genom allmänna förkastelsedomar över de borgerliga regeringarnas politik under de gångna tre åren och över den nuvarande regeringens finansplan och budgetförslag.

Hur dåligt socialdemokraternas förslag går ihop med deras egna målsättningar framgår av mina tidigare citat ur reservationen 6: Inget utrymme för omfattande skattehöjningar. Det totala skattetrycket kan inte tillåtas öka. Att begränsa hyres- och matprisstegringarna kan innebära direkta subventioner som ökar statens utgifter. Men budgetunderskottet är redan förut för stort och det får inte öka.

Allt detta kan man läsa i ett och samma stycke. Men så plötsligt höjs på något sätt den s-märkta trollstaven i följande magnifika mening i reservationens förslag till skrivning: "Det program som utskottet förordar bör dock till sin totala verkan innebära en förstärkning av budgetbalansen i förhållande till den av regeringen förda politiken." Det är egentligen bara den gamla klassiska satsen "vilket skulle bevisas" som saknas. I själva verket har man inte bevisat någonting och inte förklarat hur mot varandra stridande önskemål och åtgärder skall kunna förenas till en politik som bättre än den som regeringen står för skulle kunna återupprätta balansen i Sveriges ekonomi.

Det vore intressant att få veta vilka besvärjelseformler författarna har uttalat mellan de skrivna raderna. För något mer än det som står skrivet måste de väl ändå ha tänkt.

Herr talman! Med det jag nu har anfört yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 15 på samtliga punkter och avslag på reservationerna.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det är väl befogat att lägga ansvaret för exporten och sysselsättningen på arbetsmarknadsparterna, säger herr Enlund. Men vilka förutsättningar ger ni då arbetsmarknadens organisationer, framför allt löntagarnas, att ta ett sådant ansvar?

Ni gjorde en orättvis skatteomläggning för 1980. LO-medlemmarna får en inkomstökning efter skatt med 4 %, medan de höga tjänstemännen får 8 %. Ni har lagt till en inflation, som blir minst 10 % i år. Företagsvinsterna skjuter i höjden. Jag tycker herr Enlund skall läsa *Affärsvärlden* nr 8, i vilken följande sägs:

"Bokslutssäsongen 1980 blir de många och de stora utdelningshöjningarnas år. Hittills har inte mindre än 50 av 54 bolag justerat upp sina utdelningar. Och vilka höjningar sedan! Saab-Scania + 54 %, Skandia + 53 %, Sonesson + 50 %, Beijerinvest + 42 %, Sila + 41 %, Independent + 39 %." Tror inte Eric Enlund att dessa informationer når fram till löntagarna och till

dem som har att ta ansvaret för det kommande avtalet?

Jag måste därför upprepa mina frågor, som Eric Enlund inte brydde sig om att svara på. Om det nu går så här, är det då regeringspartiernas avsikt – för det är innebörden av de riktlinjer för den ekonomiska politiken som man nu lägger fram – att inte företa sig något, såvida inte arbetsmarknadens parter först har kommit överens om vad regeringen skall göra? Skall Gösta Bohman sitta i sin lugna vrå i ekonomidepartementet och vänta tills arbetsmarknadens parter kommer till kanslihuset?

Betyder det också att folkpartiet är med på att ge Arbetsgivareföreningen vetorätt mot alla ekonomisk-politiska förslag, t. ex. förslag mot inflationen och förslag som går ut på att få i gång investeringar? Är det innebörden av den nya doktrinen? Är det Bohman–Enlund-doktrinen om svensk politik som nu lanseras? Regeringen tycks inte ha något ansvar förrän det står i arbetsmarknadsparternas avtal att den skall göra något.

Det är klart att man kan syssla mycket med mysterierna från åren 1977 och 1978. Men nu kan vi avläsa resultatet, nu kan vi se vad det blev. Då vill jag säga till Eric Enlund och alla andra borgerliga ledamöter i denna kammare: Skyll på vem ni vill, skyll på oss och skyll på oljeländerna – men gör något åt situationen! Ni har ansvaret med ert enda mandats övervikt här i kammaren. Gör något innan det går åt skogen!

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Jag håller med Kjell-Olof Feldt om att en av de viktigaste uppgifterna vi har framför oss är att skapa förutsättningar för en lugn avtalsrörelse. Då är det utomordentligt viktigt att ge en riktig beskrivning av vad som faktiskt har hänt. Där vill jag ta upp frågan om den skatteomläggning – Kjell-Olof Feldt berörde den – som beslutades i höstas. Socialdemokraterna upprepar, även i reservationen, sitt påstående att den kommer att försvåra avtalsrörelsen. Det gör man trots att skillnaderna mot deras egen skattepolitik av allt att döma är ganska obetydliga vad gäller förutsättningarna för avtalsrörelsen.

Är det inte så att Kjell-Olof Feldts och socialdemokraternas mytbildning kring skattebeslutet i december utgör ett större hot mot en avtalsrörelse än beslutet i sig självt? Därmed tar Kjell-Olof Feldt, vilket han borde besinna, på sig ett stort ansvar. Jag skulle vilja rekommendera löntagarna att jämföra skattetabellerna för preliminärskatteuttaget i år med fjolårets skattetabeller. Då skall man se att där finns betydande lättnader för inkomstagare i de vanliga lönelägena.

När det gäller fördelningspolitiken har det dess värre blivit ett vanligt inslag i den socialdemokratiska mytbildningen att regeringarna Fälldin och Ullsten skulle ha ökat och ökar klyftorna. Men nu har vi faktiskt, Kjell-Olof Feldt, facit för de gångna tre åren. Det visar att den politik som har förts inte inneburit någon orättfärdig inkomstfördelning. Företagar- och kapitalinkomsterna har minskat, men barnfamiljernas och pensionärernas realinkomster har skyddats.

Ni socialdemokrater säger i er egen motion – och det vill jag särskilt

understryka – ungefär så här, att medborgarna i vårt land ett antal år framåt måste göra vissa uppoffringar för att få en bättre ekonomi och en starkare tillväxt i framtiden. Det är ett värdefullt uttalande, Kjell-Olof Feldt, men det står i bjärt kontrast mot den missnöjespropaganda som bedrivs i andra sammanhang.

För min del blir slutsatsen att den politik som har förts under de gångna tre åren i sina huvuddrag varit riktig. Den bör därför i sina huvuddrag också fortsätta.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Eric Enlund råder oss att läsa skattetablerna. Det har vi gjort och det ger de resultat som jag har redovisat. Det är bara att konstatera att företrädarna för den största fackliga organisationen i detta land i sin tur har konstaterat att den skatteomläggning som den borgerliga riksdagsmajoriteten genomdrev har allvarligt försvårat avtalsrörelsen.

Om en diskussion om risken för inflation, om att vinsterna i det svenska näringslivet används på fel sätt och om att investeringarna är för dåliga och att anvisa medel för att komma till rätta med dessa problem är missnöjespropaganda. Eric Enlund, skall jag tala om att det går att göra mycket mer av den situation som ni har skapat, om det är missnöje vi vill åstadkomma. Men det vi är ute efter är faktiskt att kunna medverka till att rädda landet ur någonting som vi anser vara en mycket allvarlig situation, en situation som finansutskottets borgerliga majoritet alldeles klart inser, fastän den inte har vågat, kunnat eller fått företa sig någonting.

Nu har Eric Enlund en replik till. Tala då om innebörden av detta uttalande om arbetsmarknadsparternas ansvar! Har ni föst över på dem alla initiativ i fortsättningen? Måste Arbetsgivareföreningen och LO komma överens om vad som skall göras i den ekonomiska politiken? Vi vet att arbetsgivarna redan har sagt nej till varje försök att dra in några vinster för att få till stånd investeringar. Ni kan inte vänta er några initiativ från det hållet i detta avseende. Om ni tänker driva politik så, måste jag säga att det inte är missnöje som väntar den borgerliga regeringen utan kaos. Ingen kommer längre att veta om det finns någon ekonomisk framtid för landet eller någon regering som är beredd att ta ansvar för vad som händer.

Sedan måste jag ändå säga några ord om detta att göra prognoser och bedömningar av den ekonomiska framtiden. Finansutskottets ordförande anförde att läget är så osäkert att vi inte kan göra några bedömningar. Ni är också osäkra, sade han till oss socialdemokrater. Men vi gjorde ändå en bedömning. Det intressanta är att finansutskottets ordförande i denna debatt inte har vågat bestrida vår bedömning. Han har inte vågat säga att det blir mindre än 10 % inflation eller det blir mer än 2 % tillväxt i produktionen. Han har inte vågat bestrida risken för en stor arbetslöshet i år. Han vågar inte säga någonting.

Det är möjligt att Storefar, som kommer om en stund, har något mer att berätta för oss i detta avseende. Eric Enlund får tydligen inte säga någonting.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Finansutskottet har i betänkandet klart sagt att statsmakterna har sitt ansvar för att vi får en lugn lönerörelse.

Som en sammanfattning av Kjell-Olof Feldts och socialdemokraternas kritik kan sägas att kritiken går ut på att regeringens politik är orsaken till våra svårigheter. Det återkommer gång på gång i reservationerna och i inläggen. Jag skall ge ett exempel.

I reservationen står det, på s. 73 i betänkandet: "Om inte passiviteten i den ekonomiska politiken bryts kommer sannolikt den ekonomiska utvecklingen under 1980 att bli betydligt sämre än vad regeringen angivit i finansplanen." Detta är enligt min mening en grovt felaktig beskrivning av både orsak och verkan.

Låt oss göra experimentet att Kjell-Olof Feldt hade haft ansvaret för finansplanen och för den politik som skall föras. Skulle det ha medfört att Sverige förblivit oberört av ökningen av oljenotan med 4 miljarder? Skulle vi ha blivit oberörda av den nedrevidering av tillväxttakten i OECD som gjorts sedan finansplanen upprättades? Skulle Sverige ha blivit oberört av räntehöjningar som sker i vår omvärld? Naturligtvis inte, och det vet Kjell-Olof Feldt mer än väl.

Likafullt försöker han inbilla svenska folket att en socialdemokratisk politik skulle skydda oss för de negativa inflytelserna utifrån och att Sverige till skillnad från flertalet andra industriländer skulle kunna undgå verkningarna av oljekrisen.

Det här är en missnöjespropaganda som faktiskt förtjänar det namnet. Kjell-Olof Feldt, och som socialdemokraterna tillgriper dels för att dölja att kritiken mot de gångna tre årens politik har varit dåligt grundad, dels för att slippa förklara hur ni skall kunna bringa reda i era egna sinsemellan motstridiga förslag och hur de förslagen skulle kunna leda till balans i vår ekonomi.

Talmannen anmälde att Kjell-Olof Feldt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall en smula utanför programmet be att få ge Kjell-Olof Feldt tillfälle att ta tillbaka ett yttrande som jag tycker är väl extremt och politiskt oklokt. Det var när han kallade folkkampanjen mot atomkraft för en kommunistdominerad aktiviströrelse. Det är honom dock inte obekant att en mängd av hans egna partikamrater är aktiva där, bl. a. Ulla Lindström som tillhör folkkampanjens ledning.

Ulla Lindström är aktiv för linje 3 inte därför att hon springer i ledband hos någon annan, kommunister eller andra, utan på basis av sin ärliga socialdemokratiska övertygelse, som så många andra. Dessutom kan det ju inte vara skamligare för en ärlig socialdemokrat att i kärnkraftsfrågan arbeta tillsammans med C.-H. Hermansson än vad det är för Kjell-Olof Feldt och andra att arbeta tillsammans med Ola Ullsten för linje 2.

Herr talman! Det intressantaste i politiken är ofta inte det som sägs utan det som *inte* sägs. Detta gäller i hög grad finansutskottets yttranden över den ekonomiska politiken. Låt oss först se litet på den borgerliga majoritetens skrivning. Där är det mycket som saknas.

Orden full sysselsättning finns inte. Den fulla sysselsättningen är inget mål för den borgerliga utskottsmajoritetens politik.

Orden social utslagning finns inte med. Den sociala utslagningen är inte av intresse för borgerlig finanspolitik.

Ordet spekulation nämns inte. Finansutskottets majoritet tycker tydligen att spekulation är någonting fullständigt normalt.

Kapitalflykt och svarta pengar nämns inte. För den borgerliga riksdagsmajoriteten finns det tydligen inga banker i Schweiz och inga brevåldor i Lichtenstein.

Detta är egentligen redan tillräckligt avslöjande för borgerlig finanspolitik.

Men också de socialdemokratiska reservationerna är i vissa delar märkvärdigt tystlåtna. Socialdemokraterna kritiserar den borgerliga politiken – f. ö. med en rad riktiga och bra synpunkter. Men man nämner inte en enda gång ordet kapitalism. Man nämner inte heller orden ägande, makt eller löntagarfonder. Är det den linjen svensk arbetarrörelse skall följa när den går till strid mot den borgerliga politiken? Skall det råda tystnad i ägande- och maktfrågorna?

Ökad kapitalbildning behövs, säger socialdemokraterna. Det är alldeles riktigt, men i vems händer och för vems syften? Tror riksdagens socialdemokrater på allvar att krisen i svensk ekonomi inte har något med kapitalismen som system att göra? Tror de att man kan vända utvecklingen, förnya Sverige, bekämpa arbetslöshet och utslagning i samarbete med de stora privata finansgrupperna som dominerar landet? Är det vad socialdemokraternas ledning här i landet har lärt sig av valnederlagen 1976 och 1979?

Finansutskottet tigger om många väsentligheter. Men det kör samtidigt ut grov propaganda för att lura de små i samhället.

Vi vet att regeringens försök att dämpa inflationen har blivit ett fiasko. Det vill naturligtvis regeringen dölja. Därför skyller den växelvis på oljeprishöjningar och på höga löner. Båda dessa beskyllningar är felaktiga – och det är lätt för var och en att se.

Om vattenavgifterna i Göteborg under 1970-talet har ökat med 700 %, beror det givetvis inte på oljan. Om våldsamma spekulationspriser nu tas ut på mark, beror inte heller det på oljan – det finns som bekant inte så mycket olja i den svenska marken. Om bankräntan plötsligt trissas upp med 2,5 %, beror inte heller det på oljan.

Beror det då inte på lönerna? De borgerliga har ju tutat i löntagarna att industrins minskade konkurrenskraft beror på ökade lönekostnader. Nej, inte heller det stämmer. Sedan början av 1960-talet har de svenska lönekostnaderna räknat per producerad styck – det är ju så vi måste räkna – stigit mindre än i flertalet andra industriländer. Efter 1976 har lönerna stigit

betydligt mindre än priserna. Om min lön stiger mindre än fabrikantens pris – hur kan då fabrikantens prisökning bero på min lön?

Den verkliga orsaken till den galopperande inflationen är av annat slag. Om vi ser på svensk ekonomi 15 år tillbaka, finner vi att tillväxten har blivit mindre, lönestegringen lägre men prishöjningarna större för varje femårsperiod. Huvudorsaken till detta är att det ekonomiska systemet självt har förändrats, fått nya drag. Storföretagens makt har vuxit. Prissättningen på olika produkter och tjänster sker alltmer utan samband med efterfrågan och marknaden – storföretagen kan manipulera och styra priserna. Spekulationen i samhället har också ökat och har fört in en konstlad och sjuk kostnadsfaktor i all produktion. Så när det från den borgerliga sidan skylls på lönerna, sker det samtidigt som man skinnar folk med priserna.

Dessa samband söker regeringssidan dölja. I stället säger de borgerliga rent ut i betänkandet att företagens kostnadsökningar måste få slå igenom i priser och hyror. Det är alltid konsumenten som slutligen måste betala, säger man. Först sägs i betänkandet att alla måste vara med och bära bördorna – någon sorts märklig folkgemenskap där allt är rättvist. Men i nästa ögonblick sägs i betänkandet: Storföretagen skall kompenseras och deras kostnadsökningar få slå igenom i priserna. Företagen skall alltså kompenseras och konsumenterna ensamma få betala. Det hänger inte ihop.

När man sedan läser vad utskottet säger om budgetpolitiken häpnar man. Det är nästan som att bli flyttad tillbaka till 1920-talets Sverige. Krisen och undersysselsättningen har som bekant gjort att statsinkomsterna inte hållit jämna steg med utgifterna. Och nu är plötsligt alla så bekymrade över budgetunderskottet. De borgerliga har sitt recept. Det heter: Den offentliga sektorn skall skäras ner. Det betyder sämre sjukvård, sämre skola, färre nya daghemsplatser, social nedrustning. Man drar slutsatsen att det inte behövs något Glistrupparti här i Sverige. Vi har tre partier som just nu tävlar om att få föra samma politik som äventyraren Glistrup förespråkar i Danmark. Men det mest beklämande är att socialdemokraterna inte har något verkligt alternativ till detta. Även om de är kritiska så sjunger de på många punkter med i samma kör, fast litet stillsammare. De offentliga utgifterna måste hållas tillbaka, säger de.

Det är dessa attacker mot den offentliga sektorn som är så spöklika, som är hämtade ur det förflutna. Skär man ner de offentliga utgifterna försämrar man inte bara pensionärernas, de sjukas, barnens och skolornas förhållanden. Man fördjupar dessutom den ekonomiska krisen. Det blir mindre beställningar till företagen. Det blir mindre köpkraft och sämre avsättning.

Det var detta slags politik som de borgerliga förde här i landet före 1932. Ju värre krisen blev, ju mindre blev statens inkomster. Ju mindre statens inkomster blev, ju mer skar man ner utgifterna. Ju mindre utgifterna blev, desto sämre blev folks köpkraft, och desto mindre blev avsättningen för företagen och skatteinkomsterna för samhället. Allt gick runt i en ond cirkel.

Det var mot den politiken som Ernst Wigforss på sin tid vände sig. Han

sade: Detta är dårhusmässigt. Han använde just det ordet i en av sina broschyrer. I stället för att skära ner, borde stat och kommun öka sina insatser. Då ökar köpkraften. Då ökar utrymmet för näringslivet, som därmed får pengar att sätta in i förnyelse av produktionen. Fler får arbete, fler kan betala skatt. Och samhället sparar in pengar. Och Wigforss hade fullständigt rätt, hans teser gäller ännu i dag.

Men det har tillkommit vissa nya problem, jämfört med på hans tid, som man i dag måste ta hänsyn till. Kapitalismen har ett hårt inflationstryck även när det är lågkonjunktur, och man är här i Sverige mer beroende än man var tidigare av exporten, vars kostnader helst inte får drivas upp. Allt detta kräver stränga åtgärder mot alla sådana fördyrande ting som privat spekulation, höga räntor och monopolpriser.

Wigforss hade rätt. Regeringen för 20-talspolitik. Regeringen använder budgetunderskottet som argument för att skära ner standarden på sjukvård, daghem och skolor.

Men i verkligheten är det faktiskt inte så att något större budgetunderskott föreligger. Rent bokföringsmässigt har staten ett underskott på drygt 50 miljarder. Men för att avgöra om det är ett verkligt underskott måste man mäta hela den samhällseliga sektorns verkan på konjunkturen. Från de drygt 50 miljarderna måste då dras i runt tal en tredjedel av den summan, som utgör sparande i socialförsäkringssystemet. Nästan lika mycket måste räknas bort därför att det redovisade underskottet också innefattar statliga krediter, som inte är något verkligt underskott utan en fordran. Slutligen måste man ta bort räntorna på de utländska lånen. De räntorna går ju ur landet och späder alltså inte på efterfrågan och inflation just här. Efter detta återstår ett verkligt budgetunderskott för hela den offentliga sektorn i landet på mellan 10 och 15 miljarder. Det är faktiskt inte mer än 2 % av hela nationalprodukten, som är på drygt 550 miljarder.

Om vi nu resonerar så som Ernst Wigforss gjorde, hur skall vi då se på detta? Jo, då måste vi fråga: Vilken budgetpolitik krävs för att få alla människor i arbete och för att förnya produktionen? Hur mycket måste den offentliga sektorn tillföra ekonomin för att full och effektiv sysselsättning skall kunna återvinnas? Räknar man på det sättet – och sådana budgetberäkningar går att göra och görs också i andra länder – då finner man att den offentliga sektorn egentligen borde tillföra ekonomin ett betydligt större extra tillskott än vad den faktiskt gör.

Men leder inte det till osunda finanser och till överdriven skuldsättning? frågas det kanske. Nej, det gör det inte, nu lika litet som på Ernst Wigforss tid, förutsatt naturligtvis att pengarna används förnuftigt, dvs. så att de ger någonting tillbaka. Bättre hälsovård är som vi vet någonting som ökar människornas arbetsinsats och pressar ner sjukligheten. Mer undervisning och forskning ökar produktiviteten, och det är någonting som betalar sig på tio års sikt mer än något annat. Få investeringar i en modern industriell ekonomi är så lönsamma på sikt som just investeringar i kunnande, i undervisning och i forskning. Stimulans från den offentliga sektorn ger arbete åt företagen, och det betyder att arbetslösheten minskar. Det i sin tur

betyder att den offentliga sektorn kan spara in understöd och att den i stället får in mer i skatt, för så blir det ju när fler arbetar. Det betalar sig med andra ord att ha folk i arbete, och det betalar sig mer än väl.

Budgetpolitikens uppgift är inte att varje år ha balans mellan inkomst och utgift. Dess uppgift är att driva på utvecklingen. Budgetpolitiken är ett medel som man skall använda för att komma ur krisen och för att ge effektiv sysselsättning åt alla. Men budgetpolitik skall naturligtvis användas på lång sikt, inte som nu bara år från år därför att vi har en regering som inte har några längre perspektiv än så.

Den ekonomiska situationen i Sverige kräver ett nytt och medvetet långsiktigt tänkande. Den svenska kapitalismens kris har gett upphov till en rad svåra och djupgående nationella problem. Låt oss se på några av dem!

Den privata storfinansen överger gradvis Sverige. Den är mer intresserad av att satsa i andra länder, där vinsterna kanske är mer lättfångna.

Den svenska kapitalismen blir allt mindre inriktad på produktiva uppgifter, som Kjell-Olof Feldt tidigare helt riktigt påtalade. I stället växer det fram alltmer av ekonomisk parasitverksamhet: valutafiffel och spekulation, skatteflykt och grå utlåningsverksamhet. Passiva kapitalägare hävar in toppräntor och andra arbetsfria inkomster, men folk med idéer och nytänkande hindras av höga räntor, av byråkratiska maktprocedurer – inte minst på den privata sektorn – och av allmänt ointresse av att satsa på nytt i ett ekonomiskt klimat där ingen egentligen tror på någonting längre.

Svensk produktion har till stor del stannat kvar i gamla mönster. Många viktiga tillverkningar har lagts ner eller flyttats utomlands. Den traditionella produktionen hävdar sig inte som förr på världsmarknaden. Men däremot kostar den alltmera i energi och i importerade, dyra insatsvaror som man måste ha för att kunna bedriva den. Spekulationen, monopolpriserna och de uppdrivna räntorna höjer naturligtvis dessa kostnader ytterligare.

På det sättet kan man rimligtvis inte ha det längre.

Vi menar från vårt partis sida att nu måste arbetarrörelsen här i Sverige gå in för ett verkligt alternativ till regeringens desperata och kortsiktiga krispolitik.

Sverige måste undergå en rad viktiga strukturella reformer, dvs. sådana reformer som ingriper radikalt i både ekonomi och maktförhållanden.

Den gamla typen av industrialisering spelar mer och mer ut sin roll i världen. Vi börjar se slutet på rovdriftens tid. Det är slut på den tid när man bara kunde öka kalhuggningen i skogarna och ösa mer och mer kärnkraft och olja i en produktion, som ger allt mindre arbete åt folk och som betalar tillbaka de insatta insatserna allt sämre.

Vi måste få ett program för industrialisering av en ny, tidsenligare typ, en industrialisering som kraftigt höjer förädlingsgraden, som dämpar rovdriften på råvaran och minskar energislöseriet och i stället tar fram nya, förfinade sammansatta produkter och system. Det är en produktion där tyngdpunkten alltmer kommer att ligga på det kvalificerade arbetet och det kvalificerade tänkandet och mindre än tidigare på dyra insatsvaror, som dessutom måste

importeras. Denna nya typ av industrialisering kräver mindre kärnkraft och mindre olja. Däremot ger den flera arbeten. Därför skall vi inte slösa bort resurser på att bygga fler kärnkraftverk när kapitalet i själva verket bättre behövs i förnyelse av själva arbetsprocessen och människans kompetens och utbildning. Vi skall inte heller öka graden av mekanisk automatisering, av sönderstyckande av arbetsprocessen och arbetslivet samt av urholkning av varans innehåll och bruksvärde för människan. Det som kommer att behövas i den nya industrialiseringen är tvärtom mindre av massproduktion i stora serier och mera av produktion som är direkt anpassad till användnings- och marknadsområdena. Vad som krävs är alltså inte mer av själlöst arbete utan i stället mer av kunskap, överskådlighet och insikt hos alla de människor som arbetar.

Vi behöver inte en minskning av den offentliga sektorn som så ofta påstås. Tvärtom behöver vi en ökning av den offentliga sektorn och en modernisering av landet och ekonomin. Detta kräver mer kunnande och mer vetenskap, det kräver en helt annan arbetsadministration och arbetsmiljö. Vidare kräver det upprustning av de försummade allmänägda kommunikationerna. En vidgning av den offentliga sektorn medför dessutom i själva verket en mycket viktig marknad för produkter som görs i den nya lätta industrin.

Hur skapar man då resurser för en sådan förnyelse?

För det första måste man nationalisera de stora privata bankerna, så att man kan styra kapitalet till de framtidsbetonade delarna av ekonomin och få dem att snabbt expandera.

För det andra måste vi överföra det stora Wallenbergimperiet i samhällets ägo.

För det tredje skall vi stoppa kapitalflykten och valutafifflet. Dessa pengar skall komma till användning här i det egna landet.

För det fjärde skall vi bygga upp ett system av självständiga löntagarfonder, som inte skall vara beroende av vare sig de privata storföretagen eller staten.

För det femte skall vi sänka kostnaderna för själva produktionen. Sänk räntan så går hyran ned, sänk räntan så minskar jordbrukarnas kostnader. Inför prisstopp på dagligvaror så minskar levnadskostnaderna, och när hyror och levnadskostnader hålls nere förbättras levnadsstandarden för människorna utan att det medför någon kostnad för produktionen. Lågräntepolitik är också någonting som hjälper människor med idéer att till rimligt pris få pengar att utveckla sina planer och tankar.

Men det finns också en annan faktor som måste till. Det går inte att bara säga att staten skall ta över och att staten skall bygga nya industrier osv. Förnyelsen kräver att människorna själva börjar ta över, att deras skapande kan utvecklas. Då går det inte att ersätta Wallenbergs toppstyrda imperium med ett statens toppstyrda imperium. Det går inte att ersätta en form av mänsklig maktlöshet med en annan. En industriell och samhällelig förnyelse kräver ett stort folkligt engagemang. En ny industrialisering kräver insikt och kunnande i de bredaste kretsar— ett kunnande som går långt utöver vad små

kadrer av experter kan stå för.

Ett nytt slags utveckling för ekonomin kräver därför en ny, hittills i detta land osedd, fördjupning av demokratin. Varje statligt företag, gammalt som nytt, borde bygga på människornas självansvar och självstyrelse. I ledningarna skall sitta demokratiskt valda representanter, inga statsbyråkrater utsedda uppifrån. Staten må vara den yttersta ekonomiska garanten. Men arbetets uppläggning, idéerna, ansvaret, besluten – det är de arbetande människornas sak.

Det är därför det också är så viktigt att det finns starka och självständiga löntagarfonder som kan bygga upp egna företag. De kan utgöra en motvikt till det statliga och privata kapitalet. De skall kunna driva sin linje och ha pengar att förverkliga den.

En ny typ av ekonomi, byggd på ökat kunnande och självansvar, är någonting som är omöjligt utan en långt gående självstyrelse. Det gäller arbetsliv och bostadsområden likaväl som studier och kulturliv. Den är också omöjlig ifall man inte stoppar utbredningen av kärnkraftssamhället med dess hemliga beslut, dess kontroller av anställningar och kontroller av människor, dess hot mot de fackliga fri- och rättigheterna på arbetsplatserna.

Det jag här kortfattat har försökt skissa är vad vi i vårt parti, i vår egenskap av socialister, ser som den svenska arbetarrörelsens uppgift inför 1980-talet.

De borgerliga i finansutskottet gillar naturligtvis inte detta.

De säger till och med att det hotar de demokratiska beslutsprocesserna. Det är ett intressant yttrande. För vad betyder det? Jo, det betyder att de borgerliga tycker att det är höjden av demokrati om Wallenberggruppen får sitta i orubbat bo. De borgerliga tycker det är demokrati när den ene får rösta för 25 aktier och den andre för 25 000 aktier. Graderad rösträtt precis som det var i kommunalvalen före 1919! De borgerliga anser demokratin hotad om de vanliga människorna får mer att säga till om. Enligt de borgerliga hotas demokratin av människornas ökade självstyre. Man frågar efter att ha läst det: Hur är det egentligen med de borgerliga partiernas demokratiska trovärdighet?

Jag vill ställa en fråga till det tredje borgerliga partiet, centerpartiet. Ni har fått många röster från folk som har sympatier för självstyrelse och decentralisering. Hur kan ni då regera med partier som gör allt för att stärka storfinansens makt? Hur kan ni tycka att självstyre och decentralisering gynnas av att två tre stora finansgrupper kontrollerar större delen av industrin, av utlandsinvesteringarna, av valutaflödet och av bankerna?

En andra fråga går till sist till socialdemokraterna. Ni säger i era utlåtanden att vpk:s förslag inte går att genomföra på grund av brist på resurser. Själva säger ni att ni vill göra så att ni håller tillbaka den offentliga sektorn för att ge mer utrymme åt företagets investeringar. Ni vill alltså överlämna åt företagen att bestämma utvecklingen. De skall få bestämma hur mycket de vill investera, vad de vill investera i och var de vill investera.

Tydligare kan det knappast framgå vilket dilemma socialdemokratin i dag befinner sig i. Ni står vid ett vägskeäl, där ni har två vägar att välja mellan.

Å ena sidan kan socialdemokratin fortsätta att tro på en politik, där allt vad de arbetande människorna gör måste ske på storfinansens villkor, i något slags ny stor omfattning mellan herrar Palme och Ullsten.

Å andra sidan har ni möjligheten att söka er tillbaka till den politiska tradition som företrädades av sådana människor som Ernst Wigforss, den tradition som han försökte realisera i sin budgetpolitik som finansminister och som han diskuterade i sina skrifter om den ekonomiska demokratin – en tradition vars kärnpunkt han alltid beskrev som en samhällets grundläggande och totala förändring.

När skall ni i socialdemokratins ledning inse att den socialistiska traditionen faktiskt är arbetarrörelsens viktigaste arv? När skall ni se att epoken Palme nu går mot sitt obönhörliga slut och att det borgerliga samhällets kris kräver en djupgående radikaliserings av hela arbetarrörelsens politik?

Den dag den radikaliserings kommer skall vårt parti välkomna den. Den skall komma som en frisk vind i den unkenhet och det förfall som tyvärr nu förhärskar i svensk politik.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk:s samtliga motioner på det finanspolitiska området.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Det finns en djup klyfta mellan vänsterpartiet kommunisterna och övriga riksdagspartier i vårt land – en klyfta som aldrig kan överbryggas. I ett kommunistiskt samhälle går de mänskliga fri- och rättigheterna förlorade. Det finns inte på hela jordklotet ett enda undantag från den regeln. I vänsterpartiet kommunisternas riktlinjer för svensk samhällspolitik finns också inslag som innebär omfattande förstärkanden och andra åtgärder i kollektivistisk riktning, dvs. åtgärder som skulle föra oss närmare målet för en kommunistisk samhällsomvandling.

Här säger utskottet klart ifrån att ett genomförande av det programmet inte skulle innebära någon demokratisering av vårt näringsliv. Det skulle snarare hota demokratin och minska de enskilda människornas inflytande. Det här uttalandet, Jörn Svensson, är inte bara intressant, som Jörn Svensson sade nyss, utan det är grundläggande. De ekonomiska resonemangen i vpk-motionerna är inte av denna världen. Bakom den bedömningen står finansutskottet enigt. Utskottsmajoriteten konstaterar att vpk:s förslag skulle omöjliggöra en lösning av våra ekonomiska problem. Och i s-reservationen heter det att vpk-förslagen innebär en överbudspolitik som saknar förankring i den ekonomiska verklighet som vi har att leva med.

Nu säger Jörn Svensson i sitt anförande här att samhället skall göra större insatser. Samhället skall ta över.

Ja, självfallet – om man vill ha en utveckling mot ett kommunistiskt samhälle.

För egen del vill jag gärna säga att de här förslagen, Jörn Svensson, möjligen kan genomföras om man först enligt kommunistisk modell avskaffar de beslutande organen riksdag, landsting och kommunfullmäktige

– församlingar som genom fria val har utsetts att efter bästa förmåga bygga ett samhälle i enlighet med befolkningens önskemål. Men resultatet av ett kommunistiskt minoritetsvälde skulle otvivelaktigt bli sänkt standard och förlorad frihet.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Låt oss nu, Eric Enlund, föra den här debatten om demokrati, inte på det sätt som du gör, med svepande fraser som över huvud taget inte handlar om verkligheten, som inte talar om hur det verkligen är och hur det skulle vara i den svenska verklighet som vi lever i och som vi i den här församlingen i någon mån har ansvar för. Låt oss diskutera konkret och praktiskt vad demokrati betyder – för dig som liberal, för mig som socialist.

Hur vill du att ett stort företag i det här landet skall styras? Vad betyder demokrati i det sammanhanget för dig? Är det att direktören, styrelserna och några stora aktieägare bestämmer? Är det så du vill ha det? Är det önskvärt med graderad rösträtt i bolagen när det gäller att rösta om människornas väl och ve, om investeringar och om arbete åt folk? Vill du tillbaka till den graderade rösträtten även på andra områden, så att de mäktiga alltid skall kunna överflygla de många och svaga, eller vill du – såsom vi vill – ersätta storfinansens och det rika fåtalets makt över de industriella storföretagen med demokratiskt valda styrelser, tillsatta i hemliga och fria val av alla dem som arbetar i de enheterna och ansvariga inför dem som har utsett dem?

Vill du ha i princip samma ordning i de stora företagens självstyrelse som vi i dag har i kommunala angelägenheter? På det området går vi alla och röstar för att välja våra representanter, och förhandlingarna är offentliga, så att vi har insyn i besluten och i handlingarna. Vill du ha det på det sättet, eller vill du ha kvar det såsom det är nu, då en liten grupp människor bestämmer hur mycket kapital som skall flöda ut ur landet, bestämmer över investeringar och satsningar, bestämmer att Norrland skall dömas till en halvkolonial ekonomi eller bestämmer att det och det företaget skall läggas ned? Tycker du att fåtalsväldet är demokrati, eller tycker du att de arbetandes självstyrelse är den demokrati du skulle vilja se förverkligad?

Så står frågan. Uttala dig om det, och kom inte med några allmänna och svepande fraser! Håll dig till den verklighet där vi nu står, för det är det handlingssätt man där väljer som avgör om man i själ och hjärta är demokrat eller ej.

ERIC ENLUND (fp) replik:

Herr talman! Liberalismen arbetar, Jörn Svensson, för en ökad demokratisering av näringslivet. Därom råder det inget tvivel. Men de väsentliga frågorna i debatten med kommunisterna gäller det framtidssamhälle som ni står för. Det vore rimligt om Jörn Svensson försökte svara på tre frågor, som han naturligtvis inte kommer att tycka om men som jag vill ställa till honom som en exemplifiering av detta påstående.

För det första: Varför står Berlinmuren där? Varför får inte människor i ett

kommunistiskt samhälle lämna landet om de vill det? Varför vågar de inte återvända, om de lyckas lämna landet, om inte av fruktan för repressalier?

För det andra: Varför slår den gamla damen den tidning hon bär under armen i bordet så att servisen hoppar med följande utrop: Jag bär på en tidning, men jag läser den inte, för det är bara regeringspropaganda! – Detta hände i Prag just när man firade det dystra minnet av händelserna 1968. Varför finns det inte ett enda kommunistiskt samhälle i dag, där tryckfrihet, yttrandefrihet och åsiktsfrihet råder?

För det tredje: Varför får man inte i något av de kommunistiska samhällen som finns i dag i fria val avsätta sina makthavare och ersätta dem med nya?

Till de allra största prövningarna i den här kammaren, Jörn Svensson, hör att uppleva hur ni kommunister orerar om mänskliga fri- och rättigheter. Jag skall ge ett exempel från den allmänpolitiska debatten den 30 januari. Då sade Lars Werner: "Vi kommunister har fått slåss för de demokratiska rättigheterna. Därför värderar vi dem högst. Därför är det också angeläget att slå vakt om erövrade demokratiska fri- och rättigheter."

Man upplever ofta en diskussion med kommunisterna som att det är fråga om att springa i kapp med kalvar. Ni flyr ständigt undan från de väsentliga frågorna om det framtidssamhälle som ni står för. Det är, Jörn Svensson, ett evigt kesande med rumpen i vädret.

Nu tror antagligen Jörn Svensson på sin egen förkunnelse. Därför borde han använda sin skarpa hjärna och sin rappa tunga till att förklara för oss andra vad det är för väsensskillnad mellan svensk kommunism och den kommunism som vi kan se på andra håll i världen. Om Jörn Svensson vill stå som förkämpe för demokratiska fri- och rättigheter, ser jag ingen annan råd än att han måste avsvära sig sin politiska åskådning.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Till skillnad från Eric Enlund skall jag försöka hålla huvudet litet högre än där kalvarna har svansen. Jag tar gärna en utförlig diskussion om de här större frågorna när vi har tid och kan analysera saker och ting. Men det är bara det att finansutskottets betänkande och den ekonomiska politiken i Sverige för ögonblicket inte gäller politiken i andra länder. Jag skall som sagt gärna ta den diskussionen vid något annat tillfälle, men den står nu inte på dagordningen.

På dagordningen nu står hur det skall vara i Sverige. Jag vill då upprepa min fråga till Eric Enlund, som han hela tiden försöker ränna ifrån genom att tala om sådant som debatten inte handlar om: Vad är liberal demokratisyn? Är det att Wallenberggruppen skall sitta och dominera den svenska investerings- och industripolitiken för all framtid? Är det liberal demokratisyn? Är det liberal demokratisyn att det skall vara graderad rösträtt i företagen, så att den ene har 25 röster, den andre 25 000 och de flesta ingen rösträtt alls? Är det detta som är demokrati för Eric Enlund?

Jag har här skisserat riktlinjer för en ekonomisk demokratisering i Sverige,

sådan vårt parti vill se den förverkligad och sådan jag tror att alla ärliga socialister i detta land och dess arbetarrörelse vill se den förverkligad. De riktlinjerna innebär att man i alla företag, precis som man gör på den politiska samhällssektorn, i fria och hemliga val väljer representanter som skall sitta i styrelserna, styrelser som skall vara ansvariga inför alla de arbetande och inte bara inför ett litet fåtal stora aktieägare som alltid kan rösta omkull de andra. Detta system innebär att varje människa aktivt skall delta i beslutsprocessen och att ingen människa skall vara maktlös, såsom de flesta är i ett modernt storföretag i dag, när man beslutar lägga ner den ena eller den andra enheten eller dödar näringslivet på en hel ort, vilket nu sker gång på gång.

Nu vill jag fråga dig, Eric Enlund: Är du för en demokratisering av företagen, så att storfinansens och de stora aktieägarnas makt helt kommer bort och så att de många arbetande människorna rycker upp och blir de som beslutar och bestämmer? Det är vad demokratin handlar om. Svara mig på detta, som är hämtat ur den svenska verkligheten där du skall verka och där du skall ta ställning! Är du demokrat eller är du anhängare av det ekonomiska fåtalsväldet? Det är så frågan står här, nu och i vår tid.

Talmannen anmälde att Eric Enlund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Vårt land står utan tvivel inför betydande ekonomiska problem. Men efter Kjell-Olof Feldts långa klagosång tidigare i dag känns det nödvändigt att påpeka att det är problem som har sin upprinnelse i den politik som fördes under det långvariga socialdemokratiska regeringsinnehavet och som innebar en alltför snabb expansion av den offentliga sektorn på bekostnad av den exportinriktade och importkonkurrerande industrins utbyggnad.

De svårigheter som detta föranlett har sedan förvärrats av de kraftiga oljeprishöjningarna med en första våg 1973–1974. Efter den felslagna överbrygnings- och lagerstödspolitiken i mitten av 1970-talet föll det på den första borgerliga trepartiregeringens lott att föra in den samhällsekonomiska utvecklingen på rätt väg igen. Det arbetet krävde ibland rätt obekväma åtgärder som kunde skällas för svängremspolitik, men det var fråga om åtgärder som även enligt oberoende ekonomer var nödvändiga.

Arbetet på att återställa balansen i vår ekonomi hade krönts med inte oväsentliga framgångar, när den andra stora prisstegringsvågen på olja och petroleumprodukter satte in under andra halvåret 1979. Eftersom den tid under vilken vi hade möjlighet att börja återställa våra ekonomiska reserver blev så utomordentligt kort, är utgångsläget för att möta de nya pafrestningarna och återvinna balansen – både inom landet och i förhållande till omvärlden – klart sämre än förra gången. Det som då kunde uträttas på två år kanske nu måste ta den dubbla tiden i anspråk. Men det finns ingen anledning att förtvivla – med en realistisk och beslutsam ekonomisk politik så går det.

Ett av våra mest angelägna mål måste då vara att minska Sveriges stora oljeberoende. Starka skäl talar för detta, även om man skulle bortse från de senaste årens prishöjningar. Olja är till att börja med en alldeles för värdefull råvara för att bara brännas upp. Den har de mest skiftande alternativa användningsområden, där dess fördelar är mycket mer påtagliga: som inslag i byggnadsmaterial, i läkemedel osv. Att hämta hit stora mängder olja för uppvärmning och elproduktion är dessutom som bekant förenat med betydande problem. Själva transportererna är känsliga med stora risker för utsläpp och miljöförstöring. Och när sedan förbränningen sker, smutsar vi ned ännu mera i luften med ytterligare skador på hälsa och miljö som följd.

Tillgången på den knappa resurs som oljan utgör är också något av ett fördelningsproblem mellan rika och fattiga länder. För att den tredje världens medborgare skall kunna höja sin utvecklingsnivå och sin levnadsstandard, måste de få öka sin andel av världens oljeförbrukning. Det blir därmed ett internationellt solidaritetskrav att de utvecklade industriländerna utnyttjar sitt tekniska och vetenskapliga kunnande för att ersätta oljan och även kolet med andra för dagen tillgängliga energikällor, främst kärnkraften.

Till allt detta kommer så försörjnings- och kostnadsproblemen med oljan. Vårt beroende av leveranser från ett begränsat antal, ofta föga stabila, oljeproducerande länder är äventyrligt från beredskapssynpunkt och med hänsyn till vårt lands möjligheter att klara en avspärrning. Och det är naturligtvis i högsta grad äventyrligt med hänsyn till våra möjligheter att föra en konsekvent ekonomisk politik i syfte att bevara och förstärka medborgarnas välfärd i vårt land.

Vad den framtida energipolitiken beträffar befinner vi oss f. n., milt talat, i ett skede av ovisshet inför folkomröstningen den 23 mars. Vi moderater gör den alldeles klara bedömningen att en första förutsättning för att vi skall kunna ta oss ur våra nuvarande ekonomiska svårigheter är att vi använder våra 12 kärnkraftverk så som linje 1 förespråkar. Det är angeläget att ovissheten på denna punkt skingras snarast möjligt. Från den synpunkten känns det som en lättnad att folkomröstningen faktiskt börjar redan i morgon – det är ju första dagen för att gå till posten och lägga en röst, som skall ge Energi för Sverige!

Men en tryggad energiförsörjning är endast en av flera förutsättningar för en framgångsrik ekonomisk politik. Även i övrigt gäller det att vinna största möjliga uppslutning kring en verklighetsanknuten bedömning av det aktuella läget och av våra handlingsmöjligheter. Det konstateras i finansutskottets betänkande, och jag vill gärna upprepa det här i debatten, att det mellan den borgerliga majoriteten och den socialdemokratiska oppositionen numera tycks finnas en inte obetydlig åsiktsöverensstämmelse beträffande problemens art och uppkomst samt beträffande de mål vi bör ställa upp för framtiden. Detta är kanske svårt att tro efter Kjell-Olof Feldts framträdande här i dag, men utskottets ordförande har redan givit vissa exempel på detta, och jag skall också lämna några bidrag.

Redan den första meningen i den socialdemokratiska reservationen innebär ett senkommet men därför inte mindre välkommet erkännande av att det 1976 – alltså vid tiden för de borgerliga partiernas övertagande av regeringsansvaret – stod klart att den svenska ekonomin stod inför stora problem. Tidigare har man snarast försökt skapa det intrycket att det varit tillkomsten av en borgerlig regering som på något underligt sätt har legat bakom de senaste årens svårigheter med höjda oljepriser och annat.

Det finns också all anledning att ta fasta på det erkännande av den ekonomiska tillväxtens betydelse som återfinns i den socialdemokratiska reservationen liksom i den bakomliggande partimotionen. En annan punkt där samstämmighet föreligger gäller förordet för en öppen ekonomi. Vi moderater kan helt skriva under uttalandet att det är genom att satsa på en ökad industrisektor och en ökad konkurrenskraft som vi skall komma tillbaka till jämvikt i våra utrikes affärer och att det är nödvändigt med hänsyn till levnadsstandarden att vårt land deltar i det internationella handelsutbytet.

Denna ansats till samsyn mellan regerings- och oppositionspartier beträffande bakgrund och mål är ett betydelsefullt framsteg men tyvärr kanske inte tillräckligt för att också utgöra en grund för ett samförstånd när det gäller den praktiska politiken. Det vore önskvärt – och skulle underlätta avsevärt i en besvärlig situation – om vi också kunde anlägga ett likartat betraktelsesätt med avseende på de medel, de konkreta åtgärder som nu bör sättas in. Visserligen är det socialdemokratiska programmet endast vagt skisserat. Men den diskussion som förekommit de senaste veckorna – i och utanför utskottet – tyder på att oppositionen vad gäller de konkreta åtgärdsförslagen närmast anstränger sig för att inta från regeringspolitiken avvikande ståndpunkter. Förklaringen är väl dels av taktisk natur och därmed, låt mig säga, normal för ett oppositionsparti men dels också ideologiskt grundad. Där de icke-socialistiska partierna vill arbeta med generella metoder i stimulerande syfte, där vill socialdemokraterna tillgripa tvång och styra i detalj.

Borde det inte snart vara dags för socialdemokraterna att erkänna att det inte går att kommendera fram investeringar i näringslivet? Man kan komma en bit på vägen med stimulansåtgärder, men det avgörande är att den som gör investeringen och därmed i slutändan står risken bedömer att den kan bli räntabel. Vi måste återställa framtidstron och villigheten att göra nysatningar i de företag som vi är ense om skall bära upp vår fortsatta expansion i öppen konkurrens med andra länder. Men det gör man inte genom att hålla det fondsocialistiska hotet levande, vilket Kjell-Olof Feldt bidrog till med sitt anförande. Det gör man heller inte genom att – som utskottets socialdemokrater föreslår i sin reservation – snärja in näringslivet i ytterligare föreskrifter om obligatorisk vinstavsättning på 25 % till ränteföst konto i riksbanken och om inrättandet av en strukturfond, uppbyggd med hjälp av höjda pålagor på företagen och indragna s. k. övertvinster. Då är det betydligt mer verkningsfullt att underlätta företagets anskaffande av riskvilligt kapital genom att förbättra villkoren för skattefondssparande, att lindra, helst

avskaffa, dubbelbeskattningen av aktier och att anpassa aktievinstbeskattningen efter inflationen, vilket regeringen nyligen har tagit initiativ till.

På samma sätt som näringslivets investeringsvilja naturligtvis är beroende av hur den kommande kärnkraftsomröstningen utfaller påverkas den också av den pågående lönerörelsen och dess resultat. Även här anger utskottets majoritet och minoritet samma målsättning, att skapa förutsättningar för en lugn och stabiliserande avtalsrörelse. De allmänna förutsättningarna för förhandlingarna bedöms likaledes på ett likartat sätt. Jag har inget att invända mot vad som sägs i reservationen om att arbetet med att återställa balansen innebär att medborgarna i vårt land ett antal år framåt måste acceptera en klart långsammare standardstegring för att i stället nå en bättre ekonomi och starkare tillväxt i framtiden. Men jag ifrågasätter verkligen effektiviteten och ändamålsenligheten i de åtgärder som rekommenderas från socialdemokratiskt håll i syfte att underlätta avtalsförhandlingarna.

Dessa åtgärder tar främst sikte på att sänka inflationstakten. I partimotionen utlovades 5 % prisstegring för 1980, men siffran har med anledning av mellankommande händelser, som det brukar heta, i reservationen fått höjas till 7, vilket visar att även socialdemokratiska framtidsbedömningar kan bli kortlivade i den osäkra värld vi lever i. Oavsett nivån är givetvis syftet i alla fall gott. Inflationen är en allvarlig sjukdom i samhällskroppen, som förvrider förhållandena mellan olika medborgare och skapar en förlamande osäkerhet för framtiden. Men socialdemokraternas botemedel är de gamla vanliga: prisstopp samt höjda livsmedels- och bostadssubventioner.

Det har sagts många gånger, men det behöver tydligen upprepas igen: om det vore så enkelt att stoppa inflationen som att i ett politiskt beslut förbjuda den, då skulle den saken vara avklarad för länge sedan. Men med prisstopp kommer man inte åt roten till det onda, och man ger därmed inget verkligt skydd. Det är betecknande att de baslivsmedel som under senare tid haft en prisstegring klart över genomsnittet är prisstoppade sedan länge. Verkligheten tränger sig ändå på och föranleder uppjusteringar. Och ju längre man skjuter det obehagliga framför sig, desto större blir den smäll som ändå måste komma.

Subventioner till mat och boende hjälper skenbart till att hålla levnads-kostnaderna nere. Men pengarna måste tas någonstans ifrån. Det man inte betalar i snabbköpet eller på hyresavin, det måste man som regel betala på skattsedeln. Och det gäller alldeles särskilt i dagens läge. Som utskottsreservanterna så riktigt framhåller i sitt avstyrkande av en vpk-motion, är kraftigt stegrade statsutgifter genom höjda bidrag och transfereringar till hushållen inte tillrädliga med nuvarande budgetunderskott, utlandsupplåning och obalans mellan konsumtion och investeringar.

På den här punkten fanns det en uppenbar motsättning i den socialdemokratiska partimotionen. Den innehöll utan någon förmedlande länk å ena sidan en skarp kritik av det stora budgetunderskottet, å andra sidan förslag som skulle kräva kraftigt höjda statsutgifter och därmed ytterligare ökning av detta underskott. Efter påpekande från borgerligt håll i utskottet gör nu reservanterna ett tappert försök att samtidigt både äta och behålla kakan. De

medger att höjda livsmedels- och boendesubventioner måste öka statens utgifter. Nästa mening slår fast, att några beslut som ökar det redan alltför stora budgetunderskottet inte kan accepteras. Men simsalabim, så får man ändå ihop det hela genom att det socialdemokratiska programmet till sin totala verkan påstås innebära en förstärkning av budgetbalansen i förhållande till den av regeringen förda politiken. Kjell-Olof Feldt försökte sig på samma trollerinumner i sitt inlägg här tidigare.

Så lättvindigt och ansvarslöst borde man inte anständigtvis kunna argumentera, även om man är medveten om att ens propäer inte löper stor risk att sättas på praktiska prov! Hur skall ökade statsutgifter, som går till privat konsumtion, kunna ge nya statsinkomster som förhindrar en ökning av budgetunderskottet? Det tycker jag är en fråga som kräver ett svar.

Herr talman! Jag ser det som ett framsteg att utskottsmajoriteten och reservanterna uppenbarligen är överens om vikten av att höja den ekonomiska tillväxten och därmed dämpa inflationen för att minska budgetunderskottet. Jag har, liksom Eric Enlund tidigare, med viss överraskning noterat att socialdemokraterna – trots kritik mot indexregleringen och allmänt tal om produktionsskattens fördelar – i ett ögonblick av klarsyn konstaterar att det inte finns något utrymme för omfattande skattehöjningar och att det totala skattetrycket inte kan tillåtas öka i någon större utsträckning ens på något längre sikt. Om dessa nya tongångar förebådar en omprövning av den traditionella socialdemokratiska högskattepolitiken, skulle möjligheterna att nå samförstånd om åtgärder på det ekonomiska området med ens te sig avsevärt ljusare.

Om dessa nyväckta förhoppningar borde göra mig lätt till sinnes, så måste jag ändå beklaga att socialdemokraterna inte visar någon förståelse för de svårigheter som den snabba offentliga utgiftsstegringen skapar för såväl den ekonomiska politiken som löntagarnas ansträngningar att försvara och förstärka sina förvärvsinkomsters köpkraft. Man går t. o. m. så långt som till att yrka bifall till en vpk-motion, vilken går ut på att statsmakterna passivt skall åse hur kommuner och landsting år efter år överskrider det tillgängliga expansionsutrymmet. Det gör tyvärr genast de uttalanden som förekommer om återhållsamhet med skattehöjningar mindre trovärdiga.

Jag skall inte närmare gå in på frågan om den kommunala ekonomin. Den kommer senare i debatten att mer ingående belysas av bl. a. Lennart Blom. Jag skall i stället avslutningsvis koppla frågan om takten i den offentliga utgiftsökningen till vad jag tidigare sagt om inflationen och lönerörelsen. I ett program för ökad köpkraft, som framlades under valrörelsen i fjol, angav vi moderater vissa riktlinjer för stabiliseringspolitiken, som jag menar snarast har blivit än mer angelägna efter den utveckling som varit sedan dess. Vi konstaterade där:

”Med nuvarande tillväxttakt inom den offentliga sektorn kommer utrymmet för ökad privat konsumtion att vara utomordentligt begränsat under de kommande åren. Utan en neddragning av utgiftsökningarna hos stat och kommun skulle det inte finnas något som helst utrymme för höjda förvärvsinkomster, sedan skatter och stigande priser tagit sitt. Med en

socialdemokratisk skatte- och utgiftspolitik blir det en direkt sänkning av de yrkesverksammas reala inkomster efter skatt.

För att vi skall få det bättre i Sverige behövs ökade arbetsinsatser. Men då måste de yrkesverksamma få behålla en rimlig del av den produktionsökning de bidrar till. Detta är också en förutsättning för en stabil utveckling mot återställd samhällsekonomisk balans och för lugna förhållanden på arbetsmarknaden. Avtalsparterna måste ha ett verkligt utrymme för ökad köpkraft att förhandla om. Ingen tjänar på stora nominella lönehöjningar, som genast äts upp av stigande skatter och priser.”

I linje med detta resonemang låg regeringens och riksdagens beslut att sänka marginalskattesatserna och att införa ett marginalskattetak för inkomståret 1980. I samma riktning verkar regeringens ambition i finansplan och budgetproposition, nämligen att bryta den hittillsvarande tendensen att de offentliga utgifterna stiger med 6 à 7 % om året och i stället få ned ökningstakten till åtminstone den nivå som anges av den totala tillväxten i ekonomin.

Jag vill understryka vad utskottsmajoriteten anför med anledning av avtalsförhandlingarna, nämligen att statsmakterna givetvis har ett ansvar för utvecklingen, men att åtgärder från deras sida förutsätter enighet mellan parterna. Detta beskriver Kjell-Olof Feldt som ett sätt att överlåta ansvaret för den ekonomiska politiken på arbetsmarknadens parter. Men det är det självfallet inte fråga om. Den ekonomiska politiken skall bedrivas enligt de riktlinjer som anges i finansplanen och som tillstyrks i finansutskottets betänkande. I denna politik ingår en beredskap att genomföra sådana åtgärder som arbetstagare och arbetsgivare är överens om kan underlätta en uppgörelse. Det är väl uppenbart att för att ett politiskt beslut skall kunna bidra till att åstadkomma enighet mellan arbetsmarknadens parter, så måste båda sidor vara ense om att det verkar i den riktningen.

En sådan enighet kan parterna säkert – om den gemensamma viljan finns – uppnå på egen hand och utan pekpinna från politiskt håll. Som kontrast till det socialdemokratiska programmet skulle jag ändå vilja påminna om vad jag tror vara ett mera verkningsfullt alternativ: att fortsätta på den inslagna vägen och skapa reallöneskydd vid måttliga löneökningar genom att sänka skatten och samtidigt – för att undvika en ökning av budgetunderskottet – göra motsvarande nedskärningar på den offentliga utgiftssidan.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 15.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det var en belåten moderat som stod här i talarstolen. Allt går tydligen enligt ritningarna. Samhället försvagas. Den sociala nedrustningen har börjat. Inflations- och spekulationsekonomin premierar smartness och fiffighet. Allt går alltså ganska bra. När det gäller hur de arbetslösa, de utslagna och barnfamiljer med låga inkomster hanteras iakttar herr Tobisson en tystnad, som förvisso är klädsam. Det enda som plågar honom är att statens och kommunernas utgifter fortfarande är för höga.

Till denna samhällssyn gör nu herr Tobisson ett försök att ansluta socialdemokratin genom att utmåla en stor samstämmighet kring målen för den ekonomiska politiken. Jag vill bara förklara för herr Tobisson att vår inriktning på full sysselsättning och stabil tillväxt i grundläggande avseenden står bokstavligen i strid med den moderata politiken. Vi har en helt annan uppfattning om fördelningen av välståndet samt när det gäller hur och av vem det ekonomiska inflytandet skall utövas och med vilken kraft den fulla sysselsättningen skall försvaras.

Om herr Tobisson hade insett detta, hade han inte behövt bli så förvånad över att våra åsikter om politikens innehåll skiljer sig åt. Moderaterna tar hellre inflation än det man kallar regleringar och styrningar. De låter hellre investeringarna gå ner och arbetslöshet uppstå än att ingripa så att företagens vinster faktiskt används för produktiva investeringar.

Nu gick – och det förvånar mig inte – herr Tobisson längre än sina borgerliga bröder i finansutskottet när det gällde att förneka värdet av våra förslag till ekonomisk politik. Men ändå är det naturligtvis litet konstigt att herr Tobisson i utskottsbetänkandet står för uttalandet att våra förslag "kan komma upp till övervägande", medan han här förnekar dem. Herr Tobisson har tydligen redan gjort den bedömningen att inget av våra förslag kan användas.

Man måste då fråga sig: Vilka är moderaternas lösningar när det gäller inflationen och att åstadkomma investeringar? Är det Burenstam Linders stälbad vi skall gå igenom? Är det i övrigt Gösta Bohmans skattelättnader till aktieägarna? Att moderaterna styr vet vi redan, men det är ändå ett ytterligare avancemang i denna maktutövning, när herr Tobisson redan nu underkänner vad finansutskottets folkpartistiske ordförande med sådan möda har knåpat ihop. Det har herr Tobisson helt och hållet avvisat i sitt inlägg här.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Något som Lars Tobisson sade om prisbildning och priser och om att bekämpa inflationen uppkallade mig till en liten fråga.

Kärnpunkten i den moderata förkunnelsen är att det är djupt förkastligt att försöka gripa in i prisbildningsprocessen, att försöka styra den och att försöka subventionera bort prishöjningar. Enligt herr Tobisson gör det eländet än värre. Det enda vi har att göra är att finna oss i att priser och hyror går upp som de gör. Vi skall alltså inte inbilla oss att man kan få rätsida på de problemen genom några ingripanden.

Jag tycker att det resonemanget är utomordentligt märkligt. Vad är det för säreget med priser och hyror? Varför skall vi bara sitta överksamma och låta pris- och hyreshöjningar gå ut över de vanliga löntagarna här i landet? Fastställs priserna på något sätt genom guds vilja eller på grund av någon naturlag som vi vanliga människor bara har att finna oss i att den verkar och som gör att det är dumt av oss att ens reflektera på att gripa in?

Min fråga till Lars Tobisson blir då: Vad beror prishöjningarna på i de konkreta fallen?

Ta t. ex. de stegrade hyrorna. De beror på flera olika faktorer, det är sant. Tunga och mycket viktiga faktorer är de höga markpriserna och de extremt höga räntorna. Räntehöjningarna ökar också bostadskostnaderna, det vet vi. Vi vet också att när privata markägare och uppköpare spekulerar i mark pressas priserna på mark i höjden.

Men varför, Lars Tobisson, måste vi finna oss i detta? Varför måste markspekulanterna dirigera hyrornas höjd, och varför måste det faktum att en massa kapitalägare vill ha höga räntor, som de tar in som arbetsfria inkomster, vara avgörande för bostadsbyggandet?

Varför kan man inte låna ut billigt kapital till bostadsbyggande? Bostäder är ju en nyttinghet som alla människor ändå måste ha, och det vore bra om de kunde få den så billigt som möjligt. Vad hindrar att man skapar en fond som ger billiga krediter till bostadsbyggandet eller som lyfter av de dyra krediterna?

Och vad hindrar att man helt enkelt tar ifrån spekulanterna möjligheten att pressa markpriserna i höjden? Vad är det som hindrar Lars Tobisson och moderaterna att göra ett sådant ingripande för att få ner hyrorna?

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt kallade mig för belåten moderat. Ja, i den meningen är jag belåten att jag är glad över att socialdemokraterna genom utslaget i det senaste valet inte har möjligheter att driva sin politik. Den politiken skulle ha betytt åtskilligt sämre villkor och förhållanden för medborgarna i vårt land, så som vi nu kan se den upplagd i exempelvis den socialdemokratiska partimotionen om den ekonomiska politiken, i utskottsreservationerna och i det anförande som Kjell-Olof Feldt har presterat här i dag.

Jag är inte belåten med läget som det är i svensk ekonomi, det tror jag framgick tydligt av mitt tidigare anförande. Det kan man inte vara. De omständigheter som nu råder kommer att kräva uppoffringar från alla håll i framtiden för att vi skall kunna komma i bättre balans och för att vi skall kunna återuppta en utveckling mot ett ökat välbefinnande i vårt land.

Kjell-Olof Feldt frågade mig vad som menas med att förslagen kan komma upp till övervägande. Det menas helt enkelt att i den osäkra situation som föreligger och i avvaktan på besked vad gäller folkomröstning, lönerörelse osv. har vi i utskottet konstaterat att man egentligen inte kan utesluta så värst många alternativ.

Vi kan utesluta en del av de långtgående socialiseringsingripanden och annat som kan förespråkas från oppositionen, men vi är beredda att förutsättningslöst pröva olika åtgärder under våren, bl. a. för att underlätta avtalsförhandlingarna. Jag tycker att man har anledning att närma sig frågorna från utgångspunkten att vi påverkas av förhållanden i andra länder och det gör att det är berättigat med en ödmjuk inställning. Många förslag, i fråga om vilka man inte nu kan säga vad som är det rätta, skall vara med i debatten och eventuellt kunna komma till användning i ett senare läge.

Sedan ställde Jörn Svensson frågor till mig om inflationen och vad stigande

priser och hyror kan bero på. Det är nog svårt att här på någon minut utveckla det och få i gång en diskussion med hänsyn till att jag förutsätter att Jörn Svensson och jag har helt olika syn på hur ekonomin fungerar. Jag vill säga att det exempel som Jörn Svensson tog, nämligen hyror, marken osv., är utomordentligt bra valt från min synpunkt sett, eftersom det är just på dessa områden som den socialistiska regleringspolitiken, de långtgående styråtgärderna och ingripandena har gått längst under den tidigare regeringens tid. Om man i stället, på detta område liksom på andra, kan föra in konkurrens och fri prisbildning, kan vi också få bukt med tendenserna till stigande priser och hyror.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Herr Tobisson blev plötsligt väldigt ödmjuk – nu skall alla förslag beaktas i debatten.

Man måste fråga sig vad den här beredskapen, som man säger sig ha, egentligen betyder. Det är alltså beredskapen att genomföra de åtgärder som arbetsmarknadsparterna kommer överens om. Jag måste då fråga Lars Tobisson: Betyder det att om Arbetsgivareföreningen, LO och TCO kommer överens om ett utvidgat prisstopp, så är Gösta Bohman och Staffan Burenstam Linder beredda att genomföra det prisstoppet? Om Arbetsgivareföreningen, LO och TCO kommer överens om att sätta av pengar till investeringsfonder som vi har föreslagit, är då moderaterna i regeringen verkligen beredda att genomföra det förslaget? Är det inte i själva verket så, Lars Tobisson, att den moderata beredskapen bygger på vissheten att Svenska arbetsgivareföreningen kommer att säga nej till allting? Ni behöver alltså inte göra någonting.

Sedan har – i många omgångar – vådorna av den socialdemokratiska politiken före 1976 och efter 1976 gått igenom av Lars Tobisson och många andra. Låt mig för en gångs skull få citera Gösta Bohman. I remissdebatten den 4 februari 1976, när herr Bohman tillhörde oppositionen, sade han följande: "Det land vi lever i – Sverige – är ett bra land. Dess ekonomi är i grunden god. --- Begreppet 'den svenska modellen' har varit ett hedersord, använt för att beteckna en nation med förmåga att arbeta och att brygga över motsättningar, med en lugn arbetsmarknad och med ett ömsesidigt förtroende mellan myndigheter och enskilda medborgare, med andra ord: en blandekonomi i ordets allra bästa bemärkelse." Detta uttalande gjordes icke av Olof Palme eller av Gunnar Sträng, utan det gjordes av Gösta Bohman som en beskrivning av den svenska socialdemokratis politik, åtta månader före det val som Gösta Bohman olyckligtvis gick och vann.

Därefter har en del saker inträffat som gör att lugnet på arbetsmarknaden och förtroendet mellan medborgare och myndigheter har blivit ett annat. Och det, Lars Tobisson, bör väl rimligen ha någonting att göra med den politik som har förts *efter* 1976 och som har gjort att vi inte längre har "en blandekonomi i ordets allra bästa bemärkelse", utan en moderatstyrd inflations- och spekulationsekonomi, där löntagarna får dra det tunga lasset och där landets ekonomiska framtid är hotad. *Det* har ni ästadkommit, och

jag trodde att vi i dag skulle få några anvisningar om hur ni tänkte röja upp i detta.

Nr 94

Onsdagen den
27 februari 1980

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är riktigt att det kan vara svårt att på treminutersrepliker analysera prisbildningsmekanismernas många problem, men just därför valde vi ett enstaka problem som spelar stor roll för de många människorna, nämligen prisbildningsprocessen när det gäller bostäder. Vi valde ut en produktionsfaktor som vi vet ställer till särskilt stor skada när det gäller att driva på hyresutplundringen ute i bostadsområdena. Det är markspekulationen, spekulativen i markvärden. Lars Tobisson svarar då att det är ett bra exempel på de välsignelsebringande verkningarna av konkurrens och fri prisbildning. Men då måste vi väl ändå ha missförstått varandra, käre Lars Tobisson! Du vet lika väl som jag hur det går till ute i Stockholms förorter eller i rivningsområdena i innerstan eller var du vill inom de svenska tätorterna. Där fortgår just en fri prisbildningsprocess när det gäller mark. Det betyder att de som har gott om pengar – ett litet fåtal människor – vid olika transaktioner bjuder över varandra och på det sättet trissar upp priserna. De använder marken som spekulations- och placeringsobjekt, för att tjäna pengar på att t. ex. sälja den vidare.

Finansdebatt

Då är min fråga: Är det någonting som vi skall underkasta oss som en naturlig, att resultaten av sådana aktiviteter slår igenom i människors bostadskostnader? Varför kan vi inte gripa in i den processen, Lars Tobisson? Varför kan man inte säga att det inte är tillåtet att köpa och sälja mark på det här sättet – antingen så, att all tätortsmark förs över i samhällelig ägo eller så, att den förblir i privat ägo men bara får säljas och köpas på mycket bestämda villkor och under bestämd kontroll? Varför skulle man inte kunna göra det? Varför är det heligt att folk skall få spekulera i mark? Vad är det som gör det så nödvändigt i de moderatas idealsamhälle att resultaten av sådana konstlade prisökningar, beroende på knappheten på mark, vältras över på hyresbetalarna, och inte bara på dem – de vältras också över på byggnadsproduktionen, på den produktiva delen av företagsamheten. Byggnadsproduktionsföretagen har ingen glädje av att det förekommer spekulativ mark – de får ofta vara med och bära de negativa följderna av markspekulationen. Vad är det som är så heligt i denna markspekulation att vi inte kraftfullt skulle kunna inskrida mot den och avskaffa den? Är det spekulanternas Sverige eller är det hyresgästernas Sverige som moderaterna släss för?

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt frågade mig vad som skulle hända om arbetsmarknadens parter kom fram till att de ville ha t. ex. ett prisstopp. Med anledning av det får jag återge vad utskottsmajoriteten skrivit på den här punkten, så att det inte råder någon oklarhet om det:

”Förutsättningen för att åtgärder från statsmakternas sida i syfte att medverka till en rimlig avtalsuppgörelse skall bli meningsfulla är emellertid

att det råder enighet mellan parterna såväl om arten av dessa åtgärder som i vilken utsträckning åtgärderna påverkar avtalsförhandlingarna." Så långt är vi tydligen överens om vad där står. Men så heter det också: "Enligt utskottets mening finns det inte anledning att redan från början utesluta någon viss typ av tänkbara åtgärder, som kan aktualiseras i förhandlingarna, under förutsättning att sådana åtgärder är förenliga med statsmakternas ansvar för den samhällsekonomiska balansen."

När det gäller olika inslag som möjligen kan aktualiseras på den vägen är det självklart att det får göras en bedömning av om de åtgärderna passar in i den ekonomiska politik som regeringen för med stöd av den borgerliga majoriteten i riksdagen.

Sedan vet jag inte hur Jörn Svensson fick ihop det. Han sade att jag i min förra replik skulle ha sagt att hyres- och bostadsmarknaden var ett exempel på välsignelsebringande verkningar av fri konkurrens och fri prisbildning. Jag sade precis tvärtom. Jag sade att det exempel som Jörn Svensson valde var utmärkt för att belysa hur en socialistisk politik försvårar kamp mot stigande priser. Det är på mark- och bostadspolitikens område som man under gångna år gått längst när det gäller att från centralt håll reglera, styra och försöka kontrollera prisbildningen.

De prishöjningar som förekommer på småhus, inte minst i tätorternas förortsområden, är en följd av ett för litet utbud, orsakat av statliga och offentliga ingripanden, som gått ut på att hålla tillbaka småhusbyggandet till förmån för produktionen av andra bostadstyper.

Jörn Svensson vill att man skall förbjuda ägande av mark. Men orsaken till att människor efterfrågar småhus och ägda bostäder är helt enkelt att de vill ha de så. Det är i överensstämmelse med min uppfattning om vad demokratin betyder – jag vill säga det, eftersom Jörn Svensson passade på att i sitt tidigare inlägg ifrågasätta de borgerliga partiernas demokratiska trovärdighet – att man skall försöka göra som människorna vill.

ANITA GRADIN (s):

Herr talman! Regeringen riktar i finansplanen och budgetförslaget hårda angrepp mot kommuner och landsting. De har ökat sin verksamhet otillåtet mycket, sägs det. Den kommunala expansionen sägs vara oförenlig med målen för den ekonomiska politiken och anses hota våra möjligheter att åstadkomma samhällsekonomisk balans igen. För detta skall kommunerna straffas, och regeringen har deklarerat att den tänker halvera ökningen av skatteutjämningsbidraget till 750 milj. kr. från det dubbla.

Vi här i riksdagen skall med andra ord inte hålla våra löften från i fjol vår. Men, herr talman, är det verkligen rätt och rimligt att på detta – jag höll på att säga barnsliga – sätt straffa kommunerna för en ekonomisk utveckling som ligger i linje med vad denna kammare så många gånger uttalat sig för och beslutat om. Den överenskommelse som träffades mellan regeringen och de bada kommunförbunden förutsatte visserligen en dämpning av den kommunala expansionen, men viktigt var då också en stor återhållsamhet från statens sida, så att inte ökade anspråk ställdes på kommunala insatser.

Tyvärr, herr talman, har varken vi här i riksdagen eller regeringen hållit vår del av överenskommelsen. Många beslut har fattats som inneburit ökade krav på kommuner och landsting. Därför är det rimligt att vi står för våra löften och tar vårt ansvar för bl. a. utbyggnaden av barnomsorgen och servicen till våra gamla. Att straffa kommunerna och landstingen innebär att de sämst ställda får betala priset.

Eftersom den borgerliga kritiken är mycket hård och ger intryck av att de kommunalt förtroendevalda kvinnorna och männen skulle ha gripits av storhetsvansinne och brustit i ansvar för samhällsekonomin, finns det anledning att påminna om en viktig förutsättning för kommunernas verksamhet. Vi har i vårt land valt att lägga genomförandet av vår välfärdspolitik på kommuner och landsting. Vi har tyckt det vara klokt att beslut och verklighet ligger så nära människorna som möjligt.

Det beslut om skatteutjämning som vi fattade här i riksdagen i fjol innebär inte bara en överföring av mera pengar från staten till kommunerna. Beslutet är också en metod att åstadkomma en utjämning mellan fattiga och rika kommuner. Även på detta område fullföljer alltså regeringen sin politik att öka klyftorna i samhället. I stället borde regeringen ha sagt sig att just nu är det viktigt med skatteutjämningen, därför att vi i första hand måste se till att de som har det svårast får en förbättring.

Många av oss tog också kommunminister Karl Boo på orden när han i november 1979 slog fast att den beslutade skatteutjämningen skulle genomföras. Vi tog honom på orden liksom många kommunala företrädare som i honom såg en person som med kraft skulle föra kommunernas talan i den borgerliga regeringen. Jag citerar ur Karl Boos pressmeddelande:

”Statsmakterna måste således se till att den beslutade skatteutjämningen för kommunerna verkligen genomförs. Det är en jämlikhetsreform i överensstämmelse med den solidaritetssyn som bär upp regeringsförklaringen. Skatteutjämningen är ett led i en medveten fördelningspolitik som skall göra det möjligt även för ekonomiskt svaga kommuner att erbjuda sina invånare en service som är likvärdig med den som rikare kommuner kan ge.”

Men tydligt är att moderaterna körde över Karl Boo. Moderaterna hade redan under våren 1979 motsatt sig genomförandet av den kommunala skatteutjämningen. Vilket råd ger kommunministern i dag sina vänner i kommunerna? Skall de höja skatten eller skall de ge sämre service till sina invånare?

Många exempel finns på förslag som fört med sig ökade kommunala insatser på en rad områden. Det gäller ökade kostnader för skolväsendet, som bl. a. hänger samman med riksdagens beslut om SIA-skolan och ny läroplan för grundskolan. Samtidigt vill regeringen också ta bort det bidrag kommunerna får för nya skolbyggnader – det rör sig om totalt 350 milj. kr.

Inom samhällsplaneringens område förutsätts ökade insatser som bl. a. sammanhänger med regeringens anvisningar för den fortsatta fysiska riksplaneringen, bostadsbyggandet osv.

Vidare kan nämnas den lokala och regionala kollektivtrafiken, där regering och riksdag uppdragit åt kommuner och landsting att snabbt genomföra förbättringar.

Inom energibesparingsområdet har regeringen förutsatt betydande kommunal medverkan. Detsamma gäller åtgärder för beredande av sysselsättning åt arbetslösa, framför allt arbetslös ungdom. På detta område har kommunerna av kända skäl tvingats engagera sig i mycket omfattande insatser.

Och låt oss, herr talman, titta på detta med sysselsättningen litet närmare. Vi vet alla att i dag finns ytterst få nya sysselsättningstillfällen inom industrin. Det är faktiskt kommuner och landsting som svarar för majoriteten av nya jobb i Sverige.

Under 1979 ökade antalet nya arbeten totalt med 64 000. Av denna summa svarade kommuner och landsting för drygt 55 000. Men har detta betytt att byråkratin svällt? Nej, herr talman, vi kan inte påstå att de nya jobben ökat administration och byråkrati. Statistiska centralbyrån visar nämligen att merparten av sysselsättningsökningen ägt rum i områden där behoven också är akuta och som vi varit överens om att prioritera. Av de 55 000 nya sysselsättningstillfällena gäller 32 000 sjukvården, 12 000 socialvården och 7 000 skolor och förskolor.

Regeringsförslagets minskning av skatteutjämningsbidraget kan inte undgå att gå ut över också dessa verksamheter. Beräkningar har gjorts som säger att den t. ex. skulle kunna minska antalet nya arbetstillfällen i kommunerna med 10 000.

I det här sammanhanget kan det vara värt att notera att det beräknas att under 1980 ytterligare ca 70 000 människor skall komma ut på arbetsmarknaden. En del av dessa måste gå till industrin. Om inte kommunerna även fortsättningsvis står för en arbetskraftsefterfrågan kommer det att betyda ökad arbetslöshet, men det kanske inte är helt främmande för regeringen. Främst kommer ju detta att drabba kvinnorna, eftersom vi vet att de stått för ökningen av sysselsättningen under 1970-talet.

Ekonomiminister Gösta Bohman skriver i sin finansplan följande: "Jag vill understryka att en ökning av den kommunala sysselsättningen under en lågkonjunktur ofta medför läsningar i den meningen att denna arbetskraft inte står till förfogande för rekrytering till den utlandskonkurrerande sektorn vid en följande konjunkturuppgång."

Jag kan av detta inte dra någon annan slutsats än att ekonomiministern föredrar ökad arbetslöshet i väntan på att industrins hjul skall börja snurra.

Tyvärr är detta tonfall, herr talman, inget unikt för den svenska regeringen. De flesta västliga industriländer har inlett en period av åtstramning, och på sina håll har man hunnit betydligt längre än i Sverige vad gäller social nedrustning. Det tydligaste exemplet är kanske England, där Margaret Thatchers konservativa regering nu går till offensiv mot kommunerna, som man satt under stark ekonomisk press. Följden har blivit inskränkningar, som gått ut över utbildning, mindre sjukhus, vårdhem för

äldre, daghem, skolmat osv. Det i sin tur har lett till att många av de kvinnor som började arbeta under 1960-talet nu blivit av med sina arbeten. Regeringen Thatchers filosofi är att kommunal och statlig service med fördel kan övertas av privata företag. Hundratusentals statligt och kommunalt anställda ser nu sin trygghet hotad.

Nu säger säkert vän av ordning att England och Sverige inte är samma sak. Men det som skett och sker i England kan ändå vara värt en del uppmärksamhet. Det som i dag förefaller otänkbart för svenska förhållanden betraktades också för några år sedan som otänkbart i England.

Mot denna bakgrund, herr talman, finns det alla skäl för riksdagen att stå fast vid sitt beslut om den kommunala skatteutjämningen, såsom också framhålls i motionen 1067. Genom att nu i efterhand ändra detta beslut kommer statsmakterna dels att försämra ekonomin i en rad kommuner som nu brottas med problem, dels knappast att underlätta ett förtroendefullt framtida samarbete mellan stat och kommun.

Jag ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna i finansutskottets betänkande.

Andre vice talmannen THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! När oljeprisstegringarna inleddes på 1970-talet med därav följande inflation bröts också en period av betydande ekonomisk tillväxt för vårt land. Den kris som följde överbryggades då med lagerstöd åt företagen och stimulans åt konsumtionen. Den politiken blev kortsiktigt framgångsrik så till vida att produktion och investeringar uppehölls. Även den socialdemokratiska partimotionen och reservationen i dagens betänkande nämner om dessa stimulansåtgärder till den inhemska konsumtionen och anför: "Detta fick visserligen ske till priset av en försvagning av bytesbalanserna. Men man lyckades dock i dessa länder upprätthålla produktionen och undvika en mycket kraftig ökning av arbetslösheten."

Den bilden gäller framför allt i Sverige, ty i de stora industriländerna fördes en starkt restriktiv politik, vilken därmed lyckades hålla kostnadsnivån i bättre läge än vad som blev fallet hos oss. Här fick vi däremot under endast två år, exempelvis 1975 och 1976, uppleva en löne- och kostnadsutveckling på plus 40 %.

Resultatet blev också smärtsamt. Genom för högt kostnadsläge kunde vi inte konkurrera på marknaderna, och svensk industri förlorade omkring en femtedel av sina tidigare marknadsandelar. 1976 och 1977 låg många företag inne med sina svårsälda, alltför stora och dyra lager. Den förda politiken gav ett bakslag som 1977 kulminerade i produktionsindragningar och sysselsättningskris, beroende på att vi inte längre kunde konkurrera med den billigare produktionen på världsmarknaden.

Oljekris och prisstegringar under 1970-talet har otvivelaktigt minskat vår "färdkost" vid ingången av 1980-talet. De stora miljardbelopp som regering och riksdag under dessa sista år av 1970-talet måst utbetala i produktions- och sysselsättningsstöd har givetvis inneburit hårda påfrestningar på samhälls-ekonomin. Men ändock, sedan överlagren nu avvecklats hade säkerligen

1979 kunnat bli ett återhämtningsår för svensk industri, om inte vi fått förnyade oljeprishöjningar. De nya ökade omkostnaderna måste mötas med ökad export och dämpad import. Vår handelsbalans måste bringas i något så när jämvikt genom ökade nationella prestationer. Därom är vi nog ganska eniga.

Herr talman! Här kan nya produktionsområden komma väl till pass. I förening med en aktiv utveckling för en mera förnyelsebart inriktad energiproduktion och därav följande nyinvesteringar får vi även en ny sysselsättningsskapande sektor och en utvecklad inhemsk efterfrågan samt därmed minskade importkostnader. Detta står inte, vill jag påpeka med anledning av dagens debatt, i motsats till vare sig årets finansplan eller vårt program inom linje 3.

Den ekonomiska politiken måste inriktas på att i första hand främja den produktiva sektorn och dess konkurrensmöjligheter. Denna sektor, K-sektorn, är i förhållande till vår inhemska förbrukning av varor och tjänster omkring 10 % för liten, vilket ju återspeglas också i bytesbalansen. Den offentliga sektorns ansvällning har som bekant en tendens att relatera alltför stora tal i förhållande till övrig produktion. Man skulle kunna säga att den nu ligger omkring 64 % av BNP.

Bristen på yrkesarbetare inom en del av näringslivet skapar problem. Det utbuds tiotusentals lediga platser inom verkstad eller liknande områden utan att detta möts av gensvar. Är dessa yrken inte lika lockande längre? Den frågan måste man ställa sig. Är de för dåligt betalda i förhållande till annat arbete? Bör vi i så fall inte överväga detta? Har vi råd med denna snedbalans? I Malmöhus län finns 50 lediga platser på 100 arbetsökande. Det är ju alltför många som går sysslösa, särskilt ungdomar. Är det fel på ungdomens utbildning? Grundskolan har fått stark kritik för sin alltför teoriinriktade utbildning. Jag tror att den kritiken är riktig. De på sin tid kritiserade s. k. tvåbokstaviga linjerna – exempelvis metall, trä, handel – gav både intresse och studiemotivation för en kommande yrkesutbildning. Men de förkastades och togs bort. Centern har vid många tillfällen varnat för och protesterat mot den alltför teoridominerade läroplan som tillkom under 1960-talet. Vi hoppas att insikten om och behovet av mera praktikinslag nu skall vara bättre.

Sysselsättningsutredningen pekar på att den internationella ekonomiska utvecklingen kan väntas innebära fortsatta strukturella påfrestningar för den svenska industrin. Det gäller därför att vara aktiv på nya produktionsområden. Det gäller också att forskning och innovationer når ut till företagen. Särskilt de mindre företagen behöver hjälp därmed. De av centern aktualiserade och av trepartiregeringen etablerade utvecklingsfonderna betyder mycket härvidlag. De mindre företagen som svarar för mer än hälften av arbetstillfällena här i landet kan få ett ganska hyggligt stöd med både råd och kapital av utvecklingsfonderna. Inom centern avser vi att satsa ytterligare medel på dessa. Samtidigt spelar de en mycket aktiv roll i regionalpolitisk planering och decentralisering.

Utskottet har ju också läst uppmärksamheten på att vår produktion inte

får låsa sig fast alltför stelt i nuvarande produktionsetablering och antalet sysselsatta personer. Våra varv är ju här ett dramatiskt exempel. I årets finansplan har beräkningarna förryckts av de starka oljeprishöjningar vi fått på senaste tiden. Tidigare har nämnts i debatten att vi har att räkna med 3,5 å 4 miljarder i prisökningar för 1980. Men, herr talman, dessa siffror är mycket osäkra. Hur osäkra de är kan vi i dag inte avgöra. Från den socialdemokratiska sidan har det riktats kritik mot att utskottet inte tar klar ställning när det gäller dessa siffror, men de är som sagt mycket osäkra.

På spotmarknaden har det sedan en tid tillbaka varit en nedåtgående pristrend. Samtidigt vet vi inte heller om det nu höga oljepriset på 28 å 30 dollar per fat kan komma att leda till att andra bränslen och energislag samt exempelvis oljefyndigheterna i Canada, vilka lär vara större än arabstaternas, nu blir lönsamma att exploatera. Det finns alltså tillgångar på energi utanför OPEC-länderna som i dagens oljeprisläge måste verka intressanta och därmed dämpande på OPEC:s oljepriser.

Oppositionen framför kritik mot att utskottet inte velat ta fram mera preciserade beräkningar. Men vi menar att av oljeprishöjningarna föranledda åtgärder bättre kan bedömas vid tiden för kompletteringspropositionen. Det är nog klokt att avvakta till dess.

De höjningar som vi hittills fått när det gäller priser och omkostnader innebär att såväl landets försörjning som den enskildes ekonomi framöver kommer att präglas av denna kärvare situation – vi kommer inte ifrån det. Det blir den enskildes standard och konsumtionsutrymme som med nödvändighet kommer att inskränkas.

Centern vill inför den situationen framhålla att de ekonomiskt svagare hushållen med barn, de äldre samt sjuka och handikappade måste skyddas ekonomiskt, om dessa sämre förhållanden står för dörren.

Den socialdemokratiska motionen 1067 tar upp frågan om företagens valutautförsel. Även denna fråga har skyttat i den tidigare debatten. Valutautförseln regleras som bekant av valutalagstiftningen. Vanligtvis är handeln och valutaaffärerna av mycket stor omfattning och av stor betydelse för hela vår utrikeshandel. Det rör sig om stora summor, omkring 250 miljarder kronor per år och 8 miljoner transaktioner. Socialdemokraterna påstår i partimotionen 1067 och reservationen 1 att det sker stora och uppenbara kapitalplaceringar som innebär brott mot valutalagen. Måste inte ett sådant påstående ledas i bevis? Skulle det visa sig riktigt att brott mot valutalagen förekommer, har både regering och riksbank möjlighet att ingripa.

Utvecklingen och differensen kan också förklaras av underskottet i bytesbalansen. Tio dagars förskjutning i utlandsbetalningarna innebär t. ex. en differens på 6,5 miljarder. När detta har påpekats hänvisar utskottet till den valutakommitté som sedan något år tillbaka arbetar och som skall komma med förslag till ny valutalag. Utskottet anser således att den här frågan just nu är föremål för en ingående granskning och att några åtgärder inte behöver vidtas i dagens läge.

I kampen mot valutautflödet har det svenska diskontot pressats upp till

rekordhöjder. Det innebär att de investeringslån som bankerna, trots allt, kan förmedla drabbas av så hög ränta att många skuldsatta företagare, exempelvis jordbrukare, står inför likviditetskris och hotande konkurs. Detta gäller särskilt de lantbrukare som har etablerat sig de senaste åren. Många av dem, ja, de flesta, har fått sin ekonomiska kalkyl uppgjord eller godkänd av lantbruksnämnderna. Den kalkylen håller inte längre, efter räntehöjningen med 3,5–4 %. Därför måste dessa hårt drabbade lantbrukare kunna räkna med stöd i sin prekära situation, och vi förväntar att regeringen tar upp denna akuta fråga.

De restriktioner som riksbanken ålagt bankerna innebär också att dessa måste "sätta lapp på utlåningsluckan" eller köpa specialinlåningspengar från kommuner och storföretag. Dessa pengars specialräntesatser ligger på en onormalt hög nivå. Skall inte ett "Ebberödssystem" råda kommer följaktligen de som är i oundgängligt lånebehov att få betala fiolerna. Därtill kommer en florerande grå länemarknad som har ännu värre villkor. Jag hoppas att riksbanken och statsmakterna skall göra en aktiv insats här för att vi skall kunna råda bot på detta.

En för hög räntenivå är en farlig situation för prisstabiliteten. Vi kan kanske ändå, herr talman, konstatera att inlåningsräntan också har stigit. Det har t. o. m. varit ett visst räntekrig mellan bankerna. Man kan påstå att vi har fått en "sparlockande" ränta. Blir denna utveckling bestående kan det tänkas att penningplaceringar söker sig från realvärde till finansplaceringar.

Jordbrukets normala investerings- och kapitalbehov har länge varit angeläget. Även i år har finansutskottet haft att behandla en center- och moderatmotion, som tar upp behovet av större emissionsram till landshypoteken. Även utskottsmajoriteten understryker att lantbrukets behov av långfristigt kapital är väl dokumenterat. Även om utskottet av principiella skäl inte vill låsa riksbanken genom att ange preciserade summor – vilket man önskade i centermotionen – så vill jag konstatera att behovet av obligationsökningen är klart verifierat av utskottsuttalandet.

Det är därför med förvåning man läser den socialdemokratiska reservationen. Där påstås egentligen motsatsen, nämligen att detta behov inte föreligger och att investeringarna gått ned betydligt inom denna sektor. Ja, herr talman, om man kan påvisa att investeringarna har gått ned, är jag övertygad om att det beror på de kortfristiga driftsinvesteringarna. I konjunkturstimulerande syfte infördes investeringsavdrag vid exempelvis maskinköp. Avdragen gällde statsskatten. Dessa investeringar fick en rätt kraftig ökning även inom lantbrukssektorn. Nu har dessa möjligheter tagits bort, och investeringarna har också gått ned till mera normala proportioner i detta hänseende. Men det är ju inte för detta hypoteksbankens krediter är avsedda, utan det är för de långfristiga lantbruksinvesteringsbehoven, och de kvarstår ännu starkare.

Alltjämt är lånekön när det gäller hypoteken omkring sex år. Det är ett helt oacceptabelt förhållande för alla dem som står där och väntar i sexmiljarderskön. I siffror ser kön ut så här: hypoteksbanken hade den 1

januari 1970 ett krav på endast 70 miljoner. Den 1 januari 1976 hade man krav på 1,4 miljarder. Den 1 januari 1980 – dvs. i dagens läge – har siffran stigit till drygt 6 miljarder.

Det socialdemokratiska argumentet att den huvudsakliga effekten av läneutrymnet ökar fastigheternas pris är gripet ur luften och saknar relevans. Tvärtom är det så att den nya jordförvärvslagen redan har haft en viss dämpande effekt på köpen.

De mycket uppskrivade priserna på lantbruk och skogsegendomar har vi däremot 1965 års jordförvärvslag att tacka för. Den gav nämligen rum för kapitalpekulationer i mycket stor skala, vilket blev rena överbudan utan rim och reson med hänsyn till vad fastigheterna kunde avkasta. 1965 års jordförvärvslag var, herr talman, ett verk av socialdemokratins – vid genomförandet tyvärr även stödd av moderaterna. Det var en spekulationsmöjlighet för dem som hade gott om kapital.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att övergå till frågan om kommunernas ekonomi. Denna stora och viktiga fråga och frågan om volymökningen i den kommunala verksamheten har tilldragit sig ett stort intresse – Anita Gradin uppehöll sig ganska mycket vid detta. Jag vill i detta sammanhang bara kortfattat notera att de stora problemen på det kommunalekonomiska området har vuxit fram under den socialdemokratiska tiden, främst när man på tidigt 1970-tal övervältrade stora kostnader på kommunerna genom arbetsgivaravgifter och nya stora åtaganden. Sedan majoritetsskiftet 1976 har situationen i dessa avseenden stabiliserats. Detta har kunnat ske bl. a. genom att den kommunala skatteutjämningen på några år byggts ut till det dubbla i kronor räknat. Det är därför inte särskilt imponerande eller övertygande att socialdemokraterna nu genom att yrka bifall till en vpk-motion försöker komma regeringen till livs i just denna del – detta särskilt som en proposition är aviserad och denna kommer att grunda sig på de förhandlingar som förts med kommunförbunden, vilkas syfte var att ge den av ekonomiska skäl nödvändiga senareläggningen av en ytterligare höjning en acceptabel fördelningsprofil. Rolf Rämgård kommer senare att ytterligare utveckla dessa synpunkter rörande frågan om kommunernas ekonomi.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkandet under såväl A. som B.

ANITA GRADIN (s) replik:

Herr talman! Thorsten Larsson hänvisar till att Rolf Rämgård kommer att behandla frågan om kommunernas ekonomi, men jag anser ändå inte att det Thorsten Larsson anförde i det avseendet skall stå oemotsagt just nu.

Framför allt under början av 1970-talet har stora kostnader övervältrats på kommunerna, sade Thorsten Larsson. Men vi har väl alla varit angelägna om att flytta ut verksamheter till kommunerna, så att dessa skulle finnas nära människorna. Det är bl. a. detta som är orsaken till den här utvecklingen.

Det är vidare viktigt att vi redan nu säger ifrån hur vi skall ha det med

ökningen av den kommunala skatteutjämningen. Både Thorsten Larsson och jag vet hur det går till ute i kommunerna. Där måste man ha en långsiktig planering. Utifrån vårt beslut i fjol varas har kommunerna redan tagit ställning till frågan om skattesatser och inriktningen av sin verksamhet. Det har man alltså gjort utifrån riksdagens beslut. Då bör vi leva upp till detta och inte i efterhand bryta våra löften och dessutom skylla ifrån oss på kommunerna och säga att de har ökat sin verksamhet på ett oförståndigt sätt. Vi har ju själva uttalat oss för att exempelvis barnomsorg och service till de gamla skall fungera på ett bra sätt.

Andre vice talmannen THORSTEN LARSSON (c) replik:

Herr talman! Både Anita Gradin och jag är väl medvetna om hur det förhåller sig. Vi har båda suttit i utbildningsutskottet och kämpat i t. ex. skolbyggnadsfrågor. Hur många av de skolbyggnadsmotioner som jag har väckt som har fått avslag av den socialdemokratiska majoriteten kommer jag inte ihåg i dag, men så har ju situationen varit. Aldrig någon gång har jag emellertid hört talas om att man skulle kunna göra så mycket för de nu aktuella 750 miljonerna som man tydligen anser vara möjligt i det här fallet.

Låt mig än en gång tala om för Anita Gradin att trepartiregeringen 1976 vidtog åtgärder som gav kommunerna en betydligt bättre ekonomi. Man kan erinra om de lättnader i utgifterna som kommuner och landsting fick exempelvis genom borttagandet av den särskilda arbetsgivaravgiften. Resultatet blev en förbättring på ca 2 miljarder. Det skulle kunna motsvaras av 1 kr. i utdebitering, om man vill göra den jämförelsen. Skatteutjämningsbidraget ökade från 3,2 miljarder år 1977 till 7,4 miljarder i årets förslag.

Det är klart att det finns många angelägna statsbidragskrav – jag bestrider inte det. Men jag vill också understryka, herr talman, att i den situation som vi har menar jag att stat, kommun och landsting måste hjälpas åt så att vi kan bemästra den nuvarande ekonomiska situationen.

ANITA GRADIN (s) replik:

Herr talman! Thorsten Larsson säger att det inte bara handlar om de 750 miljonerna. Nej, det kan så vara. Det handlar också om var trovärdighet. Kan man lita på att Sveriges riksdag lever upp till de beslut som har fattats? Kan man ute i kommunerna, när man gör sina budgetar, lita på att en överenskommelse är en överenskommelse?

Dessutom är dessa 750 miljoner viktiga pengar i ett läge då vi alla vet att den ekonomiska situationen är mycket bekymmersam.

Det handlar inte om att man ute i kommunerna frågar sig vad man nu skall låta bli att göra, utan frågan gäller vad de måste skära ned på för att klara den situation som regeringen försätter dem i. Och från socialdemokratisk sida tycker vi inte att vi skall skapa en sådan situation, utan vi skall leva upp till de beslut som vi har fattat.

Även om det har skett förhandlingar på Kommunförbundet så har jag av ett centerpartistiskt uttalande förstätt att det inte var mycket till förhand-

lingar, utan tydligen var det bara fråga om samtal som inte skulle ge kommunerna något.

Andre vice talmannen THORSTEN LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort erinra Anita Gradin om att det skall föras förhandlingar, och vi avvaktar den proposition som skall komma.

I den situation som råder i dag måste helt enkelt både kommunalpolitiker och andra politiker säga sig att man måste rätta munnen efter matsäcken. Det får man göra i både stat och kommun.

Talmannen anmälde att Anita Gradin anhallit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Efter att ha lyssnat till de senaste timmarnas debatt känner jag ett starkt behov av att försöka teckna Sveriges ekonomi i ett bredare och mer långsiktigt perspektiv.

De svårigheter som ligger framför oss inför 1980-talet har nämligen i hög grad sina rötter både i det förflutna – i den politik som bedrevs i vårt land redan under 1960-talet – och i förhållanden som ligger utanför vårt lands gränser och vilka en svensk regering, oberoende av partipolitisk färg och sammansättning, inte kan påverka.

Jag syftar i det första hänseendet på de senaste decenniernas ekonomiska politik, som ledde till att den offentliga sektorn tilläts expandera långt snabbare än tillväxten av våra produktiva resurser och att den behövliga långsiktiga förstärkningen av våra företags effektivitet, produktivitet och konkurrenskraft inte kom till stånd. I det andra hänseendet avser jag självfallet det lilla exportlandet Sveriges beroende av världsmarknaden och – under de senaste åren – av utvecklingen på oljemarknaden.

Orosmolnen har tätat ute i världen. Spänningen mellan supermakterna har skärpts, och instabiliteten i Mellanöstern har förstärkts. Störningar i oljetillförseln och stigande råoljepriser har utsatt vår ekonomi för allvarliga balansrubbningsrisker.

Problemen kring vår energiförsörjning kommer att bestå under överskådlig framtid. Vi kan inte fortsätta att öka vår förbrukning av olja på samma sätt som under de föregående decennierna. Vår oljekonsumtion måste i stället drastiskt skäras ned. Vi är helt enkelt tvingade att ersätta oljan med andra energikällor – alldeles oberoende av den politiska utvecklingen inom de oljeproducerande länderna. Bl. a. därför att världens oljetillgångar till sist kommer att vara uttömda. Innan vi genomfört den nödvändiga omställningen – som kommer att ta lång tid – måste vi och andra oljeimporterande länder räkna med störningar och nya oljeprishöjningar. Den i förhållande till efterfrågan ökande knappheten på olja har lett till att vi redan nu är inne i den oljekris som förutspått komma att inträda i mitten av 1980-talet.

Förra årets stora oljeprishöjningar försämrade starkt vår bytesbalans. Vi tvingades köpa för omkring 10 miljarder kronor mer från utlandet än vi sålde

dit. Detta är ett faktum, alldeles oberoende av hur vår export har utvecklats under det året. På några år har oljebördan för oss stigit från 15 miljarder kronor till i år någonstans omkring 30 miljarder kronor. Och underskottet kommer att öka ytterligare. Oljeprishöjningarna förhindrade också den stabilisering av prisutvecklingen som vi var på väg att uppnå i Sverige. De höjda oljepriserna ledde vidare till en dämpning av den internationella konjunkturen och medförde ökade svårigheter för svensk export att vinna avsättning på utländska marknader och att förvärva de inkomster som vi skulle behöva för att betala den fördyrade importen.

Oljeprishöjningarna och den ekonomiska oro som har följt i deras spår har slutligen medverkat till att driva upp den internationella räntenivån och att framtvinga en motsvarande anpassning uppåt av det svenska diskontot till nuvarande rekordnivå. Sverige kan nämligen inte avskärma sig från vad som sker på den internationella kapitalmarknaden.

Vid en analys av vad den här internationellt betingade utvecklingen betyder för Sveriges ekonomi, kan man i korthet konstatera följande:

1. Sverige har drabbats hårdare än flertalet länder, eftersom vi är mer oljeberoende än andra. Vi har en högre oljekonsumtion per capita än något jämförbart land.

2. Vi hade senare än många andra anpassat oss efter den förra oljechocken. Trots att den inträffade redan i slutet av 1973, blev det den regering som tillträdde hösten 1976 som fick ta ansvaret för den erforderliga anpassningen och saneringen av den svenska ekonomin.

3. Redan före oljechocken – på den socialdemokratiska regeringens tid, på Kjell-Olof Feldts tid – mötte Sverige bytesbalansproblem till följd av den bristande samstämmigheten mellan hög inhemsk konsumtion och utbyggnaden av produktiva resurser.

4. Sistnämnda faktum har direkt samband med den – i förhållande till produktionen – alltför snabba expansionen av den offentliga sektorn med därav föranledd minskad ekonomisk-politisk handlingsfrihet. Även socialdemokraterna erkänner nu äntligen, efter sju sorger och åtta bedrävelser och efter allt prat om den starka samhällsekonomin, att det "redan 1976 stod klart att den svenska ekonomin stod inför stora problem". Det erkännandet får vi först nu!

Mot den här bakgrunden är det ofrånkomligt att vi under 1980-talet – så långt vi kan överblicka det decenniet – har att möta svärbemästrade problem. Även om inga nya kriser skulle uppstå på den internationella politikens område.

Om än dagens debatt gäller utsikterna för och inriktningen av den ekonomiska politiken under 1980, finns det mot den här bakgrunden all anledning att vidga perspektivet. Finansutskottet har ju, liksom regeringen i sin finansplan, betonat hur viktigt det är att söka bedöma svensk ekonomi i ett mer långsiktigt perspektiv.

Inom ekonomidepartementet pågår nu arbetet med förberedelser för en nylångtidsutredning. Den bild av våra problem under 1980-talets första hälft som där framtonar överensstämmer i allt väsentligt med den skildring

konsekvensutredningen tecknade i höstas. Det står då helt klart att mycket stora krav kommer att ställas på den ekonomiska politiken.

I allra bästa fall – jag stryker under det – skulle vi inte kunna räkna med en genomsnittlig BNP-tillväxt över 3 % fram till 1985. Åtskilligt talar i stället för att tillväxten blir lägre än så. En växande andel måste avsättas för export, om vi före 1990 skall kunna uppnå jämvikt i vår bytesbalans. En sådan andelsförskjutning går ut över utrymmet för inhemsk resursförbrukning. Om den nödvändiga produktions- och exportökningen skall komma till stånd, måste en större del av våra resurser än under 1970-talet gå till investeringar, främst ökade industriinvesteringar.

Därmed minskar i motsvarande grad utrymmet för ökad konsumtion. Om en direkt standardsänkning skall kunna undvikas för den aktiva generationen, måste den offentliga sektorns ökningstakt pressas ned kraftigt i förhållande till 1970-talet. En offentlig ökningstakt av en historiskt sett så låg siffra som 2,1 % skulle ändå leda till att de yrkesaktiva efter skatt fick mindre än en halv procent per år. Och skulle antalet sysselsatta förstås att öka med ungefär 1 % per år – så har det ju varit hittills – skulle reallönen efter skatt sjunka med mellan en halv och en procent per sysselsatt.

Och ett villkor för denna enligt min mening nedslående kalkyl är bl. a. att den kommunala konsumtionsökningen skulle ligga under 3 % per år, att jämföra med 5,1 % mellan 1974 och 1977 och 4,9 % mellan 1977 och 1979. Skulle kommunerna öka sin konsumtion med en enda procentenhet mer än jag här har räknat med, alltså under 3 %, sjunker utrymmet för ökad privat konsumtion med ytterligare nära en halv procentenhet. Reallönen per sysselsatt efter skatt skulle då gå ned med ungefär 1 % om året. Detta bör de som nyss diskuterade kommunalekonomi ha i minnet.

Det är mot denna bakgrund som regeringens strävan att dra ned takten i den offentliga utgiftsökningen – och inte minst den kommunala – måste betraktas. Annars får den enskilde inkomstagaren efter skatt och sedan stigande priser tagit sitt mindre och mindre kvar av sin lön under ett halvt decennium – alltså under ett decennium då vi måste förutsätta att en betydande produktions- och produktivitetsökning skall komma till stånd. De sifferexempel jag angivit bygger ju bl. a. på att produktiviteten inom industrin skulle behöva öka med inte mindre än 5 % om året. Men den enskilde arbetstagaren skulle inte få behålla någonting alls av resultatet av sina ökade arbetsinsatser. Jag menar att en sådan ekvation inte går ihop.

Jag har i många tidigare riksdagsdebatter, fru talman, åberopat sådana här sammanhang. Av någon anledning har socialdemokraterna vägrat att ta upp tråden. Kjell-Olof Feldt, som var mycket värtalig här för en stund sedan var tyst på denna punkt, tyst som en mus – en liten tyst argsint mus, skulle jag vilja säga.

Jag har brukat fråga Gunnar Nilsson hur han tror att hans medlemmar ser på en sådan här utveckling. Han har inte heller svarat. Och egentligen behöver han inte svara nu heller, för både han och jag vet nog svaret. Svaret skulle kunna sägas ha givits bl. a. i ett uttalande från Metalls avdelning 143 i Skelleftea i november förra året: "Gränsen för vad våra medlemmar kan

klara då det gäller åtstramning är nu överskriden. En snabbt växande skara av medlemskåren klarar inte sina ekonomiska åtaganden, såsom hyreskostnader, räntor och amorteringar på lån till bostäder, bilar och andra fasta kostnader.”

Nu lämnar jag, fru talman, därhän om Metalls avdelning avsåg att stödja regeringen i dess krav på kommunal utgiftsaterhållsamhet eller att be socialdemokraterna att ta den offentliga utgiftsexpansionen på allvar. I varje fall är det emellertid just detta som saken gäller. Det går nämligen inte att kritisera regeringen för en för löntagarna ogynnsam reallöneutveckling och att föreslå kraftiga generella löneökningar och *samtidigt* angripa regeringen för att klämma åt kommunerna eller vilja sänka den offentliga utgiftstakten. Och eftersom så är fallet kanske det är därför som socialdemokraterna såväl i sin motion som i sin reservation i finansutskottet systematiskt avhåller sig från varje antydning till analys av den offentliga utgiftsexpansionens problem. Trots att detta är en kärnfråga för vår samhällsekonomi under det kommande decenniet. Socialdemokraterna föredrar att tiga. Kjell-Olof Feldt, som annars inte brukar göra det teg hans också.

Låt mig tillägga att den BNP-ökning som jag utgick från byggde på mycket optimistiska antaganden.

För det första skulle en förhållandevis gynnsam utveckling av världshandeln komma till stånd.

För det andra skulle prisökningen på oljeprodukter mellan 1979 och 1985 stanna vid 11 % per år. Det innebär att oljepriserna -- om hänsyn tas till redan inträffade prishöjningar -- skulle vara reallt oförändrade under hela denna period.

För det tredje krävs att svensk exportindustri kan erövra nya marknadsandelar, vilket i sin tur förutsätter att våra arbetskraftskostnader per producerad enhet ökar så mycket långsammare än i jämförbara länder att våra relativa exportpriser kan sänkas.

För det fjärde måste vi ha fortsatt tillgång till kärnkraft.

Om något eller några av dessa fyra antaganden inte kan uppfyllas, kommer utrymmet för ökad privat konsumtion -- och därmed för reallöneutvecklingen -- att bli ännu mer begränsat än vad jag här angivit. Om t. ex. antagandet om reallt oförändrade oljepriser inte håller -- och det finns självfallet, vilket alla inser, stor risk för att så blir fallet -- skärps ytterligare kravet på att den offentliga utgiftsexpansionen måste begränsas.

Den bild av 1980-talets första år som jag här har tecknat har fått sitt innehåll bestämt dels av Sveriges underskott i sina utrikesaffärer, dels av de offentliga utgifternas alltför snabba stegring under en lång följd av år. Det är den bild av vår ekonomi -- av våra löntagares och våra väljares ekonomi, om man så vill uttrycka det -- som alla siffror ger. Jag kan självfallet inte svära på varje detalj i denna analys, men jag har översiktligt återgivit det siffermaterial vilket redovisats för mig av de sakkunniga, som står till mitt förfogande, och vilket ligger på dagens arbetsbord. Och det materialet överensstämmer med motsvarande analyser som gjorts av expertkommittéer från OECD och från Internationella valutafonden, som här i Sverige har gått igenom vårt

lands ekonomiska data.

Jag vill i detta sammanhang avslöja att när vi i internationella sammanhang talar om hur den svenska oppositionen vill lösa Sveriges ekonomiska problem förklarar sig våra internationella åhörare inte tro sina egna öron. Vi politiker är fåktiskt. Kjell-Olof Feldt, skyldiga att efter mattet av förmåga – och förmåga tror jag att Kjell-Olof Feldt har – redovisa de fakta som är kända för oss. Vi skall inte ägna oss åt opportunism – ett ord som användes av Kjell-Olof Feldt – önsketänkande eller luftiga löften, i varje fall inte när det gäller samhällsekonomin. Där skall vi vara särskilt försiktiga.

Det är, fru talman, de allmänna perspektiv jag här i allra största korthet tecknat som vi måste ha klara för oss när vi diskuterar den ekonomiska politiken eller när olika utgiftskrav aktualiseras här i kammaren. Det krav på utgiftsäterhållsamhet som årets budget representerar är bara ett första steg till en ny politisk inriktning. Det måste fullföljas med flera liknande steg. I det längre perspektivet är det steg vi nu har tagit inte tillräckligt, om vi vill nå återställd jämvikt i bytesbalansen under 1980-talet och samtidigt ha ett tillräckligt konsumtionsutrymme för de yrkesaktiva grupperna. Och kravet på återställd jämvikt kommer vi aldrig ifrån. Balanspunkten kan visserligen skjutas framåt, men i den mån så sker – vi har ju nu tvingats skjuta fram den till 1990 – leder det till att omställningen därefter blir så mycket tyngre.

Att de yrkesaktiva skall ha en standardförbättring varje år eller åtminstone inte få sina inkomster successivt urholkade är naturligtvis i och för sig inte på samma sätt samhällsekoniskt givet. Men jag tror att en politik som utgår från motsatt förutsättning skulle möta mycket stora svarigheter. Risken skulle vara överhängande för att utvecklingen mot ekonomisk jämvikt inte alls kom till stånd. Och då hotar redan under 1980-talets första hälft en allvarlig stagflationskris med hög inflation, hög arbetslöshet, sjunkande produktion och förvärrad balansbrist.

Det är i det här långsiktiga perspektivet som årets finansplan och budgetförslag har utformats. Återställd jämvikt i bytesbalansen spelar en central roll. Och detta kan ske genom en minskning av importen och/eller en ökning av exporten. Den strategi som regeringen förordar leder till exportledd tillväxt, och den bygger på följande förutsättningar:

1. Fortsatt förstärkning av den svenska exportindustrins och den importkonkurrerande industrins internationella konkurrenskraft. Konkurrenskraftiga priser är ett villkor för att vi skall vinna nya marknadsandelar i den internationella handeln.
2. Stark återhållsamhet i fråga om den inhemska kostnadsutvecklingen. Detta ställer krav både på statsmakterna och på parterna på arbetsmarknaden. Statsmakterna kan inte lägga ytterligare kostnader på näringslivet. Arbetsmarknadsparterna måste ålägga sig långtgående återhållsamhet i fråga om nominella löneökningar.
3. Den offentliga utgiftsexpansionen måste begränsas. Förutom att detta är nödvändigt för reallöneutvecklingen utgör det en förutsättning för en erforderlig resursöverföring till den konkurrensutsatta sektorn i vår ekonomi.

Sedan finansplanen utarbetades – det skedde faktiskt i december månad förra året, även om man alltid talar om finansplanen i januari – har vissa av de data som den byggde på ändrats. Det antagande om reall oförändrade oljepriser som även OECD byggde på har inte hållit – det vet vi alla. Som en följd härav har vår externa obalans skärpts och prisutvecklingen i Sverige försämrats. Det påverkar i sin tur konsumtionen för året, det påverkar exporten, det påverkar importen och det påverkar bruttonationalprodukten.

Detta har utförligt diskuterats i finansutskottets betänkande, och jag kan i stort sett instämma i de bedömningar som utskottet gjort. Låt mig på nytt få påminna om att finansplanen utarbetades i ett skede då osäkerheten var utomordentligt stor om vad som skulle komma att hända på oljeprisfronten och i fråga om den internationella konjunkturen. OECD räknade förutom med – som jag nyss sade – oförändrade priser på olja med en BNP-ökning inom OECD-området på 1 %. Omkring årsskiftet, alltså tre veckor senare, hade den siffran justerats ned till noll procent. I dag ser man återigen något mer optimistiskt på utvecklingen under 1980 – särskilt första hälften. Så snabbt kan det alltså gå i de här internationella värderingarna.

Den allmänna osäkerhet som förelåg när vi gjorde finansplanen underströks starkt i finansplanen. Vi talade tydligt och klart om för svenska folket att osäkerheten var betydande. Jag gjorde det också i den allmänpolitiska debatten här i riksdagen. I första hand är det naturligtvis oljeprishöjningarna som framtvingar den här kedjan av justeringar i försörjningsbalansen. Men jag vågar bestämt hävda att det hade varit direkt felaktigt av oss att i december förutskicka prishöjningar om vilka vi inte visste någonting bestämt och att sedan bygga finansplanens kalkyler på dessa. Och lika självklart anser jag att det måste vara att vi inte i de priskalkyler vi gjorde i december tog in exempelvis effekterna på prissidan av eventuellt kommande diskontohöjningar. Ingen har mig veterligen heller gjort gällande att vi borde ha förutsett att exempelvis höjda butikspriser på en guldring skulle få ett lika stort genomslag i konsumentprisindex som jordbruksavtalet har fått.

Kjell-Olof Feldt fullföljde i sitt första inlägg sin vanliga litania i sådana här debatter. Han talade om klara felräkningar, klara felbedömningar. Han sade sig citera några veckotidningar, och han påstod att ansedda ekonomer hade talat om finansplanens förfall. Det är litet synd att Kjell-Olof Feldt inte deltog i Nationalekonomiska föreningens debatt i januari månad om finansplanen. Där brukar den samlade ekonomiska expertisen vara närvarande. En av de ekonomer som anses vara mest ansedda i Sverige förklarade då – min blygsamhet borde förbjuda mig att säga det här – att den här finansplanen var den bästa han hade läst.

Men det allvarligaste med den här kritiken – där Kjell-Olof Feldt talar om felbedömningar och felräkningar – är att han själv borde veta bättre. Han vet ju hur en finansplan utarbetas. Han vet att den bygger på material från konjunkturinstitutet, som står utanför regeringen. Han vet att man lägger OECD-kalkyler till grund för beräkningarna. Han vet att finansplanen bygger på de fakta som är tillgängliga när den görs upp. Finansplanen är inte

något försök att spä i kaffesump – den bygger på ekonomiska fakta. Ändras dessa fakta, så ändras även andra fakta i finansplanen och de bedömningar som ligger till grund för den.

Betecknande är att Kjell-Olof Feldt efter sin långa kverulans – jag skall komma tillbaka till den senare – inte hade något konstruktivt alternativ, ingenting att sätta i stället för den politik som regeringen har förordat, ingenting att ta på. Det var bara det vanliga ordsvallet.

Men det väsentliga är att finansplanens grundläggande analys av verkligheten och framtiden håller. Vad som har skett sedan finansplanen utarbetades skärper ytterligare dess krav på återhållsamhet i fråga om de offentliga utgifterna och på en lugn kostnadsutveckling för att möjliggöra den exportökning som framstår som ännu mer angelägen nu än tidigare. Det är ännu viktigare att fullfölja de intentioner som finansplanen anger än det var innan man gjorde dessa omräkningar.

Den socialdemokratiska oppositionen godtar nu att den ekonomiska politiken bör syfta till en exportledd expansion. Även då det gäller beskrivningen av våra problem förefaller det som om socialdemokraterna i stort sett är ense med regeringen. Men nu liksom tidigare vägrar de att medverka till en konkret och konstruktiv debatt om vad detta förutsätter och en debatt om förslag som är ägnade att lösa våra problem. Det är kanske därför inte så märkvärdigt att allt fler ekonomer även på den socialdemokratiska kanten börjar ställa sig alltmer undrande till den socialdemokratiska oppositionens politik. Låt mig exemplifiera vad jag syftar på.

Socialdemokraterna kritiserar regeringen för den svaga reallöneutveckling som de förutser. Men de angriper oss samtidigt när vi vill begränsa den offentliga utgiftsexpansionen. Den kritiken hänger inte ihop.

De kritiserar regeringen för det stora budgetunderskottet. Och visst är budgetunderskottet alltför stort. Detta är ett ytterligare skäl till utgiftsåterhållsamhet. Men socialdemokraterna drar sig inte för att samtidigt föreslå åtgärder, som tillsammans leder till ett flera miljarder större underskott än regeringens.

De kritiserar regeringen för de otillräckliga industrinvesteringarna under senare år. Jag återkommer senare till detta i ett interpellationssvar till Thage Peterson. Men samtidigt lägger socialdemokraterna fram förslag, som måste leda till försämrad investeringsaktivitet. En ny arbetsgivaravgift för att finansiera en s. k. strukturfond. En sådan skulle självfallet ytterligare dra ned en fortfarande otillräcklig lönsamhet inom näringslivet. De förordar åtgärder för att dra in påstådda övervinster, som inte annat än i undantagsfall finns i näringslivet. Detta medger glädjande nog Gunnar Nilsson i en intervju i dagens tidningar. Vi har fortfarande lägre lönsamhet i företagen generellt sett än vi hade under 1950-, 1960- och det tidigare 1970-talet. Och socialdemokraterna fortsätter att kräva kollektiva löntagarfonder, som syftar till att lägga makten över företagen i facketes händer. Självfallet måste sådant få direkt negativa återverkningar på investeringsviljan.

Nu noterar jag i dagens tidningar att även i detta hänseende har Gunnar Nilsson tonat ned sina krav. I dagsläget föreligger uppenbarligen en

motsättning mellan en mera realistisk syn, representerad av LO, och en mera aggressiv ståndpunkt, företrädd av socialdemokraterna.

Socialdemokraterna angriper regeringen för passivitet. Men samtidigt fortsätter de principfast att gå emot i stort sett allt det som faktiskt har vidtagits. Den förmenta passiviteten består tydligen i att vi inte reservationslöst godtar vagt skisserade socialdemokratiska uppkast, som det heter i Grönköpings Veckoblad.

Lat mig, herr talman, om den just nu livligt florerande passivitetsdebatten tillägga följande.

Regeringen lade i höstas fram förslag om ytterligare marginalsattesänkningar. Det antogs av riksdagen. Ett syfte med förslaget var just att underlätta avtal på arbetsmarknaden. Förslaget fick sin slutliga form efter kontakter med parterna. Socialdemokraterna sade som vanligt nej. Det står helt klart att det skulle vara svårare för arbetsmarknadens parter att nå fram till ett rimligt avtal, om denna skatteomläggning inte hade ägt rum, liksom också om vi inte hade indexreglerat skatteskalorna. Nu begärs emellertid ytterligare initiativ från regeringens sida. Förslag till fondavsättningar har förekommit i debatten. Likaledes åtgärder som berör livsmedelssubventionerna.

Den princip som alla hittills sökt upprätthålla på den svenska arbetsmarknaden har varit att statsmakterna skall undvika att blanda sig i avtalsförhandlingarna. Tanken på en statlig inkomspolitik har alltid avvisats. Nu vill Kjell-Olof Feldt ändra på den principen. Vi *skall* blanda oss i avtalsrörelsen. Vi *skall* lyssna på vad den ena parten säger. Vi *skall* göra som den ena parten vill att vi skall göra, menar Kjell-Olof Feldt. Tror Kjell-Olof Feldt verkligen att en sådan inblandning skulle underlätta det samförstånd mellan parterna som är en nödvändig förutsättning för att avtal skall komma till stånd? Och tror Kjell-Olof Feldt verkligen – vi har ju vissa erfarenheter av detta – att en åtgärd från statsmakternas sida långt i förväg skulle leda till att avtalet blev mer balanserat än vad det skulle bli, om parterna tillsammans får sätta sig ner och resonera om sina problem och sina motsättningar? Min grundläggande bedömning är att vi bör fortsätta att söka upprätthålla den princip som vi alltid tidigare har följt.

Låt mig påminna om att då jag en gång i oppositionsställning försökte förorda ett stabiliseringspolitiskt program och begärde förhandlingar mellan regeringen och arbetsmarknadens parter blev jag av den dåvarande regeringens företrädare rätt bryskt avvisad. Man hade strängt taget en hårdare inställning på den tiden i den regeringen än den som vi har redovisat, för då gällde det dock förhandlingar med bägge parter. Man avvisade min begäran med bl. a. följande ord:

”Kanske man kan nära en stilla förhoppning om att det längre fram, när parterna har mätt sina krafter mot varandra, skulle kunna finnas större respons för en förhandlingsdiskussion eller en dialog som inte bara förs mellan de båda parterna. Men i dagens läge, det försäkrar jag herr Bohman, är det bortkastad kraft. --- Det kan i ett avslutningsskede uppstå en situation som är så allvarlig, att regeringen inte kan ligga stilla. -- Men jag

försäkrar att vi om vi griper in i nuvarande läge inte har möjligheter att få något gehör.”

Så hette det på den tiden. Men jag har förklarat – och jag upprepar det här – att den regering som jag företäder självklart är beredd att pröva alla förslag som parterna på arbetsmarknaden kan enas om och som enligt deras uppfattning skulle underlätta en avtalsuppgörelse. Men den självklara förutsättningen måste naturligtvis vara att det är fråga om åtgärder som harmonierar med inriktningen av den ekonomiska politiken i stort och på sikt och som leder till ökad investeringsaktivitet, förbättrad konkurrenskraft och produktion i vårt land.

Även om jag bortser från riskerna för allvarliga internationella konflikter är det uppenbart att världsekonomin i dess helhet kommer att utsättas för avsevärda omställningsproblem under det kommande decenniet. Från internationell konjunktursynpunkt kan 1980 möjligen bli ett något bättre år än vad vi kunde befara strax efter årsskiftet. Men risken för en mer synkroniserad konjunkturedgång under 1981 ökar samtidigt.

Vår egen ekonomi står inför uppgiften att steg för steg vidta åtgärder för att pressa ned bytesbalansunderskottet, att föra över resurser till den konkurrensutsatta sektorn och att åstadkomma den nödvändiga begränsningen av de offentliga utgifternas alltför snabba ökningstakt. Jag har upprepat detta gång efter gång, och jag fortsätter att göra det.

Vi måste ta itu med vårt skattesystem. Det finns inte längre något utrymme för att ytterligare skärpa skattetrycket. Utgiftsexpansionen måste hållas inom mycket snäva gränser. Försök att ytterligare öka skattebelastningen skulle bara leda till en dämpning av den ekonomiska tillväxttakten och därigenom till reellt sänkta skatteinkomster, alldeles oberoende av vilka vackra omskrivande namn man än ger eventuella nya skatter.

Och när vi nu är tvingade att minska vårt oljeberoende kommer självfallet frågan om användningen av den svenska kärnkraften in i bilden. Den kalkyl fram till 1985 som jag här har skisserat skulle ha blivit mycket dystrare, om vi i den hade räknat med att finansiera en kärnkrafts utveckling också. Kostnaderna härför har som bekant konsekvensutredningen uppskattat till 75 miljarder kronor i runda tal. I andra kalkyler ligger siffran betydligt högre. Men enbart effekten på bytesbalansen under 1980-talets första hälft av att inte använda de fyra reaktorer som f. n. är färdiga, men inte tagna i drift, uppgår till ungefär 2 000 milj. kr. varje år.

Härtill skulle komma betydande struktur- och konkurrensproblem för vårt näringsliv, behov av nya investeringsmedel för ersättningsproduktion och ett ännu mer begränsat utrymme för real standardökning för vårt folk, samt därutöver självfallet ett ökat beroende av den internationella oljemarknaden.

Växande välstånd kräver mer energi. Förstärkt konkurrenskraft och industriell utveckling kräver också mer energi.

Vi strävar exempelvis också i dag efter att bygga 60 000 nya lägenheter varje år för att kunna ge den nya generationen bostäder och för att ersätta dåliga och dragiga lägenheter med tidsenliga bostäder. Bara denna enda

sektor kräver en betydligt ökad energitillförsel - för uppförande och för uppvärmning. På samma sätt är det inom varje sektor av dagens komplicerade samhälle. Varje reform, varje förbättring och varje förnyelse av gammalt och uttjänt kräver energi. Att säga nej till tillväxt är att säga ja till stagnation och tillbakagång, till motsättningar mellan dem som har det bättre och dem som har det mindre bra, till social oro och till ökad otrygghet.

Enbart för att uppfylla våra åtaganden gentemot pensionärerna - de som byggt upp Sveriges välstånd - krävs en tillväxt av den privata konsumtionen med en halv procent per år. Skall vid dessutom klara standarden för den aktiva generation som bygger morgondagens välstånd, krävs ytterligare 1 à 1,5 % i ökad privat konsumtion.

Samtidigt ställer vi alla, inte minst i den här kammaren, krav på den offentliga konsumtionen. Det gäller allting från polis, försvar och brandväsen på den ena kanten till barnomsorg och vård av de äldre på den andra.

Allt detta är svårt att uppnå om tillväxten - som vi måste befara - ligger under 3 % om året, och jämför vi med den genomsnittliga tillväxttakten under 1970-talet, som varit 2 %, är det lätt att inse vilken oerhörd utmaning vi står inför i vårt land i dag.

Detta, fru talman, är realiteter, betraktade från energiförsörjningssynpunkt. En ökning av BNP med 3 % per år medför en ökad energikonsumtion i storleksordningen 2 % per år - 3 % i ökad tillväxt och 2 % i ökad energitillväxt.

Detta är ett sätt att se på vår energiförsörjning. Det finns också andra lika belysande exempel på sambandet mellan energi och välfärd.

Det råder bred samstämmighet om att vi inte i längden kan leva på att låna utomlands. Och om vi skall slippa låna, måste vi bygga ut vår industri under 1980-talet med ungefär 40 % i förhållande till dagsläget, och 40 % i ökad industriproduktion kräver i motsvarande man ökad tillförsel av elektricitet.

Behovet motsvarar ganska exakt vad vi kan klara av om vi använder våra kärnkraftverk, sparar energi och fortsätter en ambitiös utveckling av alternativa energikällor. Alla undersökningar visar att det är helt omöjligt att uppnå den nödvändiga ökningen av eltillgången utan kärnkraft. Skall vi avveckla kärnkraften måste vi alltså *sänka* de krav vi alla egentligen varit överens om i fråga om industriell och ekonomisk utveckling i vårt land.

Nu utmålas gärna alternativa energikällor och energisparande som något slags motsats till användande av kärnkraft. Från samhällsekonomisk synpunkt är detta felaktigt. Energisparande och utveckling av alternativa energikällor utgör ett komplement till användning av kärnkraft. Det är inte fråga om ett antingen-eller utan om ett både-och i våra ansträngningar att bringa ned oljeberoendet. Om de kalkyler som har återopats i debatten om möjligheterna att spara och om framtidsutsikterna för alternativa energikällor vore riktiga, så skulle självfallet ingen vara gladare än landets ekonomiminister, oavsett vad han heter. Då skulle vi nämligen kunna spara ytterligare 5 miljarder i minskade oljekostnader utöver vad kärnkraftsan-

vändningen ger och dessutom kunna begränsa utgifterna för en kolimport med 2,5 miljoner ton om året.

Låt mig skjuta in att de planerade 12 reaktorerna skulle, när de blir färdiga, ge nästan lika mycket energi som Sveriges samlade vattenkraft. Hittills har jag inte hört någon påstå att vi skulle kunna stänga av all vattenkraft i landet utan att det fick allvarliga följder för vårt välstånd. I detta perspektiv, fru talman – svensk energiförsörjning och dess betydelse för hela vår samhälls-ekonomi under resten av detta sekel – borde vi kunna avhålla oss från det traditionella politiska käbblet om den ekonomiska politiken, om regeringens uselhet eller, för den delen, oppositionens svaghet och kverulans.

Vi borde, fru talman, i stället kunna enas om en analys av de grundläggande problemen i den svenska ekonomin.

Vi borde kunna bli överens om orsakerna till problemen.

Vi borde – i varje fall i långa stycken – kunna skapa en gemensam referensram för de åtgärder som problemen kommer att kräva, i dag och i morgon. Vi kan självfallet inte enas om alla åtgärder. Men vi borde kunna enas om en beskrivning av de olika alternativ som öppnar sig och sedan väga dem mot varandra.

Men vad händer i stället? Jo, socialdemokraterna anstränger sig till det yttersta för att i nästan varje hänseende redovisa en annan ståndpunkt än regeringens. De har t. o. m. den goda smaken att i sin reservation till finansutskottets betänkande yrka bifall till en vpk-motion – som man i övrigt avvisar – om att inga åtgärder skall vidtas mot den kommunala utgiftsexpansionen. De gör det uppenbarligen med den illa dolda förhoppningen att kunna tillfoga regeringen ett voteringsnederlag här i kammaren. Och de gör det trots att de vet att den kommunala expansionstakten måste begränsas.

De stora problemen till sist, fru talman, som Sverige och dess medborgare står inför, borde leda till att alla tar sin del av ansvaret. Det gäller självfallet regeringen, det gäller parterna på arbetsmarknaden, det gäller näringslivet och det gäller kommunerna. Det borde också gälla vårt lands största politiska, demokratiska parti.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Det var en väl genomskinlig taktik som ekonomiministern valde i sitt högstämda anförande. Han uppehöll sig nästan helt vid de långsiktiga ekonomiska problemen. Han genomförde en exercis med siffror om svensk ekonomi fram till år 1985. Han visste på tiondels procent när vad reallöner, konsumtion och kommunala utgifter får bli under de närmaste fem åren. Men vad de närmaste tio månaderna kommer att innebära i fråga om tillväxt, inflation och reallön har herr Bohman ingen aning om. Där döljer han sig bakom de allmänna förmodanden som finansutskottets majoritet har gjort. Det är bra att sikta mot stjärnorna, men risken är att man håller blicken

så högt att man snubblar på de stenar som man har framför fötterna. Vi har också just nu framför oss stenar som vi måste göra något åt.

Visst är det viktigt att investeringarna i detta land ökar på sikt. Gösta Bohman talade om 40 %. Jag skulle tro att det är en underskattning. Vi behöver bygga ut industrin ännu mer. Men hur går det med det långsiktiga programmet, om 1980 blir ett nytt förlorat år när det gäller industrins investeringar och de under trycket av inflationen, rekordräntorna och kostnadsutvecklingen faller igen? Visst är det nödvändigt att hålla kostnadsutvecklingen nere på sikt för exportindustrins skull, men vad händer om 1980 blir ett nytt inflationsår med prisstegringar på 10 % eller kanske mycket mer?

Det är med andra ord bra att Gösta Bohman vet vad han vill göra 1985, och att han har en sifferbarriär att ställa upp när det gäller den delen, men det vore ännu bättre om han visste vad han skall göra 1980. Det året måste faktiskt passeras, innan vi kan fortsätta i den riktning som svensk ekonomi behöver gå.

I vanlig ordning kräver Gösta Bohman nu ansvar av alla: löntagare, kommuner, konsumenter, företagare, socialdemokrater och kanske t. o. m. kommunister – vad vet jag. Socialdemokratin spräcker denna vackra bild av ansvarstagande, för vi anstränger oss att inta andra ståndpunkter än regeringen. Men det är en fysisk omöjlighet. Regeringen har inte intagit några ståndpunkter alls beträffande den ekonomiska politiken utom den att ingenting skall göras. Därför är det omöjligt för oss att inta en annan ståndpunkt. Vi är de enda som i denna debatt har redovisat några åsikter om vad som borde göras med svensk ekonomi under de närmaste åren.

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Min korta repliktid räcker inte till några längre utläggningar. Jag vill bara ta upp ett mycket centralt principiellt problem i ekonomin, nämligen den borgerliga regeringens och enkannerligen Gösta Bohmans sätt att se på den s. k. offentliga sektorn. Jag vill ställa några frågor angående detta.

Gösta Bohman har två teser som han för till torgs. Den ena är att det finns en produktiv sektor. Den andra är att det sedan finns en offentlig sektor, som underförstått är improduktiv och som lever, parasiterar och när sig på den s. k. produktiva sektorn. Stämmer detta? Är det verklighet?

Till den offentliga sektorn hör bl. a. utgifter för vetenskap och forskning. Inte annat än vad jag förstår kommer produktionen att skadas, om utgifterna för vetenskap och forskning hämmas eller dämpas. Dessa utgifter är alltså inte improduktiva efter vad jag förstår, även om Gösta Bohman tycks göra gällande detta. De är tvärtom av största betydelse för produktivitetens utvecklingen.

Också skolningen av människorna ute i skolväsendet är i högsta grad någonting som har positiva effekter på deras insatser i arbetsliv och näringsliv. Följaktligen kan man inte heller där säga att den offentliga sektorn skulle vara tärande. Tvärtom är på den punkten den offentliga

sektorn närande och tillför produktionen någonting som denna annars inte skulle kunna tillgodogöra sig.

Kommunikationerna tillhör den offentliga sektorn. De många stocknings-effekterna och den ineffektivitet som finns och som påverkar industrins kostnader beror i viss mån på försummade investeringar i de offentliga kommunikationerna. Skulle man inte med förbättrade sådana investeringar kunna effektivisera transporterna och därmed förbilliga produktionen?

Jag har velat ställa dessa frågor – och jag begär ett svar – utifrån den huvudtesen att på många områden är det faktiskt så att ökade satsningar på den offentliga sektorn direkt kommer produktionen till godo i form av ökad effektivitet och förbättrad kompetens hos dem som arbetar.

Jag skall återkomma i denna fråga, men jag vill ha ett svar på om Gösta Bohman ser den offentliga sektorn som en parasitisk sektor eller om han ser den som en sektor med mycket väsentliga produktivitetsbefrämjande investeringar som absolut inte får skäras ner utan snarare måste ökas. Det gäller särskilt *undervisnings- och utbildningsinvesteringar*, som är något av det mest produktiva man kan satsa på.

Andre vice talmannen THORSTEN LARSSON (c) replik:

Fru talman! Jag avser inte att gå i replikskifte med Gösta Bohman utom på en punkt, nämligen när det gäller energianvändningen. Jag fick ett intryck av att ekonomiministern har återgått till de höga värden som man räknade med i 1975 års proposition – i 1979 års proposition reducerades ju dessa värden med 25 TWh.

Jag är alltså inte beredd att skriva under ekonomiministerns ödesmättade skildring av den svenska samhällsutveckling som skulle bli en konsekvens av kärnkraftsavveckling och utveckling av alternativa energikällor. Vi som seriöst har diskuterat kärnkraftsavveckling under några år ser också de positiva framtidsmöjligheterna i en sådan utveckling. Jag talade om detta i mitt första anförande i dag och pekade på den utveckling som kan komma att ske på det industriella området när det gäller de alternativa energikällorna.

Det är numera allmänt accepterat att kärnkraften är farlig. Vi kan diskutera graden av farlighet, men samtliga partier här i riksdagen har kommit fram till att den är farlig.

Nu skall jag som sagt inte gå in i något mera omfattande replikskifte, men jag skulle vilja säga till Gösta Bohman att kärnkraft och alternativa energikällor är ett både-och. Bygger man in en starkt ökad energianvändning i det svenska samhället, så finns det inga alternativ kvar att ersätta kärnkraften med annat än kolet. En storsatsning på kol tycker jag knappast bör vara den riktiga vägen.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Jag fick exakt det svar från Kjell-Olof Feldt som jag hade befarat men inte hoppats. Jag har sagt att Sveriges ekonomi för framtiden kräver att alla tar sitt ansvar – regeringen, parterna på arbetsmarknaden,

kommunerna och även oppositionspartiet – därför att jag ser problemen som väldigt stora. Kjell-Olof Feldt svarar att det är en "genomskinlig taktik" jag ägnar mig åt när jag från dagens bild försöker teckna vad som kommer att hända i Sverige, om vi inte alla är beredda att ta vårt ansvar för att lägga om politiken i rätt riktning.

När jag talar om ansvar, innebär det självfallet inte att regeringen skall avsvära sig sina skyldigheter, utan jag talar om ansvar därför att det måste ligga i alla dessa olika gruppers intresse att se till att det Sverige som vi har framför oss blir ett bra land att leva i, ett bra land för oss själva och våra efterkommande – det vore fel att inte i ordet ansvar lägga in också ansvar för dem som kommer efter oss. Men då förvandlas det hela av Kjell-Olof Feldt till "genomskinlig taktik"!

Vi står faktiskt i dag på tröskeln till ett 1980-tal med stora problem, och då är det naturligt att man bedömer morgondagens möjligheter och risker mot bakgrund av den politik som vi bedriver i dag.

Jag vågar bestämt hävda att finansplanen för första gången i historisk tid presenterar en helt ny inriktning av den ekonomiska politiken. I årets finansplan drar tre partier upp riktlinjerna för en framtid som vi är rädda för och som vi vill göra så bra som möjligt. Men för detta har Kjell-Olof Feldt bara allmänna negativa fraser till övers – och det är trist.

Jag hade hoppats att Kjell-Olof Feldt någon gång skulle ta upp frågan om den privata konsumtionen och den offentliga konsumtionen. Dessa två storheter hänger ju ihop. Jag skall inte förenkla alltför mycket, men det är ungefär som en sufflé – jag hoppas att alla vet vad det är. Vi har det som finns i formen att dela på, och det blir inte mer över om vi blåser upp sufflén. Om vi blåser upp den, har sufflén samma näringsvärde men ser större ut – den blir ett skal. Det är detta som på vanligt språk kallas inflation. Tar den offentliga sektorn för stor del av sufflén, blir det mindre över åt de människor som skall se till att suffléformen blir större.

Denna problematik har jag försökt få en debatt om, men socialdemokraterna vägrar varje gång att ta upp debatten. De vet att jag har rätt, och de vill inte gå i närkamp om detta problem. Socialdemokraterna står nämligen mellan två höttappar. De vill inte gå ut och tala om sanningen, att förutsättningen för att våra löntagare skall få vad de behöver och vad de vill ha är att vi skär ner de offentliga utgifterna, både de statliga och de kommunala. Men denna debatt vill inte socialdemokraterna gå in i, och det är trist att de tiger.

Jag skall svara på Jörn Svenssons fråga, även om han sade: Jag *vill* ha svar. Jag förbehåller mig faktiskt rätten att avgöra om jag vill svara, men jag skall som sagt ändå svara Jörn Svensson.

Den offentliga sektorn lägger i dag beslag på 66 % av vad vi förfogar över. För 25 år sedan var motsvarande andel mellan 20 och 25 %. Om denna utveckling fortsätter, kommer den offentliga sektorn på 1990-talet att lägga beslag på hela den svenska nationalinkomsten efter skatt. Det skulle alltså inte bli ett enda dugg kvar av vad vi får i lön. Det vore en orimlig situation. Ingen löntagare, inte heller Jörn Svensson, kommer att finna sig i att den

offentliga sektorn lägger beslag på alla våra löner i Sverige. Det vet Jörn Svensson lika bra som jag. Någon gång måste vi stoppa denna utveckling – vi har redan gått för långt. Orsaken till flertalet av våra problem är just att den offentliga sektorn har fått växa mer än dubbelt så snabbt som våra reala resurser. Detta innebär inte att jag underkänner den offentliga sektorns betydelse – fattas bara att jag skulle göra det, jag vet mycket väl vad den betyder – men det måste finnas en rimlig proportion mellan den offentliga sektorn och den privata sektorn, annars går inte vår ekvation ihop. Detta är mitt svar.

Jag vill sedan, fru talman, återvända till Kjell-Olof Feldts första anförande. Det innehöll ett par saker som jag borde ha tagit upp redan tidigare.

Kjell-Olof Feldt kastade i sitt anförande ur sig påståendet att vi skulle ha förlorat marknadsandelar på världsmarknaden. Var inte det lite i vårdslost? I själva verket har vi ju under de gångna åren *vunnit* marknadsandelar på världsmarknaden. Jag skall bara ge ett exempel. Om vi tar hänsyn till det viktigaste för vår framtid, nämligen bearbetade varor på OECD-marknaden, förlorade Sverige under den tid som Kjell-Olof Feldt var med och styrde, 1974–1976, nära 20 % av sina marknadsandelar. Under åren 1977–1979 vann vi 4 %. Det finns mycket mer att säga, om vad vi *vunnit*, men detta må väl räcka som illustration.

Kjell-Olof Feldt angrep oss för inflationen. Ja, vad har hänt? Det kan vara bra att ha följande inläst i kammarens protokoll. Under åren 1970–1972 hade vi i Sverige snabbare inflation än genomsnittet inom OECD. Under åren 1973–1975 hade vi något lägre inflation än genomsnittet. 1976 och 1978 hade vi högre inflation än genomsnittet. Alla vet att vi 1977 hade en hög inflation och att det berodde på vår saneringsoperation. Under det av herr Feldt kritiserade året 1979 hade vi en lägre inflation än man hade utomlands. Och inflationen förra året hade blivit ca 6 %, om inte oljeprishöjningarna och den inflationskris och de diskontohöjningar som dessa ledde till ute i världen hade medfört att ungefär fyra procentenheter lades till den inflation på 6 % som vi annars skulle ha fått.

Kjell-Olof Feldt kom tillbaka till den politik som fördes efter 1976. Han ville fortfarande göra gällande att en av anledningarna till de bekymmer vi har i dag är att den borgerliga trepartiregeringens politik hade misslyckats. Han ville göra gällande att vi har gått och skrutit med vår politik och förtigit de svårigheter som har förelegat. Jag vågar påstå att icke i något enda anförande där jag har talat om vad man åstadkom 1976 har jag förtigit att det var de kortsiktiga, akuta problemen som vi kommit till rätta med men att de långsiktiga problemen – som jag belyste i mitt första anförande – var kvar och krävde stora insatser för att angripas och för att kunna lösas. Icke någon *enda* gång har jag förtigit detta.

Nu erkänner ju socialdemokraterna – som jag påvisade i mitt anförande – att redan 1976 stod det klart att Sverige hade stora problem. Det var på den tiden de talade om det dukade bordet. Får jag fråga Kjell-Olof Feldt: Skulle vi ha devalverat eller skulle vi inte ha devalverat? Skulle socialdemokraterna

ha devalverat eller inte om de hade suttit i regeringsställning? Vi har fått en mängd olika uppgifter på denna punkt under årens lopp. Ge oss ett klart besked nu: Skulle ni ha devalverat eller skulle ni inte ha devalverat? Skulle ni ha stramat åt konsumtionen eller skulle ni inte ha gjort det? Kjell-Olof Feldt vet att vi hade överkonsumtion i Sverige under ett par år, och det var en av anledningarna till våra problem. Skulle ni ha dragit åt konsumtionen eller skulle ni inte ha gjort det? När man lyssnar till socialdemokraternas dialektik i dessa frågor så går tankarna till den gamle Tegnér:

”Midnattssolen på bergen satt,
blodröd till att skåda;
det var ej dag, det var ej natt,
det vägde emellan båda.”

Tala om åt vilket håll det vägde! Det skulle vara värdefullt för oss, och då skulle vi också kunna slippa denna motsägelsefyllda debatt i fortsättningen.

Vi får kritik för att vi åberopar internationella experter. Men är det så besynnerligt, Kjell-Olof Feldt, att vi gör det när vi hör den debatt här i kammaren som Kjell-Olof Feldt brukar föra, där man ständigt talar om att vi bedrev en misslyckad saneringspolitik efter 1976? Vi kan då läsa i OECD:s och Valutafondens rapporter att Sverige gjorde det bra, att det var en lyckad politik man bedrev i Sverige. Och socialdemokratiska finansministrar – vi umgås faktiskt väldigt bra över partigränserna på det internationella planet – säger att det var en fin och lyckad politik vi förde. Vi får beröm i stora sammanhang. Är det då så märkvärdigt att en vanlig, enkel människa som har ekonomiministerkläder på sig kommer hem och talar om, att när ni skäller på oss, får vi beröm utomlands? Det kan ju vara skojigt att någon gång få objektiva värderingar om det vi sysslar med och inte bara dessa subjektiva nedvärderingar, som vi lyssnat på vecka efter vecka, månad efter månad, år efter år. Man tycker att orden någon gång skulle sätta sig i halsen på herrar socialdemokrater i deras negativa missnöjespolitik. Men jag är optimist, så jag hoppas att vi någon gång skall få se slutet på klanket och att ni reser er upp och säger att ni lyckades bra med er åtstramningspolitik – den så kallade Bohmanska svängremspolitiken – att ni lyckades bra med saneringspolitiken men att det nu finns många andra problem att ta itu med. Det hade hedrat er om ni hade gjort på det sättet. Jag vet att Kjell-Olof Feldt anser att vi gjorde rätt, och det gör inte saken bättre.

Får jag sluta med att citera vad Kjell-Olof Feldt själv sade i sitt anförande:

”Den andra långsiktiga uppgiften är att lyfta statens finanser ur det djupa förfall som de hamnat i. Det stora budgetunderskottet fördärvar kapitalmarknaden och investeringsverksamheten, det är ett ständigt hot om inflation, och det skapar nya orättvisor. En sanering av statsfinanserna kräver stor återhållsamhet med statens utgifter. Men en statsbudget i bättre balans kan aldrig uppnås utan en grundläggande reform av vårt skattesystem.”

Ja, detta är alldeles riktigt, men vad gör ni? Ni späder på underskottet, och ni höjer skatterna utan att ens rodna. Utan att ens rodna handlar ni stick i stäv mot vad ni själva rekommenderar.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Fru talman! Mitt omdöme om det taktiska i Gösta Bohmans tal var att han valde att hela tiden tala om en avlägsen framtid för att slippa tala om våra akuta problem. I den här repliken flydde han till det förgångna. Fortfarande har han inte sagt ett ord om vad som skall göras i Sverige i detta nädens år.

Den kritik vi anförde mot svängrempolitiken tycker jag att Gösta Bohman på ett alldeles utmärkt och koncentrerat sätt återger i sin finansplan. Frågan blir då: Varför avvisar Gösta Bohman svängrempolitiken i dag? Han anger själv skälen: Den leder till arbetslöshet, den hämmar investeringarna, den sänker tillväxten. Exakt detta var det som inträffade åren 1977, 1978 och i stor utsträckning också 1979, och det var det vi kritiserade.

Sedan vill jag säga, fru talman, att jag inte missunnar någon beröm, inte ens vanliga, enkla ekonomiministrar som Gösta Bohman. De må gärna suga i sig det beröm de kan få både i Svenska Dagbladet och i andra framstående organ.

Nu säger Gösta Bohman att han vill ta sitt ansvar för att lägga om politiken. Det är ett intressant uttalande, för det antyder trots allt att en omläggning behövs. Men motivet för att inte nu göra någonting är, om jag förstått det rätt, att Gösta Bohman och hans regering inte vill blanda sig i avtalsrörelsen. Gösta Bohman säger att man skulle ta ställning för den ena parten, om man tog upp något av de förslag som vi socialdemokrater har lagt fram. Det är ett ganska överraskande besked. Är det alltså så, Gösta Bohman, att om regeringen ingriper mot inflationen, då tar den därmed ställning för Landsorganisationen och TCO mot arbetsgivarna? Vänd på tesen, och den blir ganska förskräcklig!

Det måste ligga i alla medborgares intresse att regeringen nu agerar. Och med allt tal om ansvar, Gösta Bohman, så är det väl dags att regeringen tar något ansvar själv?

Så till frågan om den offentliga sektorn, eftersom Gösta Bohman klagat över min tystnad på den punkten.

Den uppläggning av den ekonomiska politiken som vi har föreslagit förutsätter både att vi ser över utgifterna och att vi sanerar skatterna. Men det Gösta Bohman gör i dag – och han har gjort det många gånger tidigare – är att försöka skapa motsättning. Han säger till löntagarna: Förutsättningen för att ni skall få några höjda reallöner i framtiden är att ni accepterar sämre sjukvård, sämre utbildning, lägre ersättning när ni är arbetslösa, lägre bostadsbidrag, lägre bidrag till studiecirkelarna och till allt det ni nu håller på med.

Det är detta vi vänder oss emot. Det finns nämligen möjligheter. Gösta Bohman, att skapa en ekonomisk utveckling som gör det möjligt att behålla den välfärd vi har och ändå få ett utrymme för förbättrade reallöner. Detta

har ni misslyckats med under de gångna åren, och det gör att den enda utväg ni nu anvisar löntagarna är: Acceptera social nedrustning, så får ni litet mer pengar i plånboken! Det är budskapet.

Finansdebatt

JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Gösta Bohman svarade på en helt annan fråga än den jag ställde, och det var kanske trevligt, men det vore intressant om vi kunde hålla oss till det saken gällde och det som Gösta Bohman själv tog upp tidigare. Frågan gällde nämligen inte om den offentliga sektorn har ökat för snabbt eller ej, för det är mera en fråga om politiska idéer och om vad man vill medverka till att satsa på i samhället. Vad jag frågade var om det är riktigt som Gösta Bohman och hans moderata propagandister i landet försöker framställa det, att den offentliga sektorn är en improduktiv sektor som när sig parasitiskt på den s. k. produktiva sektorn. Är det sant, eller är det inte sant? Jag håller före att det *inte* är det, och jag tycker inte att moderaterna skall säga att det *är* så. Det gör ni nämligen väldigt ofta, i synnerhet när ni råkar säga vad ni egentligen tänker.

Den andra tesen som Gösta Bohman drev och som han upprepade i sin replik gällde att om man vill ha mera utrymme för s. k. produktiva investeringar – företrädesvis investeringar i s. k. direktproduktion, i tillverkningsindustrier av olika slag – då måste man minska utrymmet för den offentliga sektorn. De här två områdena skulle alltså vara utbytbara mot varandra. Ger man mer åt det ena, så måste man ge mindre åt det andra. Men kan det verkligen stämma, Gösta Bohman? Är det inte bara ett nytt argument för att moderaterna i sin allt våldsammare Glistrupanda skall kunna attackera den offentliga sektorn?

Om det är så att vissa av de tunga och viktiga investeringarna i den offentliga sektorn faktiskt är produktivitetsbefrämjande, kan det ju inte alls vara bra för tillväxten inom tillverkningssektorn ifall man skär ner dessa investeringar, utan då måste man se dynamiskt på sambandet mellan sektorerna. En ökad satsning på vetenskap och skolning inom den offentliga sektorn leder t. ex. också till snabbare framstegstakt inom den direkta produktionens sektor, medan däremot nedskärningar av forskningsbudgetar och sämre skolning av de människor som skall arbeta får negativa effekter för den direkta tillverkningssektorn.

Är det inte snarare ett samband på det sätt som jag beskrivit i stället för det sätt som ni sagt?

Dessutom är det så – vilket jag tycker är ännu mer uppenbart och obestridligt ifall man vill se det hela praktiskt – att den offentliga sektorn, byggandet av skolor och bostäder, kommunikationssektorn osv., utgör en mycket väsentlig marknad för den svenska industrin. Och om man skär ned de investeringarna så betyder det faktiskt att industrins avsättningsmöjligheter minskas i motsvarande mån. Det är inte alls så att nedskärningar inom den offentliga sektorn ger mer åt den direkta produktionen, utan tvärtom får

vissa minskningar inom den offentliga sektorn direkt negativa effekter för tillväxten också inom den privata sektorn.

Har jag inte rätt i mitt principiella resonemang?

Förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Jag börjar snart resignera inför möjligheterna att få en saklig debatt med Kjell-Olof Feldt. När jag efterlyste en analys och ett besked om förhållandet mellan tillväxten av den offentliga sektorn och reallöneutvecklingen fick jag bara höra löst prat om att Gösta Bohman vill sänka standarden för våra konsumenter i det ena eller det andra hänseendet och att det är detta man går emot.

Vad jag begär är att ni skall tala om för de löntagare som ni säger er representera: Förutsättningen för att ni skall få en reallöneutveckling av den eller den storleken eller undgå en reallönesänkning av den eller den storleken är att vi skär ned den offentliga utgiftsexpansionen. Det måste vi nämligen göra. Sedan kan vi diskutera vad vi skall skära ner på. Men gör då det, i stället för att vara enbart negativ. Tala positivt om detta! Gå in i debatten och säg: Det här måste vi göra, mina vänner, om över huvud taget skall få någon standardutveckling som löntagare. Eller säg i stället: Vi skall inte ha någon standardutveckling för löntagare utan en standardsänkning, därför att vi anser att det är viktigare att behålla den offentliga sektorn. Gör det och rör er inte bara med löst prat!

Sedan blev jag gräsligt besviken – även om jag inte alltid har så stora förhoppningar. Hur kan man jämföra åtstramningspolitiken våren 1977 med den politik som nu avvisar åtstramning i dagsläget? Hur kan man göra den jämförelsen, Kjell-Olof Feldt?

Hösten 1976 hade Sverige en urusel konkurrenskraft, överkapacitet inom näringslivet, väldiga lager, kriser i företagen, relativpriser som låg 20, 25 eller 30 % över de tyska, ja, ett uruselt läge. Och som jag sade för en stund sedan hade vi haft en överkonsumtion under ett par år som – jag tror t. o. m. att somliga representanter för den socialdemokratiska regeringen sade det i riksdagen – måste leda till lägre konsumtion senare. Detta var ju fullt naturligt.

Hur kan man jämföra det läge som då förelåg med det läge som vi har i dag, då vi har hygglig konkurrenskraft och i stort sett har utnyttjat kapaciteten och bakom oss har ett år av åtstramning, som lett till avsett positivt resultat?

Jag vill också påminna Kjell-Olof Feldt om att ni socialdemokrater hösten 1976 krävde att den då sittande regeringen skulle bedriva en *stramare* politik än den vi förde. Har ni glömt det?

Det hela är litet trist. Jag vet ju att Kjell-Olof Feldt har klart för sig dessa sammanhang. Varför kan vi då inte få en saklig debatt i stället för en slagordsväxling? Det är ju klart att om ni kommer med slagord så ger jag mig hän åt samma underliga debattmetod. Och det är inte roligt, för det ligger så

Onsdagen den
27 februari 1980

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

pass mycket allvar bakom de problem som nu måste lösas.

Får jag säga till Thorsten Larsson att är man ekonomiminister har man ett ansvar för ekonomin som man måste försöka bära efter bästa förstånd. De siffror jag redovisar är de siffror jag har kommit fram till i de analyser som jag och mina medarbetare i ekonomidepartementet gör. Jag menar att det är min skyldighet att inför folkomröstningen och i den här debatten redovisa vad jag anser vara riktigt och ekonomiskt försvarligt och inte tuga i en sådan här situation. Det är helt enkelt min skyldighet att göra det.

Jag har gått på de analyser som gjordes i energipropositionen och de analyser som har gjorts i konsekvensutredningen. Jag har också beaktat att vi under de år då vi hade svag konjunktur naturligtvis förbrukade mindre el än vi gör när vi har goda konjunkturer. Låt mig påminna om att under 1979 ökade elkonsumention med nära 5 %, och skogsindustrins konsumtion ökade med 6,2 %.

Om vi framöver får de goda år som vi alla hoppas på kommer vi att behöva mera energi. En förutsättning för att vi skall kunna klara den ekvationen vars svårigheter jag här har belyst är att vi får energi. Får vi inte energi, Thorsten Larsson, då går det åt skogen. Och det är min skyldighet att tala om det för kammarens ledamöter och för hela svenska folket.

Därmed har jag inte gått in på kärnkraftens farlighet. Jag tycker att det ligger utanför min uppgift som ekonomiminister att beröra den frågan, men eftersom Thorsten Larsson tog upp kärnkraftens farlighet vill jag gärna ha sagt, att kärnkraftens farlighet skall bedömas mot bakgrund av alla de andra farligheter som vi lever med i Sverige och alla de andra farligheter som uppkommer på det ekonomiska fältet om vi inte klarar vår välfärd och vår sysselsättning och den industriella utveckling som vi kräver i framtiden. Man kan inte bedöma bara den *ena* sidans risker. Det är hela tiden fråga om att bedöma *alla* de risker som är förenade med en alternativ användning av vår energi. Det hör också till bilden, och det vill jag gärna ha sagt.

Förste vice talmannen anmälde att Kjell-Olof Feldt, andre vice talmannen Thorsten Larsson och Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN, som meddelat att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara *Thage Petersons* (s) den 5 februari anmälda interpellation, 1979/80:136, om åtgärder för att stimulera industrins investeringar, erhöll ordet och anförde:

Fru talman! Thage Peterson har frågat mig: "Vilka åtgärder kommer regeringen vid annat tillfälle att föreslå för att höja industrins investeringar, och när kommer sådana förslag att föreläggas riksdagen?"

Till grund för den investeringsprognos som presenterats i arets finansplan låg den enkät som statistiska centralbyrån gjorde i oktober månad i fjol. På grundval av enkäten förutsåg konjunkturinstitutet en volymökning av industrins investeringar på närmare 12 % 1980.

Regeringen ansåg dock att det med hänsyn till den förutsedda svaga

*Finansdebatt**Om åtgärder för
att stimulera indu-
striens investeringar*

internationella utvecklingen var motiverat att lägga prognosen något lägre. Finansplanen stannade därför vid en ökning på 10 %. Därefter har, som vi alla vet och som vi har diskuterat här, de internationella konjunkturutsikterna försämrats ytterligare åtminstone med viss förskjutning. I dag skulle jag därför bedöma det som troligt att tillväxten i industriinvesteringarna under 1980 blir lägre än vad vi förutsåg i finansplanen.

Thage Peterson och jag tycks vara överens om att våra externa balansproblem kräver att vi bygger ut den industriella kapaciteten så att industrin både kan öka exporten och bli konkurrenskraftigare på hemmamarknaderna. Frågan gäller, hur den ökade investeringsviljan skall kunna åstadkommas.

Fru talman! Jag har här i kammaren och annorstädes vid upprepade tillfällen hävdad att grundförutsättningarna för en expansiv industrisektor skapas genom den allmänna ekonomiska politiken. Avgörande för om företagen bygger ut sin kapacitet är att de kan sälja sina produkter här hemma och utomlands. Den första förutsättningen är därför att vi kan hålla vår pris- och kostnadsutveckling i schack. Industriinvesteringarna måste vidare ge en rimlig avkastning. En ytterligare förutsättning är att det finns lönsamma investeringsprojekt. Den svaga lönsamhetsutvecklingen i förening med överkapacitet och överlager under senare hälften av 1970-talet har varit en viktig orsak till den vikande investeringsutvecklingen under denna tid. En återgång till normal lönsamhet i det svenska näringslivet är därför särskilt angelägen. Det är bara lönsamma och därmed livskraftiga företag som vågar satsa för framtiden.

Dagens investeringsklimat avgör morgondagens företagsklimat. Har företagen anledning att se framtiden an med tillförsikt, ökar investeringsviljan.

Soliditeten har gröpts ur i många företag. Industripolitiken måste därför utformas så att företagen tillförs riskvilligt kapital. Genom solida företag som satsar framåt kan vi också få till stånd den omstrukturering av det svenska näringslivet som är nödvändig, om vi skall kunna hävda oss i en allt hårdare internationell konkurrens. En förbättring av soliditeten kan ske genom ett förbättrat vinstläge. Företagens försörjning med riskvilligt kapital måste också underlättas. En hel del har gjorts i det hänseendet under senare år. Annelagstiftningen har förändrats, institutionerna har fått ökade placeringsmöjligheter, den fjärde AP-fonden har fått ökade resurser och det s. k. skattefondsparandet har införts.

Mer behöver dock göras: Regeringen har därför givit kapitalvinstkommittén i uppdrag att undersöka möjligheterna att lätta dubbelbeskattningen så som sker i andra länder. Ett provisoriskt förslag skall läggas fram under 1980. Vidare har regeringen lagt fram förslag om att det avdrag som får göras på skatten om man långsiktigt och regelbundet sparar i aktier inom ramen för skattefondsparandet skall höjas från 20 till 30 %.

Viktiga steg har därmed tagits för att vrida den svenska ekonomin på rätt kurs från det läge av obalans som Sverige befann sig i vid den förra trepartiregeringens tillträde hösten 1976. Dessa åtgärder och inriktningen av

Onsdagen den
27 februari 1980

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
striens investeringar*

den ekonomiska politiken har regeringen presenterat senast i årets finansplan. Men det krävs ett långsiktigt och mödosamt saneringsarbete. Genom det budgetförslag som lagts i år tas krafttag för att dämpa den offentliga sektorns expansion..Därigenom ökar utrymmet för den nödvändiga expansionen av industrisektorn.

Thage Peterson och jag är nog eniga om att vi måste prioritera näringslivets utbyggnad under de närmaste åren. Däremot förefaller vi ha olika syn när det gäller de medel som därvidlag skall användas, Jag har pekat på några satsningar som regeringen gjort. Men till sist handlar det ändå om de allmänna betingelserna för industriell expansion. Man kan inte enbart, som Thage Peterson tycks tro, administrera fram investeringar via olika s. k. strukturfonder. Än mindre bör vi nu i det läge vi befinner oss i belasta näringslivet med nya pålagor i form av arbetsgivaravgiftshöjningar etc. I en marknadshushållning där företagen fritt får konkurrera genom billiga och goda produkter är det de framgångsrika och lönsamma företagen som bygger ut sin kapacitet. Vi politiker måste ta vårt ansvar och tillse att företagen kan verka i en sådan miljö att det stora kunnande som finns hos arbetare, tjänstemän och företagsledningar i vårt land kommer till sin rätt. Även i det hänseendet borde vi vara överens.

THAGE PETERSON (s):

Fru talman! Jag tackar ekonomiministern för svaret på min interpellation om industriinvesteringarna. Jag tillmötesgick Gösta Bohmans önskemål att få svara under finansdebatten, trots att jag som interpellant har sämre debattvillkor i dag än en vanlig riksdagsdag.

Gösta Bohman sade i sitt anförande tidigare i dag att han hoppades att vi skulle kunna avhålla oss från det traditionella käbblet om den ekonomiska politiken, om regeringens uselhet och oppositionens svaghet. Jag tycker att det är en bra målsättning. Men vad hände sedan i herr Bohmans tal? Jo, åtta rader längre ned kastar sig herr Bohman med sedvanlig lust och frenesi över socialdemokratin och stämplar oss som ansvarslösa. Varför ändå inte försöka leva upp till den predikade målsättningen att visa återhållsamhet i den politiska debatten, herr Bohman? F. ö. tycker jag att herr Bohman har varit ovanligt grälsjuk i den här finansdebatten.

Herr Bohman sade också att vi anstränger oss att till varje pris redovisa en annan ståndpunkt än regeringen. Detta skall Gösta Bohman säga! Vi har sett saken utifrån ett annat perspektiv här i riksdagen med tre års erfarenhet av hur de socialdemokratiska förslagen maskinmässigt röstats ned i utskotten och voterats bort här i plenisalen – inte därför att det har varit dåliga förslag utan bara därför att det har varit socialdemokratiska förslag. Man skall inte kasta sten, herr Bohman, när man sitter i bräckliga glashus.

Fru talman! 1970-talet blev i mycket ett vändpunkternas årtionde för Sverige och för svensk industri. Vi mötte nya problem. Allt oftare talades det om kriser för svenskt näringsliv. Vår industri mötte en "ny" konkurrens. Strukturen inom många branscher var otidsenlig. Nedläggning och arbetslöshet blev vanliga ord i tidningarnas rubriker. Människorna mötte oron och

*Finansdebatt**Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

osäkerheten, för jobbet och för tryggheten.

Det blev ett vändpunktens årtionde också i synen på framtiden. Den närmast reservationslösa optimism som präglade 1960-talet ersattes av en närmast bottenlös pessimism inför framtiden, inför våra möjligheter som industriland. Domedagsprofetierna kom tätt. Svartmålningskampanjerna i mitten av 1970-talet blev ett ödesdigert startskott för utbredandet av en negativ syn på våra möjligheter att utveckla Sverige som industrination. Vi fick borgerliga regeringar som beredvilligt deltog i svartmålningen. De enda undantagen hördes under valrörelsen 1979, då i stället alla problem beskrevs som lösta, då framtiden var ljus. Men redan dagen efter valet drogs rullgardinen åter ned. Då talades det åter i mörka och dystra ord från borgerliga talarstolar, men åtgärderna för att komma till rätta med problemen lyste med sin frånvaro.

Denna uppgivna inställning till framtiden har fått allvarliga konsekvenser. Regeringen förmår inte ta itu med de problem som finns. De långsiktiga satsningarna i näringslivet får ge vika för spekulation och sådant som kan ge snabba vinster. Det är bara löntagarna som skall ta ett ansvar för samhällsutvecklingen på lång sikt.

Jag tror att denna uppgivenhet inför problemen, denna passivitet inför framtiden, är ett av de farligaste hoten vi har i svensk ekonomi i dag.

Den är ett hot mot industrin. De satsningar som på sikt skall ge oss konkurrenskraftiga produkter, utveckla nya ideér och ge oss jobb i framtiden får stryka på foten. Jag har mött många företagsledare, inte minst i små och medelstora företag, som till följd av allt talet om de dystra framtidsutsikterna, den mörka 1980-talsbilden, blivit skrämnda när det gäller att fatta investeringsbeslut.

Men denna uppgivenhet och pessimism är också ett hot mot hela samhällssolidariteten. Ty ser vi inte möjligheterna i framtiden, ser vi bara problemen, är risken stor att egoismen breder ut sig och att den solidaritet och känsla för jämlikhet som byggts upp i det svenska samhället får vika, att löntagare ställs mot löntagare, att grupp ställs mot grupp, att region ställs mot region och att man slår vakt om det som finns, för man vet inte vad som skall komma – bara att det troligen betyder arbetslöshet, eftersom inga nya jobb skapas.

Vi är naturligtvis medvetna om de oerhörda problem som den svenska ekonomin står inför, och de har redovisats i anförandena hittills under finansdebatten. Vi beskriver läget och kräver att åtgärder vidtas. Men vi har konsekvent sagt: Framtiden medför inte bara problem, utan den måste också medföra möjligheter. Vi tvekar inte att säga: Sverige har möjligheter att klara 1980-talets problem. Vi har goda förutsättningar: kunniga och engagerade löntagare på alla nivåer i vår industri, naturtillgångarna, tekniken och erfarenheten.

Men utnyttjandet av framtidens möjligheter ställer stora krav på oss och på vår politik. Vi måste få en balans i samhällsekonomin. Vi måste få en näringspolitik som karakteriseras av en satsning på framtiden och en tro på löntagarna och som syftar till utveckling av svensk industri.

Onsdagen den
27 februari 1980

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

Det här ställer också stora krav på företagen, som måste satsa långsiktigt, lyssna på löntagarnas erfarenheter och synpunkter samt bryta trenden mot spekulation för kortsiktiga vinster.

Ett av de allra största problem som vi har är investeringskrisen.

Fakta är välkända. Vi hade under många år en stabil utveckling av industrins investeringar i byggandet för framtiden. Under perioden 1960–1976 steg industriinvesteringarna med i genomsnitt mer än 4,3 % per år. 1976 började raset. På två år, herr Bohman, föll industriinvesteringarna med inte mindre än 35 %. År 1979 – det år då de borgerliga partierna talade i valrörelsen om att krisen var över, om att utvecklingen var på rätt spår – låg investeringarna kvar på en katastrofalt låg nivå. Och inför 1980 pekar utvecklingen på fortsatta svårigheter, samtidigt som regeringen i sin finansplan tror att en kraftig ökning skall komma av sig själv.

Detta kan förefalla vara siffror bland många andra i en ekonomisk debatt, abstrakta och svårförståeliga. Men vad siffrorna betyder är att framtidssatsningarna, de som skall ge oss en konkurrenskraftig produktion och nya jobb på 1980-talet, inte sker. Vad det betyder är att vi står dåligt rustade att möta de svåra ansträngningar som vi vet kommer, att vi kommer att få svårt att möta konkurrensen därför att vi inte i tid sett om vårt hus, att vi kommer att halka efter ännu mer. Vad det betyder är att de strukturkriser som vi nu under de senaste åren upplevt i svenskt näringsliv och som till stor del berott på att nyinvesteringarna uteblivit, skett för sent eller skett på ett oplanerat sätt – de strukturkriserna kommer att fördjupas på 1980-talet. Detta är mycket allvarligt för Sveriges ekonomi.

Här krävs, som vi ser det, en handlingskraftig politik och ett sammanhållet program av ett helt annat slag än vad regeringen presenterat. Socialdemokratin har lagt fram ett sådant program, präglad av vetenskapen att det krävs insatser på flera områden, att några enstaka åtgärder inte räcker till.

Där ingår vårt program för stabilisering av ekonomin, som skall säkerställa en lugn avtalsrörelse, dämpa inflationen och motverka spekulation och valutatransaktioner.

Där ingår våra förslag som syftar till att öka företagens tillgång på riskvilligt kapital. Det gäller att ge den fjärde AP-fonden ytterligare medel till förfogande – 1 miljard kronor som skall skapa möjligheter till en mer långsiktig planering av fondens arbete. Vi vill också ge fonden möjlighet att arbeta i andra företag än de största och börsnoterade. För oss är det viktigt och självklart att stödja även de små och medelstora företagen. Vi föreslår inrättandet av en särskild struktur- och utvecklingsfond, som skall kunna gå in och förstärka företagens egenkapital och öka aktiekapitalet.

Där ingår vårt förslag att avsätta 25 % av företagens vinster till investeringar som godkänts eller föreslagits av löntagarna.

Där ingår våra förslag som syftar till att öka forsknings- och utvecklingsarbetet i företagen. Det gäller inrättandet av särskilda utvecklingsbolag på områden där vi kan dra nytta av våra erfarenheter, främst från den gemensamma sektorn: sjukvården, miljövården, den kollektiva trafiken, energin och utbildningen. Det gäller stöd till uppfinnare och förändrade

skatteregler för företagens forsknings- och utvecklingsverksamhet och ytterligare utvecklingsresurser till bl. a. styrelsen för teknisk utveckling.

Och där ingår våra förslag om särskilda investeringsprogram för de statliga företagen. För oss är det självklart att de statliga företagen skall ta sitt ansvar för att vi skall komma ur den svåra investeringskrisen. Om så skedde skulle det också få stor betydelse för det hårt krisdrabbade Norrbotten.

Ekonomiministern talar mycket om vad man gjort under åren 1976–1979. Men fakta är att industriinvesteringarna har rasat på ett katastrofalt sätt under just den perioden, att de låg stilla under förra året och att de, som ekonomiministern nu också antyder, av allt att döma kommer att göra det också under 1980. Fakta är vidare att de borgerliga regeringarnas politik har fått motsatt effekt eller varit otillräcklig.

Gösta Bohmans interpellationssvar tyder på att regeringen är mycket nära den gräns där den förlorar greppet om investeringsfrågorna. "Allt verkar vara bra" är en annan tongång i Gösta Bohmans interpellationssvar – inte ett uns av självkritik i Gösta Bohmans tal eller hans interpellationssvar.

Gösta Bohman talar också om det som han anser vara bristerna i socialdemokraternas politik. Men detta hans tal kan inte dölja hans egen tomhänhet, ty regeringen har ju inget program att komma med för att få upp investeringarna. Om Gösta Bohman hade haft ett sådant program, hade han i dag för Sveriges riksdag talat om vad det innehåller. Nu kan han inte göra det. Regeringen har inte kunnat samla sig till kraftfulla åtgärder mot investeringsraset. Dessutom vill jag tillägga: Om våra förslag hade genomförts, skulle investeringarna i dag ha legat på en högre nivå och vi hade haft en högre sysselsättning i vårt land.

Gösta Bohman talar mycket om en ökning av vinsterna. Vi är inte, som Gösta Bohman tycks tro, motståndare till lönsamma företag. Vinstgivande företag är *en* förutsättning för industriell utveckling och trygga jobb. Det är en borgerlig mytbildning om den socialdemokratiska politiken att vi inte vill ha vinster i företagen. Men vi ställer kravet att vinsterna skall användas i företagen och skapa ny produktion och nya jobb. Men så sker ju inte i dag. Vi har i alltför hög grad fått en spekulationsekonomi, där investeringarna inte görs för att skapa en långsiktig utveckling och trygga jobb utan för att skapa snabba vinster. Men även om vinsterna mångdubblades, skulle de inte räcka till för de satsningar som krävs – investeringsbehoven för 1980-talet är så enorma. Det vet nog också Gösta Bohman mycket väl.

Sambandet mellan vinster och investeringar är inte heller så enkelt som herr Bohman vill göra gällande. Om sambandet hade varit så direkt, hade vi *inte* haft det nuvarande besvärliga läget. Erfarenheterna från er regeringsperiod visar att enbart vinstreceptet inte fungerar. Vi har haft år då vinsterna i företagen har ökat men då samtidigt investeringarna och industrissysselsättningen har minskat. Den borgerliga politiken har utgått från grundtanken att *alla* problem skall lösas genom att företagen får ökade vinster. Men era *förväntningar har ju inte infriats*.

Om vi skall klara de enorma kraven på ökade industriinvesteringar räcker det inte med att angripa *en* av de faktorer som påverkar investeringarna –

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
striens investeringar*

vinsterna. Vi måste göra mycket stora insatser på flera områden – vi måste förbättra kapitalförsörjningen, stimulera forsknings- och utvecklingsarbetet, ha en offensiv planering, göra statliga industriinvesteringar osv.

Låt mig sammanfatta vad jag har sagt i två frågor till ekonomiministern.

För det första: Vi är tydligen överens om att industriinvesteringarna behöver ökas kraftigt. Vi tycks också vara överens om att 1980 blir ytterligare ett år med mycket svaga industriinvesteringar – det fjärde året i rad. Anser ekonomiministern att den politik som regeringen hittills har redovisat kommer att ge den nödvändiga kraftiga uppgången i investeringarna? Jag accepterar om Gösta Bohman svarar kortfattat ja eller nej på den frågan.

Vad tror nu, i februari 1980, Gösta Bohman efter dagens återtag att tillväxten i investeringarna blir för 1980? Hur mycket spår Gösta Bohman i dag?

För det andra: Ekonomiministern har i sitt svar understrukit att företagens försörjning med riskvilligt kapital måste underlättas.

Betyder ekonomiministerns svar i dag möjligen att de borgerliga partierna här i riksdagen kommer att rösta på våra förslag på denna punkt? Ekonomiministern underströk ju det viktiga i att företagen förses med riskvilligt kapital.

Fru talman! Innan Gösta Bohman tar till orda igen vill jag som en påminnelse slå fast:

Investeringssituationen är katastrofal.

Regeringen har inte redovisat hur man tänker angripa problemen, hur man radikalt vill höja nivån på investeringarna.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Thage Peterson började med att beklaga att jag i mitt anförande ägnade mig för mycket åt det förflutna, varpå han omedelbart kastade sig in i det förflutna och påstod att om det var några i oppositionsställning som tidigare ständigt hade kritiserat regeringen så var det just moderaterna. Vi skulle ha gjort det av rent partipolitiska skäl – inte av sakliga skäl. Jag bestrider det, Thage Peterson. Eftersom jag jobbade med detta långt innan Thage Peterson kom in i riksdagen vet jag faktiskt vad jag talar om. När socialdemokraterna kom fram med bra förslag godtog vi dem. När socialdemokraterna kom fram med dåliga förslag gick vi emot dem. Låt mig ta tre exempel som belyser hur konsekvent vi handlade.

För det första: Redan i slutet av 1960-talet förutsåg vi vad som skulle hända med den offentliga utgiftsexpansionen. År efter år begärde vi att riksdagen skulle fatta principbeslut om att de offentliga utgifterna icke skulle öka snabbare än tillväxten av våra resurser. Nu, tolv år efteråt, har nästan alla kommit fram till samma slutsats. Hur mycket bättre skulle vi inte ha haft det, och hur mycket större rörelsefrihet skulle vi inte ha haft här i landet i dag, om vi redan då hade börjat rätta munnen efter matsäcken? Men nej! I varenda debatt som vi förde blev jag överöst med beskyllningar för att syssla med svartmålning och allt vad det hette när jag gick ut och talade för det här

*Finansdebatt**Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

kravet, som vi ställde i partimotion efter partimotion.

För det andra: Vilka var det som före alla andra insåg vart vårt skattesystem skulle leda? Kommer ni ihåg debatterna om marginalskatterna här i kammaren? Framträdande företrädare för socialdemokraterna stod då upp och sade: Marginalskatterna är inget som helst problem och kommer inte att vara något som helst problem. Det avgörande är hur mycket man totalt betalar i skatt. Marginalskatterna är strunt. Vi moderater varnade för marginalskatterna redan då. I dag har vi även fått socialdemokraterna att erkänna att det svenska skattesystemet är orimligt. Det är i sak samma skattesystem vi har i dag som vi hade då, även om vi har justerat skattesatserna.

För det tredje: Vilka var det som gick emot Hagauppgörelserna, som i sin tur bidrog till den våldsamma kostnadsexplosion som ledde fram till det s. k. dukade bordets kris, om inte vi? Vi fick skäll för det också. Det hette t. o. m. att vi ställde oss utanför den demokratiska gemenskapen, därför att vi vägrade att acceptera förslag som vi ansåg skulle bli fördömande för vår konkurrenskraft och som också blev det och framtvängde den s. k. Bohmanska svängremspolitiken. Det finns väl åtskilliga här i kammaren som var med på den tiden och kan dra sig till minnes den debatten.

Vi förde inte en missnöjesdebatt, en debatt för dess egen skull utan därför att det enligt vår mening var felaktiga förslag som socialdemokraterna lade fram. Detta om detta. Och vi fick som bekant rätt.

Thage Peterson påstod att jag var grälsjuk, vilket jag faktiskt inte är. Men man kan ibland vara engagerad, Thage Peterson, och då höjer man rösten. Det är ett uttryck för engagemang – inte ett uttryck för att man är ilsken och argsin. I det fallet skiljer jag mig ifrån en del andra.

Jag vill gärna ge Thage Peterson beröm för det mellersta avsnittet av hans anförande, när han pratade om företaganda och nödvändigheten av optimism, och när han beskrev de underliggande faktorerna för de välståndsskapande krafterna i vårt land. Även om jag har tecknat en i många hänseenden besvärlig bild av framtiden, så anser jag att det här landet trots allt har bättre förutsättningar än många andra länder att klara problemen, om man tar itu med dem, om man erkänner dem, om man vet var de finns någonstans och är beredd att öppet diskutera dem. I så fall har vi väldigt goda förutsättningar att lösa problemen. Men när det gäller allt det där vackra som Thage Peterson sade och som jag är beredd att instämma i hundraprocentigt – 99,9-procentigt heter det ju när det gäller mig – vill jag ändå dra de slutsatser som Thage Peterson inte drog.

Thage Peterson borde väl ändå ha klart för sig att den socialdemokratiska politiken under en mycket lång tid har ägnat sig åt att misstänkliggöra svenska företag, att man, som någon har uttryckt det, har bedrivit "klappjakt" på företagen. Lyssna på debatten och studera vad som skrivs i fackföreningspressen, så får Thage Peterson klart för sig att det där inte andas mycket av förståelse för den betydelsefulla insats som svenska företagare bedriver. Man har lagt kostnader på dem, år efter år efter år – tål de det, så tål de också det – och nya avgifter ständigt och jämt: tål de den

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

avgiften, så tål de också den. Nu talar man för strukturfonder, som innebär att man skall plocka pengar av företagen för att politiker och administratörer sedan skall fördela de pengar som företagen skulle ha kunnat förvalta bättre. Man talar fortfarande för löntagarfonder, även om Gunnar Nilsson har en mycket mjukare attityd i dag -- vilket jag hälsar med tillfredsställelse -- än man har haft tidigare. Då talade man om att det gällde att ta makten över svenska företag och att makten över svenska företag skulle ligga hos facket och inte hos företagen.

Man har skapat motsättningar mellan löntagare och företagare. Är det mot den bakgrunden, Thage Peterson, så besynnerligt att det finns drag av defaultism hos många företag, framför allt hos mindre och medelstora, som känner det här trycket på sig? De känner sig också mycket mer utsatta än en anonym chef för ett företag som har 10 000 anställda. Om Thage Peterson har kontakt med företagen, bör han nog lyssna på de här stämmorna också -- för skulle han inte ha fått klart för sig hur stämmingsläget är ute bland företagen, så måste han ha lyssnat väldigt dåligt.

Jag vet inte hur pass stor praktisk erfarenhet av företagare Thage Peterson har. Själv har jag i över 30 år haft nära kontakt med svenska företag, och jag vågar påstå att jag vet vad jag talar om när jag beskriver klimatet, som tyvärr har blivit pessimistiskt och negativt men som vi med gemensamma krafter skulle kunna ändra på, om ni går ut och säger: Vi skall strunta i företagarfonder och i strukturfonder. Vi skall se till att företagen kan arbeta friare och bättre. Låta dem ta de initiativ och de kontakter som de många hundratusen enskilda företagen mycket, mycket bättre kan ta än några enskilda administratörer i kanslihuset!

Att investeringsaktiviteten efter 1976 har varit låg är alldeles klart, Thage Peterson. Den har varit alldeles för låg. Vi har all anledning att beklaga detta. Men man kan inte gärna begära att svenska företag som har överkapacitet, som använder två av fyra maskiner, som utnyttjar en av två fabriksbyggnader, skall ytterligare bygga ut maskinparken och fabrikslokalerna när de har det på det sättet, att de skall producera mera när de redan har överfyllda lager, att de skall försöka bygga ut mera när de inte kan sälja sina varor på grund av överkostnader. Detta är ju följderna av den överbryggningspolitik som värkte ut i 1976 års kris. Det är inte så besynnerligt att det blev som det blev. Det går inte att administrera fram investeringar och att kommendera fram investeringar. Det finns inga möjligheter att göra det. Bara de enskilda företagen själva, och inga andra, kan bedöma den saken.

Åren 1975 och 1976 försökte det då sittande regeringspartiet att stimulera och locka -- kanske t. o. m. pocka -- för att få företagen att investera. En av anledningarna till att krisen blev så allvarlig i en del stora företag var att man där hade lytt de råd man hade fått från den socialdemokratiska regeringen. Man hade helt enkelt överinvesterat. När man sedan i krisen inte kunde sälja sina varor, stod man där med stora amorteringar och väldiga räntor. Det var ju därför som regeringen tvingades att gå in med väldiga satsningar under hösten 1976 och våren 1977. Företagen höll på att gå över styr, med risk för arbetslöshet för 10 000-, 20 000- eller 30 000-tals människor. Det är alltså

riskabelt att gå ut och över företagens huvud försöka kommendera fram investeringar. Så funkade det inte.

Om våra förslag hade genomförts, sade Thage Peterson, hade vi i dag haft mycket högre investeringar. Jag tror inte att Thage Peterson menar allvar på den punkten. Hade ni fått bestämma, skulle kostnadsläget i svensk industri i dag ha varit 20 % högre än vad det är nu. Tror verkligen Thage Peterson att företagen i det läget hade investerat? Jag utgår från de förslag ni själva har stått bakom. 20 % högre kostnader skulle vi ha haft i det svenska näringslivet om ni hade fått igenom era förslag.

Vinsterna används inte för investeringar, säger Thage Peterson. Det vet vi inte. Däremot vet vi att utan vinster och lönsamma projekt blir det inga investeringar. Utan optimism och framtidstro blir det heller inga investeringar. Jag är fullt medveten om att en del av de pengar som i dag skulle kunna användas till investeringar i stället används till kortfristig utlåning. Det kan tyckas väldigt olustigt att man inte omedelbart använder pengarna till något konstruktivt för framtiden. Man lånar ut pengarna till andra. Men de används i alla fall, och de förräntas. En investering tar man inte fram över natten. Det är bättre att företagen i avvaktan på att genomföra sina investeringsprojekt – dessa bedömdes av konjunkturinstitutet komma att öka med 12 % – låter pengarna förräntas under den korta tid det kan gälla. Man skall ha klart för sig att detta förfarande ger företagen möjlighet att förbättra sin solvens och likviditet. Men det är naturligtvis ännu bättre om pengarna direkt och så fort som möjligt går till investeringar.

Jag får, fru talman, fortsätta i nästa anförande.

THAGE PETERSON (s) replik:

Fru talman! Vi har inte bedrivit klappjakt på de svenska företagen eller de svenska företagsledarna. Det är en annan mytbildning som har odlats i borgerliga tidningar och i andra borgerliga kretsar för att komma åt socialdemokratin. Tvärtom har vi gång efter annan understrukit nödvändigheten av att ha bra företag och bra företagsledare.

Ekonomiministern vill tala om allting annat än just investeringskrisen. Får jag då, eftersom interpellationsdebatten handlar om investeringarna, knyta an direkt till den frågan.

Inför 1980-talet krävs en genomgripande upprustning av svensk industri. Industrin måste bli slagkraftigare, öka sin produktion och stärka sin konkurrensförmåga. För att det här skall kunna ske fordras att vi får fart på industriinvesteringarna. Det finns bedömare som anser att industrins investeringar skulle behöva öka med 20 % om året under hela 1980-talet – andra har angett högre tal – om den svenska industrin skall komma på rätt köl igen. Det är alltså ett enormt investeringsbehov det är fråga om.

Vi har nu haft borgerliga regeringar i Sverige sedan 1976. Vad har hänt under den tiden? Jo, industrins investeringar rasade med 35 % från 1976 till 1978. På den låga nivån ligger de kvar. Nu säger Gösta Bohman att man nog måste räkna med att 1980 blir ett svagt år för industriinvesteringarna – tvärtom således vad han sade för ett par månader sedan.

Onsdagen den
27 februari 1980

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

Min fråga i denna interpellationsdebatt är följande: Varför har de borgerliga regeringarna inte lyckats göra något åt den här allvarliga utvecklingen? Ni har ju haft möjligheter sedan 1976 att föra just den politik ni vill ha, men ingenting händer! Industriinvesteringarna går ju inte upp. Företagen bygger inte upp en industri som kan möta 1980-talet. I stället använder de sina pengar till spekulation, eller också har de satt in dem på s. k. Mundebokkonton i Riksbanken. Där står nu över 3,1 miljarder kronor, som under normala förhållanden borde ha använts för just investeringar i maskiner och anläggningar.

Man kan inte undgå känslan att Gösta Bohman är pinsamt medveten om problemen, men att han inte ser någon väg ut ur dem. Han säger att pris- och kostnadsutvecklingen måste hållas i schack, att industrins kapacitetsutnyttjande måste öka, att företagets soliditet måste förbättras. Men han är ändå inte beredd att anvisa åtgärder – inte en enda liten åtgärd för att få skjuts på industriinvesteringarna. Anmärkningsvärt tomhänt kom han till denna riksdagsdebatt i dag.

Låt mig, fru talman, få sammanfatta: I fyra år har industriinvesteringarna legat långt under den nivå som är nödvändig om vi skall klara 1980-talets problem. Vi måste snabbt få en radikal ökning av industrins investeringar. Jag upprepar därför min fråga: Vad är Gösta Bohman beredd att göra för att åstadkomma detta?

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Var det inte Thage Peterson som talade om behovet av en saklig debatt? Ändå använde han orden tomhänt, passivitet och handlingsförlamning, för att inte nämna allt annat som vi fick höra om honom för en stund sedan, t. ex. att investeringarna rasade under den borgerliga tiden och att 1980-talet kommer att bli ett svagt år. Men så sade jag faktiskt inte. Jag kanske uttryckte mig otydligt, men jag sade inte det. I varje fall kan jag inte ha menat det.

Hur investeringsutvecklingen blir i dag är väldigt svårt att säga. Jag tror att jag påminde om att konjunkturinstitutet räknade med en ökning med 12 %. Vi drog i regeringen ned detta tal till 10 % med hänsyn till att den internationella konjunkturen sjönk enligt OECD:s kalkyler. Vad ökningen i dag kan bli är väldigt svårt att säga. Jag har lärt mig att vara försiktig med siffror. Jag skulle tro att den kommer att ligga någonstans mellan 5 och 10 %. Men det vore önskvärt om den kunde bli högre.

Jag frågar på nytt: Vad beror det på att investeringarna har legat så lågt under denna tid? Skall jag dra svaret igen, om Thage Peterson verkligen vill lyssna? Det beror på att vi 1976 hade en väldig överkapacitet i det svenska näringslivet, stora överlager samt en urusel konkurrenskraft och inte kunde sälja våra varor. Innan företagen investerar på nytt, måste de nå upp till kapacitetstaket. De måste göra av med sina överlager, och de måste få tillbaka sin konkurrenskraft. Det fick de i slutet av 1978 och i början av 1979. Då började investeringarna åter gå upp. De redovisade investeringsplanerna i höstas innebar som sagt en ökning med 12 %. Det är faktiskt inte någon

dålig investeringsutveckling, sedan man har klarat sviterna av den socialdemokratiska överbudspolitiken.

Detta måste Thage Peterson ändå ha klart för sig. Annars kan jag repetera det för tredje gången. Jag skall gärna hjälpa till att upplysa Thage Peterson, som ju utsett att vara socialdemokraternas industrielle expert. Då bör det vara värdefullt för honom att ha alla fakta klara för sig.

Thage Peterson talade om behovet av ökade investeringar. Var skall han ta pengarna? frågar jag. Är Thage Peterson beredd att dra de konsekvenser som jag har dragit, nämligen att en förutsättning för att vi skall kunna få i gång investeringarna bl. a. är att vi måste minska den offentliga expansionen? Vi måste till industrin föra över resurser i form av kapital och människor. Thage Peterson är väl klart medveten om att ett av de problem som vi hade under förra året och som vi fortfarande har är att företag som vill expandera och som kan producera och sälja mera har väldigt svårt att få den arbetskraft som de behöver. Trögrörligheten på den svenska arbetsmarknaden är i dag ett av de problem som vi måste bemästra och ta itu med att lösa, om vi skall få tillbaka den konkurrenskraft och expansionslust som glädjande nog även Thage Peterson förordar.

Thage Peterson talade om vikten av att samhället genom olika fonder sätter fart på investeringarna. Fonder innebär att man bygger upp organ som skall ledas av ämbetsmän eller politiker, vilka skall bestämma och avgöra vilka företag som har expansionsförmåga och skall få investeringspengar. Det kan vara intressant att studera vad som hände under den tid då socialdemokraterna styrde investeringarna. Vad satsade ni på? Det var varven. Det har ni väl inte glömt? Vi tvingas nu gå ned till kanske en fjärdedel av varvens kapacitet, men det var inte mer än fyra fem år sedan ni ville fördubbla varvskapaciteten i Sverige. Har ni glömt Stålverk 80? Är det alldeles borta ur ert minne? Ni ville bygga ut textilindustrin. Har ni glömt det? Har ni glömt allt? Detta är bara tre exempel på riskerna med att tro sig kunna politiskt administrera och driva fram investeringar.

Jag pekade nyss på de överinvesteringar som gjordes under 1975 och 1976 och som medverkade till att krisen blev så allvarlig. Det är inte så lätt att tala om vilka s. k. "framtidsbranscher" man skall satsa på. Det är lätt att *tala* om dem men inte att tala *om* vilka de är. Det kan bara de många hundra tusen företagen göra själva genom sina tentakler i Sverige och runt om i världen. Se till att de har erforderlig rörelsefrihet, att de har tillräckligt med pengar! Plocka inte av dem pengarna för att lägga dessa i politiska fonder!

Jag tog fram litet statistik för att se vad som har hänt när det gäller förädlingsvärdets fördelning mellan löner och nettodriftsöverskott, och jag skall nämna ett par siffror. Löneandelen uppgick 1971 till 71,5 %, och nettodriftsöverskottet var 20 % – rätt hyggligt alltså. 1976 hade löneandelen stigit till 75 % och nettodriftsöverskottet, dvs. vinsten i företagen, sjunkit till 14,3 %. Men under åren 1977 och 1978 uppgick löneandelen till 78,5 % och 78,8 % samt nettodriftsöverskotten på grund av den politik som förts under "överbrygningstiden" till 8,7 resp. 9 %.

I dag ligger i själva verket vinsterna i det svenska näringslivet på

Nr 94

Onsdagen den
27 februari 1980

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

Onsdagen den
27 februari 1980

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
striens investeringar*

lågkonjunktornivå. Om man verkligen vill få fart på investeringarna borde vi ha ett gemensamt intresse. Thage Peterson och jag, att se till att vinsterna går upp. Då skapas förutsättningar för en bättre investeringsutveckling.

Jag är villig att hålla vad mer herr Peterson om vad som skulle hända ifall ni socialdemokrater gick ut och sade: Vi skippar strukturfonderna, vi höjer inga avgifter på företagen, vi inför inte promsen och vi struntar i löntagarfonderna! Om ni gjorde detta, då skulle Thage Peterson och alla andra socialdemokrater här i kammaren snabbt sätta fart på investeringarna. Det är jag övertygad om, för bakom detta ligger det som är så väsentligt och som Thage Peterson så starkt underströk, nämligen framtidstron hos företagen och optimismen.

En företagare, särskilt en småföretagare, har inte nämnvärd lust att investera, om han vet att företaget blir övertaget av facket, om företaget går bra. Det är sanningen, den för socialdemokraterna bittra sanningen.

THAGE PETERSON (s) replik:

Fru talman! Gösta Bohman anser tydligen att han måste gå till Svenska Dagbladet för att hämta överhettsslängor för att klara denna debatt. Men han kan inte komma ifrån ansvaret. Han *är* den ansvarige för den svåra investeringsituationen.

Gösta Bohman har på ett par månader hunnit göra återtåg på återtåg från sina profetior i finansplanen. I dag erkänner han att hans investeringsprognos där saknade grund, men eftersom han inte föreslår några nya åtgärder för att komma till rätta med investeringskrisen finns det ju heller ingenting som stöttar hans nya bedömningar.

Jag måste säga att jag är förvånad och litet skrämmd över att det katastrofala läget i fråga om industriinvesteringarna inte oroar ekonomiministern ett enda dugg. I dagens interpellationssvar finns inte något tecken på oro. Är det så att Gösta Bohman vill drömma sig bort från problemen och inte erkänna att läget är allvarligt, att det erkännandet skulle vara en bekräftelse på den borgerliga politikens misslyckande? När ekonomer och fackliga ledare så gott som dagligen uttrycker sin oro över investeringsraset, så tigger Gösta Bohman.

På något sätt har Gösta Bohman missförstått hela situationen. Inte går industriinvesteringarna upp bara för att landets ekonomiminister står här och skäller på de socialdemokratiska förslagen eller uppehåller sig vid 1960-talet. Jag har framställt min interpellation för att få veta vilka förslag landets ansvariga regering och dess ekonomiminister har i bakfickan för att komma till rätta med den svåra investeringskrisen vårt land befinner sig i. Men Gösta Bohman kom hit tomhänt. Han har inga förslag, och det är dystert. Investeringskrisen tillåts alltså förvärras, till stor skada för vår ekonomi och för Sveriges framtid.

Jag upprepar min fråga, fru talman: När tänker regeringen börja regera och komma med kraftfulla förslag till åtgärder för att klara investeringskrisen i stället för allmänna resonemang och bortförklaringar?

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Jag ber Thage Peterson om ursäkt – det är möjligt att jag inte observerade att Thage Peterson var frånvarande från kammaren när jag höll mitt första anförande. Thage Peterson måste ha varit frånvarande från kammaren om han inte har förstått att innebörden av detta mitt anförande var just att vi måste se till att Sverige klarar krisen inför 1980-talet genom att vi kan bygga ut vår industriella kapacitet, vilket är detsamma som att vi behöver öka investeringarna. Jag talade om en 40-procentig ökning. Jag är ledsn över att Thage Peterson inte var här – för Thage Peterson kan ju inte ha suttit och sovit i sin bänk.

Om det är någonting som borde vara klart efter den här debatten, så är det att vi behöver bygga ut den industriella kapaciteten. Men jag tror definitivt inte på att det klimat som socialdemokraterna vill skapa gynnar den investeringsutveckling som vi alla är överens om är nödvändig. Jag är tvärtom övertygad om att den politik som socialdemokraterna står för kommer att försvåra och förhindra den nödvändiga investeringsuppgången.

Jag har ännu inte hört någon socialdemokrat stå upp här i kammaren och säga att vi för att möjliggöra industriinvesteringarna måste se till att ökningstakten på den offentliga sidan skärs ned. Jag har inte hört en enda socialdemokrat säga det. Jag har inte hört en enda socialdemokrat säga: Vi är beredda att ompröva vår inställning till fonder. Ingen har sagt: Vi är beredda att låta bli att höja skatter och avgifter för företagen. Gör ni det, kommer investeringsklimatet att bli väsentligt annorlunda.

Regeringen har redovisat förslag till en lång rad åtgärder som är ägnade att påverka investeringarna i positiv riktning. Jag skall bara ta upp en sak – det vore intressant att få ett svar från Thage Peterson på den punkten. Kommer ni att gå emot de förslag som vi nu framlägger för att ta bort dubbelbeskattningen på aktier, de åtgärder vi kommer att vidta för att underlätta för det riskvilliga kapitalet? Kommer ni att gå emot dem eller kommer ni att acceptera dem? Ett av de problem vi har i dag är just bristen på riskvilligt kapital. Är ni beredda att se på företagen som en viktig beståndsdel av Sverige som inte befinner sig i motsatsställning till löntagarkollektivet? Är ni beredda att se till att det finns en gemenskap mellan löntagare och företagare i stället för att konsekvent klyva landet och ställa företagare mot löntagare? Om ni svarar på de frågorna kommer ni att dra ert strå till stacken för den välståndsutveckling som vi så väl behöver under 1980-talet.

Förste vice talmannen anmälde att Thage Peterson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Fru talman! Den ekonomiska utvecklingen i vårt land under 1970-talet har varit dramatisk, säger finansutskottet i sitt betänkande. Och nog har det varit snabba och starka förändringar. Vi har haft flera rätt besvärliga och några goda år.

Nr 94

Onsdagen den
27 februari 1980

Finansdebatt

*Om åtgärder för
att stimulera indu-
strins investeringar*

Vi hade under 1970-talet en ganska liten tillväxt i ekonomin – ungefär 2 1/4 % i genomsnitt mot nära 5 % under 1960-talet. Några år gick bra, 1970, 1974 och 1979 t. ex. Några år gick mindre bra, 1971, 1975 och 1977 t. ex. Vi hade en betydande inflation under 1970-talet: drygt 8 % om året i genomsnitt, mot hälften under 1960-talet. Inget år var egentligen bra, möjligen 1970, då inflationen stannade något under 5 %. Flera år var särskilt besvärliga: 1974, 1975, 1977 och 1979, då inflationen blev över 9 %. Vi har haft underskott i statsbudgeten varje år. Vi har haft underskott i bytesbalansen varje år utom några år i början av 1970-talet. Svensk export har förlorat marknadsandelar under alla 70-talsåren utom 1973, 1978 och 1979. Jag skulle kunna fortsätta men stannar vid dessa exemplifieringar.

1970-talet blev inte som vi trodde. Det blev ett årtionde fyllt av problem: ekonomiska, sociala, mänskliga. Och 1980-talet ser problemfyllt ut. Debatten nu handlar om kriser, oro och osäkerhet. Nog finns det många oroande inslag i bilden av internationell och nationell ekonomi. Det finns många riskmoment. Vad kommer att hända med tillväxt och sysselsättning, med priser och oljeförsörjning t. ex? Denna oro och osäkerhet präglar i mycket svensk debatt och svensk ekonomi i dag. Kanske för mycket, ty vi kan riskera att inte utnyttja och notera de positiva inslagen, som också finns och som exempelvis beträffande vår verkstadsindustri är rätt starka. Det är en sak att realistiskt inse våra problem. Det är nödvändigt och vi är ännu ett gott stycke ifrån en sådan realism. Men det är en annan sak att låta ogrundad optimism gå över i överdriven pessimism. Det är lika allvarligt om vi hamnar för mycket i det senare. Vi bör nu liksom under tidigare skeden kunna klara våra problem. Men då behöver vi mera av realism, mera av framtidstro, mera av samverkan.

Vi har sålunda haft snabba förändringar i ett tioårsperspektiv under 1970-talet. Som framgick av min exemplifiering är dessa förändringar inte entydiga. Det finns en del debattörer som gärna vill se september 1976 som en gränslinje. Det var då problemen började, menar socialdemokraterna, det var då problemen började lösas, säger en del borgerliga. Så enkel är inte verkligheten.

Vi har också haft snabba förändringar i ett kortare perspektiv under de allra senaste månaderna. Det har debatterats mycket om hur svensk ekonomi egentligen såg och ser ut, om vad som är rätt och fel i finansplan, i motioner och i olika rapporter. Det talas om felbedömningar osv. Jag tror att det finns skäl till en viss varsamhet i bedömningar och i bedömningar av bedömningar. Det sker snabba, delvis motsägelsefulla förändringar, det finns en betydande osäkerhet både om nuläget och om framtiden. Därför skall jag inte nu avge några slutgiltiga omdömen. Jag skall inte godkänna eller underkänna någon bestämd prognos. Vilken exakt försörjningsbalans som i dag är den rätta är kanske inte avgörande för vår ekonomi och vår ekonomiska politik. Men vi bör vara ense om två saker. För det första – oavsett om olika siffror skulle stanna på en något högre eller något lägre nivå – att det finns grundläggande problem i vår ekonomi, för stora underskott i bytesbalans och statsbudget, för hög inflation, för låga investeringar för att nämna några exempel.

För det andra att det behövs en hög handlingsberedskap, ett medvetande om problemen och en vilja att söka lösa dem.

Regeringen nämner i finansplanen och budgetförslaget tre vägar för att nå bättre balans i vår ekonomi. Jag vill påminna om dem, eftersom en del socialdemokrater säger att regeringen är passiv och inte har några förslag och inte är medveten om problemen. Vi måste främja tillväxten av sysselsättningen inom vår industri, framför allt den utlandskonkurrerande sektorn. Vi måste vinna marknadsandelar och förstärka företagets konkurrenskraft. Då kan vi arbeta oss fram till en bättre yttre balans. Vi måste få en höjning av soliditeten och en förbättring av räntabiliteten i våra företag. Då kan näringslivet utvecklas positivt, då kan vi få bättre anställningstrygghet och nya arbeten.

Vi måste vidare minska vårt oljeberoende. Oljan har ju en stor och snabbt växande tyngd i vår ekonomi, och vår oljenota under 1979 blev, vilka räkneövningar som än förekommer i den offentliga debatten, 10 miljarder dyrare. Det betyder en stark belastning för staten, kommunerna, företagen och hushållen.

Vi måste hålla tillbaka ökningen av såväl offentlig som privat konsumtion. Om vi skall få utrymme för att öka exporten och kunna genomföra en omvandling av vårt näringsliv blir utrymmet för en ökning av offentlig och privat konsumtion ytterst begränsad. Budgetförslaget betyder också ett bestämt steg i den riktningen, och ändå är förslaget så utformat att det skyddar de svaga grupperna. Riksdagsdebatten om dessa vägar och om socialdemokraternas alternativ har ju numera pågått i fem sex timmar, och jag skall i mitt inlägg i första hand stanna vid vad som sagts i utskottsbetänkandet och debatten om offentlig ekonomi och om skatter.

Jag vill emellertid först säga några ord om inflationen. Vi har under hela 1970-talet haft stora prishöjningar. Det är sålunda inte något nytt problem. Vi måste föra en hård kamp mot inflationen under kommande år, och vi behöver samverka i det arbetet, i politiska partier, i fackliga organisationer och inom näringslivet.

Socialdemokraterna säger nu att regeringen också på detta område är passiv. Jag kan förstå det partipolitiska greppet. Det är väl ett naturligt grepp för en opposition att säga så om regeringar. Jag skulle tro att nuvarande regeringspartier sade något liknande 1974 och 1975 om den dåvarande socialdemokratiska regeringen, då inflationen också låg på nivån drygt 10 %.

Men nu är regeringen inte passiv. Mycket av regeringens politik, bl. a. inkomstskattereformen och den starka prisövervakningen syftar till att begränsa prisökningarna. Men sanningen är att varken regeringen eller oppositionen har tillräckligt verkningfulla instrument. Om vi hade det skulle vi självfallet utnyttja dem, och om socialdemokraterna skulle haft sådana instrument 1974 och 1975, så förmodar jag att de också skulle ha utnyttjat dem. Inget parti vill väl ha en stark inflation.

Socialdemokraterna föreslår nu en ny väg. Det är att subventionera – skattefinansiera – en större del av kostnaderna för bostäder och livsmedel. Vi

kan gå den vägen. Vi gör det ju redan i hög grad. Vi betalar en stor del av våra boendekostnader skattevägen – bostadssubventionerna stiger med en dryg miljard om året. Då det gäller egna hem får gällande avdragsrätt en liknande effekt, och då det gäller hyresbostäder bostadslånens utformning. Subventionerna är betydande – för en ny trerummare omkring 1 400 kr. i månaden. Det betyder alltså att om någon i dag skulle betala 1 400 kr. i hyra för en trerummare, så är det ungefär halva den reella kostnaden. Därtill kommer för många familjer betydande statliga och kommunala bostadsbidrag. Och matsubventionerna är i runda tal 4 miljarder. Det är bl. a. en subvention på drygt 1:50 kr. för varje liter mjölk.

Vi kan gå vidare. Det skulle ha en del fördelar. Subventionsvägen kan vara fördelaktig för en del grupper. Den kan begränsa uppgången i konsumentpriserna, men den har också nackdelar. Den viktigaste är att också subventionerna skall betalas, betalas med höjda skatter eller med ökande budgetunderskott. Det är besvärliga vägar, i synnerhet som såväl skatter som budgetunderskott redan är höga.

Vill man förorda subventionsvägen, måste man sålunda säga att man är beredd att höja skatterna eller att ta ett högre budgetunderskott. Jag tror nämligen inte ett ögonblick på socialdemokraterna då de säger att deras alternativa politik skulle ge mera i tillväxt och på det sättet ge mera resurser. Snarare skulle problemen när det gäller tillväxten bli än större än de i dag är. Vi är beredda att pröva alla förslag att dämpa prisutvecklingen, men de fortsatta subventionernas väg är problemfylld.

Låt mig så gå över till debatten om den offentliga ekonomin och skatterna.

I reservation 6 tar socialdemokraterna upp ett par aspekter på budgetpolitiken som jag gärna vill beröra. Där sägs att en hög inflationstakt och en svag ekonomisk tillväxt medför stora budgetunderskott. Det är rätt, och det är anledningen till att vi säger att en snabbare real tillväxt i svensk ekonomi är av avgörande betydelse. I reservationen sägs också att en budgetpolitik som syftar till att föra svensk ekonomi ut ur en statsfinansiell kris måste innebära åtgärder som såväl förstärker budgetens inkomstsida som begränsar utgifterna. Vidare säger socialdemokraterna att en bred enighet om en sådan uppfattning fanns våren 1979, medan regeringen nu, i början av 1980, skulle ha en mera moderat färgad uppfattning, nämligen att en minskning av statsutgifterna är den enda vägen att få ned budgetunderskottet.

Sanningen är denna: Vi kan nå bättre balans genom att förstärka budgetens inkomstsida. Den väg vi då bör gå är att förbättra tillväxten i samhällsekonomin. Den kan ge nya resurser. Vi kan exempelvis få in mer än 2 miljarder ytterligare vid oförändrade skatter genom en procentenhets högre tillväxt. En högre tillväxt kan också minska behovet av en del statsutgifter. Detta sätt att nå balans – mera inkomster via högre tillväxt – är en god väg, nu lika väl som 1979.

Vi kan emellertid inte nå balans genom skattechöjningar. Vi har i budgetförslaget klargjort vad många – i vart fall utanför de politiska debattsalarna – redan vet, nämligen att vi i Sverige har ett mycket högt

skattetryck, att vi har växande problem med skattefusk och skatteflykt och att det finns gränser för vad människor betraktar som ett rimligt skatteuttag. Det är därför som vi säger att "fortsatta höjningar är alltmer problematiska".

Självfallet kan inkomstsidan komma att förändras genom skattereformer under kommande år. Vi kan komma att höja en del skatter – det är en rimlig gissning att alkohol- och tobaksskatter, som höjdes för bara ett halvår sedan, kan komma att höjas flera gånger under 1980-talet. Vi kan komma att införa en del nya skatter – det är en rimlig gissning att vi kommer att få en båtskatt någon gång under 1980-talet, för att nämna ett exempel. Vi kan komma att avskaffa en del skatter – det borde också vara en rimlig gissning att annons- och reklamskatten kommer att försvinna under 1980-talet. Den är alltmer orimlig att motivera och hantera.

Men detta är ändå tämligen marginella justeringar inom ett skattesystem som hanterar mer än 200 och snart 250 miljarder och om vi vill förändra en statsbudget som arbetar med en budgetbalans om ca 50 miljarder.

Då vi säger att vi inte kan skattehöja oss till balans, att vi inte utan vidare kan höja skattetrycket, är det därför att ingen av de tre skattevägar som är mera betydelsefulla kan ge särskilt mycket mera om vi vill ha ett samhälle som ger människor trygghet, som ger tillväxt i ekonomin och som betyder att det är lönande att arbeta och att spara. De tre skattevägar som är mera betydelsefulla är dessa:

1. Inkomstskatterna. De är redan för höga, och marginalskatterna måste sänkas. Det är min bestämda uppfattning, och numera har ju också socialdemokraterna insikt om att marginalskatterna i vart fall är ett problem.

2. Konsumtionsskatterna. Det är framför allt mervärdesskatten, momsens, som har större betydelse. Också den är tämligen hög. En höjning påverkar den allmänna prisnivån, den medför högre inflation och medför också ökade statsutgifter, varför nettoutbytet inte blir så stort.

3. Produktionsskatterna. De är också tämligen höga. Vi har lagbundna socialavgifter på över 30%. Om vi lägger till avtalsbundna avgifter, semesterersättningar o. d. är de över 40, på väg mot 50% av lönesumman.

Vi kommer att gå vidare på en del punkter. Vi har t. ex. redan beslutat om att höja ATP-avgifterna för kommande år. Men skulle vi göra väsentligt mera – skulle vi t. ex. i nuläget införa en ny hög skatt, en proms – får vi en kostnadsnivå inom svensk arbetsmarknad och inom svenskt näringsliv som skulle försvåra våra möjligheter att sälja varor och tjänster. Vi skulle få än besvärligare löneförhandlingar. Den kaka som kan finnas att förhandla om är redan liten och bör väl ändå inte utnyttjas bara för höjda skatter.

Isynnerhet när det gäller produktionsskatterna, när det gäller den samlade nivån av löner och löneskatter, måste Sverige beakta de löne- och skattenivåer som finns i vår omvärld. Vi kan inte ligga på en nivå som väsentligt skiljer sig från andra länders – det var en av de lärdomar vi fick av några år av mitten av 1970-talet, och den bör vara vägledande för oss också

när vi nu går in i 1980-talet.

Jag är inte på det klara med vad socialdemokraterna egentligen anser om de framtida skattenivåerna. De säger ibland att skatterna måste höjas – det fanns socialdemokrater som under 1979 framställde detta som ett väsentligt politiskt krav. Samtidigt sägs det i utskottsbetänkandet att skattetrycket inte kan öka i någon större utsträckning. Vill socialdemokraterna öka skattetrycket eller vill man det inte? Eller vill man öka bara i viss utsträckning?

Det är här fråga om ett vägval. Om vi ser på 1980-talet med realism, en realism som har klara inslag av optimism och av en framtidstro, så bör vi vara medvetna om att tillväxten – de nya resurserna – blir rätt måttfull också med en förständig ekonomisk politik. Vi löser alltså inte våra balansproblem den vägen. Vi löser dem inte heller med ständigt fortsatta skattehöjningar. Då måste vi begränsa den starka tillväxten av de offentliga utgifterna. Jag betonar *måste*, ty det finns inga andra alternativ.

Regeringen – som sägs vara så passiv – säger också klart detta, och har lagt fram ett budgetförslag som innebär att vi tar de första stegen till balans i den offentliga ekonomin. Det är en lång väg kvar, och vägen ser ut att bli extra lång och besvärlig genom att oppositionen inte tycks vara beredd att medverka i arbetet på att nå balans. Det är ju milsvida avstånd mellan socialdemokraternas kritik av den nuvarande regeringens budgetpolitik och deras egna alternativ och den verklighet vi lever i och kommer att leva i under kommande år.

Är det inte dags att få en mera realistisk dialog om vår offentliga ekonomi än den vi nu har haft under några år?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Ingemar Mundebo återkommer med förvånande envishet som budgetminister i regering efter regering. Under hans händer har budgetunderskottet ökat från 4 miljarder kronor till över 50 miljarder kronor. Det vore mig främmande att påstå att detta är herr Mundebos personliga fel, men nog har det varit tillfällen då man har kunnat tvivla på herr Mundebos förmåga att handskas med finanserna: herr Åslings extravaganser med dyra företagsköp, misslyckade flygplansprojekt inom försvaret och slöseri med pengar i energipolitiken.

Hittills har regeringens officiella förklaring varit att underskottet ökat framför allt på grund av de stora utgifterna för sysselsättnings- och näringspolitiken. Nu visar herr Mundebo i sitt eget budgetförslag att av utgiftsökningen sedan 1976 på 70 miljarder kronor utgörs bara 6 miljarder av sådana utgifter. Resten är med herr Mundebos definition till större delen automatik. 55 miljarder skulle mer eller mindre hänföra sig till automatiska utgiftshöjningar, som det finns olika förklaringar till.

Vad gör da budgetministern i denna situation? Jo, han säger uppriktigt och utan omsvep att budgetunderskottet är för stort, och samma uppfattning

redovisade ekonomiministern. Vad vill man då göra? Slutsatsen av det långa talet blev att det inte skall bli några reformer utan att man skall vara återhållsam. Den goda vägen till balans skall sedan gå över tillväxt i ekonomin. Vad herr Mundebo med stor energi tillbakavisar är tanken på en höjning av skatterna.

Nu är frågan: Är detta ett rimligt recept? Enligt uppgift har det nu i budgetdepartementet räknats fram siffror för långtidsbudgeten, dvs. en framräkning av statens utgifter och inkomster under de kommande fyra åren – under förutsättning att inga nya reformer genomförs och inga nya utgifter accepteras. Dessa beräkningar visar att budgetens underskott växer från 55 miljarder kronor till 88 miljarder kronor budgetåret 1985/86. Detta betyder alltså att staten om fyra år skulle ha ett underskott på nära 90 miljarder kronor utan att det har fattats något enda beslut i denna riksdag som ökar statens utgifter. Då måste jag fråga herr Mundebo: Är detta riktigt, stämmer de här uppgifterna? Detta skulle nämligen kasta en alldeles speciell skugga över herr Mundebos framtidsväg: allt skall lyckas genom återhållsamhet och tillväxt i ekonomin. I långtidsbudgeten räknas det med en icke föraktlig tillväxt i ekonomin – 3 % per år. Ändå hamnar vi i denna situation. Det är djupt oroande och jag frågar: Är balans i ekonomin genom enbart tillväxt och återhållsamhet verkligen en möjlig väg? Måste vi inte i den där dialogen som herr Mundebo talar om också börja resonera om skatter?

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jo, vi skall resonera om skatter i den dialogen, men låt oss då resonera med utgångspunkt att få den effektivaste möjliga utformningen av vårt skattesystem och inte hur vi ytterligare skall kunna höja skattenivåer som redan är så höga att de riskerar att skada vår samhällsekonomi. Vägen till balans i vår offentliga ekonomi måste alltså i första hand gå via en aktiv ekonomi, en ekonomi med god tillväxt, och offentliga utgifter – statliga och kommunala – som ligger inom ramen för de resurser som vi har att arbeta med. Vi kan inte under 1980-talet fortsätta att öka våra offentliga utgifter i samma betydande grad som under 1970-talet. Det finns inga skatter, vad vi än kallar dem, hur vi än konstruerar dem, varifrån vi än importerar dem, som kan ge oss tillräckliga resurser för en offentlig sektor av den omfattningen. Därför menar jag att huvudvägen måste vara tillväxten och en utgiftsnivå som samhällsekonomi kan klara av och som inte ligger väsentligt över våra resurser.

Det är ännu några veckor för tidigt att ge en bild av hur långtidsbudgeten kan komma att se ut fram till mitten av 1980-talet. Vad vi hittills har redovisat är att också med en ganska gynnsam utveckling i ekonomin har vi att arbeta med budgetunderskott på en nivå av drygt 50 miljarder under de kommande åren, och det betraktar vi som varande en allför hög nivå. Det är därför vi säger: Nu måste vi begränsa tillväxttakten när det gäller de offentliga utgifterna.

Jag skall alltså inte kommentera några enskilda siffror, eftersom det är några veckor för tidigt. Att långtidsbudgeten kommer att handla om högre

siffror än tidigare budget följer av långtidsbudgetens konstruktion. Vi utgår nämligen från hittills beslutade regler för t. ex. sociala transfereringar. De ger alltså bilden av vad det kostar att föra samhällsarbetet vidare om man inte gör några förändringar, om man fullföljer alla hittills fattade beslut om flerårsplaner och fortsatt utbyggnad på några områden. Även om siffran alltså skulle bli väsentligt lägre än den nämnda, är den enligt min uppfattning för hög och understryker vad jag här har sagt, nämligen att vi, för att nå balans i ekonomin, måste begränsa statsutgifternas tillväxttakt.

Den slutsats jag kunde dra av Kjell-Olof Feldts inlägg är följande, och den utgör alltså svaret på en fråga jag ställde i mitt inlägg: Kjell-Olof Feldt ser fortsatta skatthöjningar som en huvudväg för att nå balans i vår ekonomi.

Är denna slutsats riktig, är det ett för människorna värdefullt besked som vi har fått.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Nej, Ingemar Mundebo, det är alls icke så att tekniken för framtagande av långtidsbudgetar skall leda till högre siffror på utgiftssidan än för tidigare budget. Det är tvärtom. Jag var med och konstruerade tekniken för att göra långtidsbudgetar i det här landet, och jag vet att den tekniken är sådan att utgifterna bör minska därför att utgiftsprogram går ut ur budgeten och det blir ett mindre utgiftstryck. Så har det varit varje gång hittills, och varje gång vi har presenterat en långtidsbudget i det här landet har underskottet minskat med tiden – men det gör det inte nu enligt de uppgifter jag har fått och som herr Mundebo inte dementerar utan egentligen bekräftar. Det är detta som är det oroande med det allmänna perspektiv som vi har framför oss.

Herr Mundebo frågar mig: Är det genom skatter vi skall återvända till balans i budgeten? Låt mig vända på det: Anta att herr Mundebo skall fortsätta i flera regeringar och genomföra sitt program, nämligen att åstadkomma balans genom att skära ned utgifterna. Säg att ni bara skall hålla dagens budgetunderskott på 55 miljarder. Med den här långtidsbudgeten måste ni minska statens utgifter från dagens nivå med 35 miljarder kronor. Det är hela pensionskostnaden för staten som då måste bort. Det är den dubbla försvarskostnaden som måste bort. Det är slut på alla barnbidrag och bostadsbidrag och studiebidrag. Det är den besparingslinje som ni skall driva bara för att hålla det budgetunderskott som Ingemar Mundebo säger redan är för högt. Jag undrar om Ingemar Mundebo riktigt begriper innebörden av den diskussion vi för, om han tror att detta är någonting som han kan vispa åt sidan med att säga att man skall räkna några veckor till i budgetdepartementet. Är detta den huvudsiffra man kommer fram till, betyder det att vi är i en närmast desperat finanspolitisk situation.

Jag upprepar: Vi har aldrig tidigare redovisat en långtidsbudget där underskottet långsiktigt växer. Det går åt andra hållet, för det följer av själva beräkningstekniken genom att vi inte tar in ett enda nytt beslut i bilden. Menar Ingemar Mundebo att den här långtidsbudgeten i sina grundläggande

förutsättningar avviker från andra, redovisa det då. Vad är det som har hänt med den svenska statsbudgeten sedan Ingemar Mundebo fick hand om den?

Om vi skall sluta att skrämna varandra och använda varandras argument för att skrämna folk med, så kanske vi skall konstatera att den här situationen kommer vi inte ur genom att enögt bara titta på ena sidan av statens affärer. Det går inte att säga att det här sparar vi oss ur, det går inte att säga att ekonomisk tillväxt klarar oss ur det här. Vi måste få en rejäl diskussion om hur det framtida skattesystemet skall utformas, men på den punkten var Ingemar Mundebo utomordentligt okonstruktiv och negativ och sade bara att ingenting går att göra, att vi sitter fast i det system som vi har i dag.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Den offentliga ekonomin är i en allvarlig situation; jag har sagt det dussintals gånger under de senare åren. Redan den långtidsbudget som vi redovisade våren 1979 gav ett klart besked om att den offentliga ekonomin nu och långt in i 1980-talet är i en allvarlig situation. Gång på gång har jag betonat detta. Jag kan inte säga någonting om den här långtidsbudgeten ännu, eftersom arbetet med den skall ske under mars och april, men så mycket är ändå klart att den kommer att än en gång understryka att den offentliga ekonomin är i en allvarlig situation.

Om Kjell-Olof Feldt ser igenom 1970-talets långtidsbudgeter, kommer han kanske att finna att den där bestämda beskrivningarna av dem som han gav inte stämmer. Att statsutgifterna skulle minska ligger inte i metodiken för en långtidsbudget. Tvärtom ökar statsutgifterna till följd av en rad beslut som riksdagen har tagit under 1970-talet och som innebär flerårsprogram på olika områden och uppflyttade ambitioner. De ingår i långtidsbudgeten, vi vet om dem i förväg och kan pricka in att de kommer. En del program faller ut, det är riktigt, men en del program kommer också in till följd av beslut som riksdagen årligen fattar.

Det finns emellertid en avgörande skillnad, som har blivit mera markerad i de senare årens långtidsbudgeter och som också har framgått av de sedvanliga budgetförslagen, och den är bakgrunden till vad jag säger om att vi är i slutet av skattehöjningarnas väg. Inkomstsidan, som under 1960-talet och långt in i 1970-talet hade en stark tillväxt, har under senare år haft en svag tillväxt, medan utgiftssidan fortsätter att ha en stark tillväxt.

Vi har i januari i budgetpropositionen redovisat vad som har hänt under de gångna tre åren, då vi har haft en årlig tillväxt på inkomstsidan med i runt tal 10 miljarder och en årlig tillväxt på utgiftssidan med i runt tal 23 miljarder. Också under 1980-talet betyder ett fullföljande av de fattade besluten att statsutgifterna väsentligt ökar medan statsinkomsterna stiger i långsammare takt, till följd av bl. a. en svagare tillväxt nu än under tidigare år. Vi får alltså realistiskt räkna med en svagare tillväxt på inkomstsidan. Härtill kommer att vi under 1960- och 1970-talen år för år kunde höja skattenivåerna och få ökning av skatteinkomsterna medan vi nu, som jag menar, har nått till

slutet av skattechöjningsvägen och inte kan få in de många nya miljarderna genom ständiga skattechöjningar utan tvärtom möter växande problem att hantera de skatter som vi redan har beslutat.

Vad jag sade och dussintals gånger har sagt om skatterna är att vi måste förändra skattesystemet och också håller på att göra rätt väsentliga justeringar av detta men att vi inte genom att utnyttja vare sig inkomstskattesystemet, konsumtionsskattesystemet eller produktionsskattesystemet kan "skattechöja" oss fram till balans i samhällsekonomin. Den kvarstående slutsats som jag drog av Kjell-Olof Feldts inlägg och som ger ett mycket betydelsefullt besked är att Kjell-Olof Feldt förordar att vi skall nå balans genom fortsatta skattechöjningar. Det fordras stora skattechöjningar för att vi skall nå den balansen, och under sådana förhållanden kommer bekymren för vår samhällsekonomi att vara väsentligt större ären framöver än vad de är i dag.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag är inte förhandsanmäld till denna debatt, men med tanke på hur den har utvecklats vill jag under några minuter påminna om några saker som jag anser centrala i vår ekonomi.

I den socialdemokratiska reservationen nr 1 framhålls, på s. 68:

"För att ekonomisk tillväxt skall kunna bidra till lösningen av våra balansproblem, måste dess främsta drivkrafter vara en utbyggnad av industrin och ökad produktion för export och för att ersätta import. Detta förutsätter en *påtaglig ökning av sparande och kapitalbildning*. Konsumtionens tillväxt måste alltså hallas tillbaka om byggandet för framtiden på nytt skall kunna komma igång. Detta gäller såväl privat som offentlig konsumtion. Att åstadkomma ett ökat sparande och överföra detta till produktiva investeringar måste bli en av den ekonomiska politikens huvuduppgifter."

Jag kan helt och fullt instämma i detta. Jag skulle lika gärna kunna säga att den socialdemokratiska oppositionen genom detta uttalande till fullo instämt i vad regeringen i det här avseendet redan har sagt.

Samstämmigheten i det här avseendet betraktar jag som en stor tillgång. Men den är naturligtvis en tillgång endast under förutsättning att vi alla håller fast vid denna målformulering. Det är just insikten om nödvändigheten att hålla tillbaka konsumtionens tillväxt, både den privata och den offentliga, som väglett regeringen när vi utformat budgeten. Det är fullt klart att det inte finns utrymme för den ökningstakt när det gäller den totala konsumtionen som vi levit med under många år. Det utrymmet finns inte med hänsyn till vår bytesbalans, och det finns inte med hänsyn till det sparande som krävs för att vi skall kunna gå mot framtiden med tillförsikt.

En åtstramning av konsumtionen är helt nödvändig. Men det är också helt nödvändigt att då se till att de ekonomiskt svaga, folkpensionärer och barnfamiljer, hålls skadeslösa. Och så har också skett i årets budget.

När regeringen nu för fram en politik med denna inriktning kritiserar socialdemokraterna regeringen, ena gången just för åtstramningen och andra

gången – ibland i samma andetag – för passivitet, för att regeringen ingenting gör.

Det är inte särskilt hedervärt att skriva in konkreta målformuleringar i riksdagstrycket av typen "hålla tillbaka privat och offentlig konsumtion" och sedan i olika talarstolar anklaga regeringen när den har modet att föra just denna nödvändiga politik.

Det är inte särskilt imponerande att i riksdagstrycket skriva att vi måste hålla tillbaka privat och offentlig konsumtion och samtidigt kräva ökade livsmedels- och hyressubventioner, som om ökade statsutgifter inte alls hade något samband med sparandet i ekonomin, och sedan ovanpå detta anklaga regeringen för att budgetunderskottet är för stort.

Nej, ärade kammarledamöter, vi kan inte leka kurrageömma med verkligheten. Om vi gör det, så bara förvärrar vi situationen. Vad debatt och analys mot bakgrunden av denna målformulering därför först och främst borde gälla är hur stort utrymme vi kan räkna med för den totala konsumtionen. Det utrymmet blir naturligtvis beroende på vilka bedömningar vi kan göra om exportförutsättningar samt om produktions- och produktivitetsutveckling.

De här bedömningarna är verkligen svåra att göra. De blir ju inte lättare av att de internationella organens bedömningar växlar, ibland från månad till månad.

Men vi har också att ta ställning till fördelningen av detta konsumtionsutrymme mellan privat och offentlig konsumtion. Vi kan inte låtsas som om vi kan öka den ena delen utan att minska den andra, om vi har som mål att hålla oss inom det totalt tillgängliga konsumtionsutrymmet. Vi kan inte leka kurrageömma med varandra och föra debatten som om det vore möjligt.

Vi kan heller inte låtsas som om vi alla automatiskt kan kompensera oss för t. ex. höjda oljepriser eller höjda kaffepriser. Vi vet ändå var och en på ett personligt plan att kompensation för dessa ökade priser bara kan komma ur ökad produktion, ur ökad produktivitet.

Herr talman! Jag vet att arbetsmarknadens parter inte ställer sig vid sidan av denna problematik. Jag vet att de kraftiga prisstegringarna är ett stort problem i deras förhandlingar. Jag vet också att de både i gemensamma arbetsgrupper och var för sig försöker att så långt det står i deras förmåga kartlägga vilka bedömningar de kan enas om. Visst finns det naturliga motstående intressen hos parterna. Men det finns också hos parterna en gemensam insikt om att företag inom den konkurrensutsatta sektorn måste ha internationell konkurrenskraft och lönsamhet, så att de kan bedriva forskning, utveckling och offensiva investeringar. Det är i en sådan utveckling som tryggheten för jobben finns. Och det är mot den bakgrunden som jag i olika sammanhang har sagt att den konkurrensutsatta sektorn bör få vara löneledande.

Här har i dag, och även tidigare, sagts att regeringen är för passiv när det gäller lönerörelsen. Jag kan försäkra att jag personligen på olika sätt försöker hålla mig mycket väl underrättad om utvecklingen. Jag har många gånger här i kammaren och i andra sammanhang givit min klara anslutning till den

svenska modellen – den modell där parterna på arbetsmarknaden har sin fulla frihet att under ansvar träffa avtal – och det gör jag fortfarande. Men jag är också klar över att regeringen har ett övergripande ansvar. Därför är jag och regeringen beredda att ta de initiativ som är möjliga för att underlätta avtalsrörelsen. Men det är också viktigt att säga – i varje fall är det min uppfattning – att sådana initiativ inte skall tas så, att de uppfattas som opåkallade inbopp i parternas förhandlingsarbete.

Det samhällsekonomiskt möjliga totala konsumtionsutrymmet i det närmaste perspektivet blir inte större genom regeringsingripanden – vad det i så fall blir fråga om är en omfördelning mellan offentlig och privat konsumtion. När det gäller den privata konsumtionen utgår jag från att vi alla i denna kammare är ense om att det besked som pensionärer och barnfamiljer har fått skall gälla. Och transfereringarna till de grupperna betyder att en styv procent i ökning av den privata konsumtionen är ett faktum på denna grund.

Herr talman! Jag har velat påminna om att jag ser det som värdefullt att denna viktiga målformulering för den ekonomiska politiken gäller för både opposition och regering. Och jag uttalar förhoppningen att vi gemensamt skall ägna oss åt en analys av hur stort det utrymmet är och hur det sedan skall fördelas.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Statsministern ställer in sig i ledet av övriga borgerliga representanter här i dag, som först hårt angriper socialdemokratins förslag i den ekonomiska politiken och sedan slutar med den allmänna maningen till gemensamma insatser och ansvar. Vad är det för mening med att uppföra denna teaterföreställning varje gång? Alla våra förslag har ni sablat ner – Gösta Bohman i det allra högsta tonläget.

De argument som Thorbjörn Fälldin använder är desamma som vi har hört tidigare. Han säger när det gäller livsmedelssubventionerna: Det är orimligt att kräva sådana. Här vill jag råda statsministern att studera en honom närstående tidning, nämligen tidningen Land, utgiven av LRF. Där anger man i dag att åtgärder mot matprisstegringarna är en av de avgörande insatser mot inflationen som över huvud taget kan göras i det här landet. Man begär ett krisprogram, där inflationsbekämpningen är central. Jag kan inte begripa att vi, sedan regeringens företrädare varit i gång här i sex timmar med olika intervall, ännu inte har fått någon som helst antydning om huruvida regeringen är beredd att göra någonting på det här området. Thorbjörn Fälldin ställer sig bakom samma formuleringar som de övriga regeringsföreträdarna använder, nämligen att det här får avtalsparterna först klara ut. Gunnar Nilsson och Curt Nicolin skall komma överens, innan Thorbjörn Fälldin är beredd vidta någonting inom den ekonomiska politiken.

Accepterar Thorbjörn Fälldin denna uppläggning, som väl Gösta Bohman måste vara konstruktören av, att Svenska arbetsgivareföreningen skall ha vetorätt i den ekonomiska politiken? Är inte Svenska arbetsgivareföreningen överens om åtgärderna kan den svenska regeringen inte företa sig någonting.

Inflationen må sedan bli vad den vill. Lönerörelsen må gå hur den behagar. Curt Nicolin har blivit något slags allra överste manipulator av den borgerliga politiken. Jag undrar om centern verkligen kan vara med på detta.

Ekonomiministern gjorde i sitt anförande ett scenario över 1980-talet, där han angav fyra förutsättningar som absolut nödvändiga för att vi skulle kunna klara den ekonomiska utvecklingen, undvika ett stort fall i reallönerna och undvika arbetslöshet. En av dessa fyra förutsättningar var fortsatt tillgång till kärnkraft – en nödvändig förutsättning för den svenska ekonomin under 1980-talet. Detta framförs av ekonomiministern i regeringen Fälldin. Jag utgår från att statsministern helt instämmer i denna bedömning.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Det är ju ingen nyhet för Kjell-Olof Feldt att uppfattningarna i energifrågan är delade i regeringen. Om Gösta Bohman, som hade anmält sig till ett långt anförande, använder en del av det till att framföra argument för linje 1 ser jag inget skäl att utnyttja någon minut av mina tio minuter till att tala för linje 3. Det har jag rika tillfällen att göra runt om i landet. Nog sagt om det.

Sedan, Kjell-Olof Feldt: Är det ett hårt angrepp på socialdemokratin när jag läser upp ett avsnitt av er reservation, som ni betecknar som en central målformulering för den ekonomiska politiken, och säger att jag kan ansluta mig till det, eller om jag vänder på det och säger att ni därmed ger er anslutning till den politik som regeringen för? Vad ni säger konkret i reservationen är ju just detta att vi måste hålla tillbaka privat och offentlig konsumtion. Då pekar jag på uttalanden som ni gjort här och i vilka ni invänt mot just denna politik, som regeringen för. Jag pekar på att ni reser krav på ökade matsubventioner och ökade subventioner av hyrorna. Om ni inte kombinerar dessa utgifter med skattehöjningar, så leder de förvisso till en ökning av den totala konsumtionen jämfört med det konsumtionsutrymme som står till förfogande enligt den budget som regeringen lagt fram. Det lär vara ostridigt.

Jag utesluter inte att åtgärder kan behöva vidtas, men det är viktigt att påminna om att om vi gemensamt har den uppfattningen – och den målformuleringen har ju också socialdemokraterna – att vi måste hålla tillbaka såväl privat som offentlig konsumtion för att öka sparandet i samhället, vare sig sparandet skall ske genom ett frivilligt sparande, genom skattehöjningar eller genom ökade avgiftsuttag till pensionssystem eller vad det kan vara fråga om, så krävs det att man inte bara kommer med ensidiga förslag, sådana som skulle öka konsumtionen. Då gäller det också att klara ut de rent fördelningspolitiska problemen när man sätter in skattehöjningarna. Jag menar att det är det som till sist förenar oss – jag hoppas att det fortfarande gör det – och att vi inser att vi inte kan upprepa misstagen från 1974 och 1975, då vi försökte komma ifrån problemen genom en överbrygningspolitik. Jag är, Kjell-Olof Feldt, beredd att säga att jag för egen del inte såg situationen helt klart 1973 och 1974. Och jag tror att det inte bara var jag personligen, utan att det också var många i det svenska samhället – här i

riksdagen, ute i näringslivet och hos löntagarorganisationerna – som drog litet felaktiga slutsatser av att vi samtidigt som vi fick de dramatiska oljeprisstegringarna fick mycket kraftigt stegrade priser på klassiska svenska exportprodukter. Oljeprisstegringarna blev bestående, men detsamma gällde inte för de exportvaror som var stora till volymen och avgörande för de svenska exportinkomsterna. När prisfallet kom på dem men oljeprishöjningarna låg kvar uppstod gapet. Och det var ju så då att vi hade icke bara, för att använda det ordet, kompenserat oss för oljeprisstegringarna, utan vi hade dessutom i det svenska samhället en kostnadsutveckling som gick långt därutöver.

Ni inleder er reservation med en formulering om att det redan 1976 stod klart att den svenska ekonomin stod inför stora svårigheter. Det är bra att ni erkänner det nu, men det hade varit ännu bättre om ni också hade konstaterat att vi får slita med sviterna av de misstag som gjordes 1974 och 1975 när det gällde den ekonomiska politiken – också under många år på 1980-talet. Jag har redan sagt att jag och mitt parti inte är utan skuld till detta, men naturligtvis är det också rätt att säga att den socialdemokratiska regeringen hade det avgörande ansvaret för den politiken.

Vad var det som hände då? Jo, vi släppte fram en konsumtionsökning som inte hade sin grund i produktions- och produktivitetsökning. Det är därför som jag sätter sådant pris på att ni socialdemokrater i reservationen säger just detta: skall vi kunna gå framtiden till mötes med tillförsikt, då måste vi disponera om ekonomin så att spandet ökar. Det kan bara ske genom att vi håller tillbaka privat och offentlig konsumtion. Detta är inget skall på socialdemokratin. Vad jag var förvånad över var inte att ni reser sådana krav, som är ägnade att eliminera en del av prisstegringarna för familjerna. Nej, det som förvillar är att ni inte redovisar hur den totala ekvationen skall gå ihop.

Till sist till frågan, om jag accepterar att den ene eller den andre har vetorätt. Jag har inte mött någon som har gjort anspråk på att ha vetorätt för den ekonomiska politiken. Det är accepterat runt om att den fastställs slutligen och endast av Sveriges riksdag: det finns ingen vetorätt för någon utanför riksdagen i det avseendet. Men för att leka med ord så är vetorätt. Kjell-Olof Feldt, något som man i samband med avtalsrörelser medvetet har infört, och det är väl också något som alla slår vakt om. Parterna är försedda med stridsmedel, som de kan använda i detta umgänge. Men att flytta över denna stridsrätt till att gälla här i riksdagen är en tanke som aldrig har föresvävat mig. Jag är litet förvånad över att sådana tankar kan röra sig i huvudet på Kjell-Olof Feldt.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Jag har i flera timmar lyssnat till företrädare för den borgerliga regeringen. De har gjort enorma ansträngningar för att inte säga ett enda ord om den ekonomiska politik som skall föras under 1980. Det har varit total tystnad på den punkten.

När nu riksdagen bestods det evenemanget att statsministern trädde in i

debatten, trodde jag i min enfald att han skulle kunna förnya diskussionen och föra upp den på en högre nivå än hans ministrar har lyckats göra. Men det gjorde han inte. I stället valde han att ställa en rad krav på socialdemokratin om att åstadkomma den politik som regeringen inte förmår.

Thorbjörn Fälldin för ett alldeles för enkelt resonemang om utrymmet för konsumtion. Vad alla är rädda för är ju att inflationen i år drar i väg så att kostnaderna för näringslivet skjuter i höjden på ett orimligt sätt samt gröper ur köpkraften för de enskilda individerna. Jag behöver bara påminna om vad som hände under de tre föregående åren, då köpkraften för den genomsnittliga industriarbetarfamiljen sjönk med 2 500 kr. Det var ett resultat av inflationen. Det är just det vi nu vill undvika med tanke på de konsekvenser det kan få för vår långsiktiga ekonomiska utveckling.

Jag bara konstaterar att Thorbjörn Fälldin tydligen inte har förstått i vilken fälla han har lurats av Gösta Bohman när det gäller hänvisningen till arbetsmarknadens parter. Gösta Bohman säger att de först skall komma med förslag innan regeringen kan göra någonting. Det har han sagt flera gånger i dag. Om regeringen företar sig något på det ekonomisk-politiska området, så ingriper man i löneförhandlingarna, säger han. Först måste arbetsgivarna och löntagarna ha gjort upp. Ni är välkomna till kanslihuset, säger Gösta Bohman. Men regeringen tycks själv inte vilja komma ut ur det huset för att göra något åt saker och ting.

Thorbjörn Fälldin avslöjar inga hemligheter när han säger att uppfattningarna i energifrågan är delade inom regeringen. Ja, men nu gällde det förutsättningarna för Sveriges långsiktiga, ekonomiska utveckling, som landets ekonomiminister har beskrivit för oss. Han gjorde alldeles klart att en grundläggande förutsättning för att reallönerna inte skall falla, sysselsättningen försvagas och tillväxten avta är att vi har tillgång till kärnkraft. Nu kan naturligtvis regeringen ytterligare en månad springa på olika linjer i energifrågan. Men ni måste ändå samla er kring en ekonomisk politik. Det borde ni ha gjort i dag. När nu ekonomiministern bjöd in till den långsiktiga debatten – det var hans stora bravurnummer, äntligen var det någon som vågade se in i framtiden och tala om för folket vad som krävdes för att nå resultat – så får vi höra att statsministern inte är införstådd med den beskrivningen. Sådana beskrivningar får ekonomiministern göra i sina långa anföranden, de angår inte mig, säger han. Så litet statsminister är jag, talar Thorbjörn Fälldin om för oss.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag förstår inte varför Kjell-Olof Feldt har ett sådant brinnande behov av att försöka översätta vad jag har sagt. För den krets som finns här i kammaren tror jag det inte behövs några översättningar. Alla har nog samma förmåga som Kjell-Olof Feldt att uppfatta vad jag säger. Lämna dessa översättningsövningar till något tillfälle när de verkligen behövs.

När det gäller energifrågan är det fullt klart – och det har vi hederligt redovisat – att det råder skilda uppfattningar mellan partierna i regeringen. Vi har även förklarat att vi såsom partier är beredda att acceptera vad folket

säger i folkomröstningen. Jag hoppas att detta fortfarande gäller också för socialdemokraterna.

Jag tycker att Kjell-Olof Feldt skall tala litet tystare om att springa på olika linjer. I denna fråga är ju socialdemokratin inte någonting sammanhållet och helt. Man kan lika gärna tala om att springa på olika linjer när det gäller socialdemokraterna. Jag sätter värde på att man accepterar att människor får fatta individuella beslut i denna fråga.

Beträffande hänvisningen till att det skulle finnas några objektiva fakta när det gäller ekonomin vill jag bara ta ett exempel. Det påstods under sommaren och hösten 1978 också här i denna kammare att det skulle gå förskräckligt illa, om inte den dåvarande regeringen kom till skott och beslöt att de aggregat som då var färdiga skulle få laddas. Att vänta skulle kosta det svenska samhället miljoner kronor per dag. Det skulle bli problem med elförsörjningen. Det är nu ett och ett halvt år sedan dess. Inget av dessa aggregat är laddade än i dag. Någon elbrist har inte förekommit. Att säga att man har kört någon oljekondens, därför att dessa aggregat inte har varit i gång, lär inte heller vara möjligt. Såvitt jag vet har oljekondens körts bara såsom spetskraft.

Då var emellertid väldigt många beredda att stå upp och svära på att elströmmen från dessa kärnkraftverk var oundgängligen nödvändig också i det korta perspektivet. Jag har frågat några gånger offentligt och kan göra det också här: Om de två aggregat som det då var fråga om hade laddats - vilket inneburit 10 TWh - vem här i Sverige skulle ha köpt denna elström? Jag kan inte se att det skulle ha funnits så många spekulanter på den.

Om man tar så fel på elbehovet på ett och ett halvt år, hur skall man då kunna tro att kärnkraftsivrarnas prognoser för 1990 är säkrare? Även en annan verklighet har korrigerat kärnkraftsivrarna. Många var beredda att satsa mycket på att vi 1985 skulle ha ett behov av 159 TWh. För den skull behövde man bygga 13 aggregat påstod man. Verkligheten har korrigerat kärnkraftsivrarna även när det gäller den prognosen. För att få plats med dessa aggregat måste man ta el i anspråk för områden som inte alls var i fråga 1975. Så har verkligheten korrigerat kärnkraftsivrarna sedan 1975.

Jag försökte också säga, Kjell-Olof Feldt, att inflationen är det stora gisslet. Jag vill påminna om att det inte går att automatiskt kompensera sig för en inflation som kommer utifrån, typ oljeprishöjningar eller kaffeprisstegringar. Om vi gör det, späder vi ytterligare på inflationen. Det finns exempel bakåt i tiden. Det var detta som hände - och med en sådan brutal effektivitet att vi i Sverige fick en kostnadsutveckling, som tog marknadsandel efter marknadsandel från våra företag. Just de misstag som vi då gjorde tvingade fram den ekonomiska politik som genomfördes 1977. Den innebar att det svenska näringslivet började få tillbaka sin konkurrenskraft.

Nu har vi fått en ny smäll, och det är därför som jag försökte säga att vi kan inte räkna med automatisk kompensation för detta. Men det viktigaste och det som egentligen var skälet till att jag gick in i debatten var att jag uppfattar det som positivt att ni socialdemokrater i er reservation säger: "Konsumtionens tillväxt måste alltså hållas tillbaka om byggandet för framtiden på nytt

skall kunna komma igång. Detta gäller såväl privat som offentlig konsumtion.”

Det är en besk medicin som ni skriver ut, men det är en anslutning när det gäller den beska medicin som regeringen har skrivit ut, och det sätter jag värde på.

Det intressanta efter den här debatten är: Står socialdemokratin kvar vid den ordination som man har gett det svenska folket? Det fanns ju några turneringar i Kjell-Olof Feldts replik som tydde på att man inte var beredd att ta konsekvenserna av vad man själv har skrivit i sin reservation. I så fall beklagar jag det, för jag är fortfarande övertygad om att det är den inriktning som kommer till uttryck i regeringens proposition och den socialdemokratiska reservationen, som är nödvändig om vi skall kunna se framtiden an med tillförsikt.

Det är klokt av oss att inse detta nu och i dag. Ju förr vi inser detta, ju förr vi drar konsekvenserna, ju förr får vi den positiva utveckling som vi alla ästundar, ju förr ökar tillförsikten inför framtiden.

GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Jag konstaterade häromdagen i en intervju att vi är djupt oroliga inför den pågående avtalsrörelsen. Vi befinner oss nu i ett svårare utgångsläge än jag någonsin varit med om. Det kan låta som en domedagsprofetia, men det finns starka skäl för påståendet.

Sedan 1976 har vi fått uppleva hur Sverige hamnat allt djupare i ekonomisk obalans. Industriproduktionen har sjunkit dramatiskt. Det har helt enkelt inte funnits en normal efterfrågan på svenska varor, vare sig inom landet eller utomlands.

Investeringarna har sjunkit än mer dramatiskt, och därmed har vi också ryckt undan möjligheterna att ta till vara eventuella framtida förbättringar. Redan en måttlig efterfrågeökning innebär nu att delar av den svenska industrin slår i kapacitetstaket, och så får vi aldrig ut de effekter av en uppgång som vi skulle kunnat få om vi hade investerat i tid.

Nedgången i efterfrågan på svenska varor har inte följts av en motsvarande nedgång i efterfrågan på utländska varor, och därför har resultatet blivit ett snabbt växande underskott i våra affärer gentemot utlandet. Där har vi ett grundläggande balansproblem.

Detta har naturligtvis drabbat sysselsättningen, men av politiska skäl har det varit omöjligt för regeringen att låta problemen slå igenom i öppen arbetslöshet. Därför har det krävts stora samhällsinsatser för att hålla sysselsättningen uppe. Det har lett till att statens utgifter har fortsatt att öka i snabb takt.

Av andra politiska skäl har det varit omöjligt för regeringen att hålla uppe statens inkomster på samma nivå som utgifterna – den ideologiska motviljan mot skattehöjningar har ju varit total. När den ekonomiska tillväxten har uteblivit har det också lett till att den förväntade spontana höjningen av skatteunderlaget har uteblivit, och så har vi fått det *andra* grundläggande balansproblemet – ett allt större och permanent underskott i statsbudgeten.

Tillbakagången har försiggått parallellt med en allt kraftigare inflation. Och som nationalekonomen Sven Grassman i går påpekade beror inflationen ingalunda enbart på oljepriserna. Inflationen innebär att köpkraften ytterligare urholkas och att industrins möjligheter att producera och investera sig ur krisen försämras.

Resultatet har blivit att Sverige befinner sig i en pris- och krisspiral. För varje dag som går utan att något radikalt görs, snurrar spiralen i allt snabbare takt mot den punkt där ekonomin över huvud taget inte fungerar längre.

Det hela började när den första trepartiregeringen formade sin ekonomiska åtstramnings- och devalveringspolitik, när man skulle "städa upp". Målet var att sänka kostnaderna för näringslivet för att skapa ökad internationell konkurrenskraft. Men man lyssnade inte till de många varningar som sade att det inte räcker med att devalvera och strama åt, man måste också vidta offensiva åtgärder.

Men det visade sig snabbt att näringslivet inte drog de "rätta" slutsatserna av regeringens förväntningar. Man vågade inte investera, man vågade inte satsa offensivt för att slå sig in på nya marknader med nya produkter. Riskerna ansågs fortfarande för stora. I stället ledde inflationskonjunkturen till att det var enklare att förbättra sin lönsamhet genom att satsa på utlandsinvesteringar, valuta- och andra spekulationsaffärer samt finansiella operationer som gav snabba vinster. Men de gav inte ett enda jobb, ingen utdelning i produktion.

Så fortsatte produktionen och investeringarna att sjunka och ge ännu mindre möjligheter att bekämpa arbetslösheten. Reallönerna sjönk. Från de individuella löntagarnas synpunkt innebar det för första gången på många år sjunkande levnadsstandard.

Vi fick uppleva hur allt fler medlemmar i Landsorganisationen blev arbetslösa. Sysselsättningen hölls uppe, men jobben skapades framför allt i den offentliga sektorn. Industrisysselsättningen sjönk stadigt. Och det var inte fråga om en planerad omställning av industrin. Vi fick rader av planlösa nedläggningar, och jag vågar knappt tänka på hur många nya produkter och företagsidéer med framtidsmöjligheter som aldrig fick chansen.

Men de sjunkande reallönerna drabbade inte bara individerna. Från hela folkhushållets synpunkt innebar det att efterfrågan på svenska produkter minskades i ett läge där svensk industri verkligen behövde sälja. Och därtill minskade utrymmet för det sparande som var nödvändigt, om de stora framtidsåtagandena skulle bli möjliga.

Här står vi nu – för fjärde året i rad – i samma dystra situation, och ännu har inte regeringen kommit längre än till 1976. Den tror fortfarande att man kan rätta upp situationen genom att förhålla sig passiv, genom att mana löntagarna till återhållsamhet, genom en bergfast tro på att marknadskrafterna nog ändå skall ställa allt till rätta – allt medan krisspiralen för oss allt närmare en krasch.

På de senaste fem månaderna har vi fått prisstegringar på 8 % – men regeringen vägrar göra något åt priserna. Industriproduktionen har ännu inte förmått sega sig över den nivå vi hade för fem år sedan, men regeringen gör

ingenting. Trots att kostnadsläget för industrin har förbättrats markant ligger ändå investeringarna på en förödande låg nivå – men regeringen hittar inga lösningar. Allt fler varnar för att vi åter är på väg in i en lågkonjunktur, men den här gången finns det inga pengar i statskassan för att på kostgjord väg klara sysselsättningen. Vi riskerar att hamna i den värsta arbetslösheten på mycket länge – men regeringen har inte ens, såvitt jag vet, förmått producera ett förslag om hur sysselsättningspolitiken skall utformas i den kommande situationen.

Uppriktigt sagt – jag har försökt att utan partipolitiska sidoblickar granska den ekonomiska politiken och jämföra med hur det har varit i tidigare svåra lägen. Jag kan bara komma till ett resultat: jag och många med mig har aldrig upplevt en sådan brist på ekonomisk politik som vi trots allt har i dagens situation.

Det enda regeringen har haft att komma med har varit att skjuta över ansvaret på arbetsmarknadens parter. Vi har till leda fått höra att vi måste vara återhållsamma i lönekraven för att inte driva upp företagens kostnader. Vi får gång på gång höra att vi måste låta bli att försöka kompensera oss för oljeprishöjningarna och de gångna årens reallönesänkningar. I höstens skatteproposition fick vi läsa att arbetsmarknadens parter måste ta ett ansvar för fördelningspolitiken, när nu regeringen med sin egen skattepolitik inte ville göra det. Och i finansutskottets betänkande får vi nu läsa att vi skall ta ansvar för sysselsättningen när konjunkturen viker.

I något slags vänligt sinnad anda förklarar regeringen att man visst skall gripa in med åtgärder som Landsorganisationen vill ha, om vi bara kan få Svenska arbetsgivareföreningen med på dessa förslag. Det har vi hört flera gånger under debatten i dag. Men detta är ju alldeles omöjligt. Det innebär ju – bortsett från vad som sägs i det avscendet – bara att man har gett Svenska arbetsgivareföreningen vetorätt mot alla de åtgärder som löntagarna vill genomföra. Och jag kan bara konstatera att Svenska arbetsgivareföreningen har utnyttjat detta. I dag har man med bud överskickat ett brev till mig – trots att vi sitter i kontinuerliga förhandlingar – och talat om att nu har man tagit ställning, dvs. det skall inte bli några som helst förändringar i avtalen under 1980. Skulle det bli några förändringar får det icke leda till kostnadsökningar. Det är det besked som vi har fått i dag med ilbud till Sveriges riksdag. Det säger väl allt om den situation man här försöker måla upp – bara vi kommer överens om någonting skall regeringen pröva detta.

Vi har ställt våra krav – krav på åtgärder mot priser och hyror, krav på matsubventioner, krav på att samhället skall gripa in och se till att det blir produktiva investeringar av de snabbt ökande vinsterna, krav på insatser för en omstrukturering av industrin, krav på en rättvisare skattepolitik, krav på stopp för spekulationsaffärerna och valutautflödet. Ja, jag skulle kunna fortsätta den uppräknningen ytterligare. Nu är det dock regeringen som måste handla, och då duger det icke – det har vi fått bekräftat i dag – att ge Arbetsgivareföreningen vetorätt.

Jag har en känsla av att regeringen inte har förstått vare sig sin egen eller fackföreningsrörelsens uppgift i denna situation. Låt mig citera den allmänt

erkände nationalekonomen Rudolf Jalakas från ett radioprogram i förra veckan. Han sade:

”Vad som har hänt nu är att den ekonomiska politiken inte förmår att hålla ett sådant klimat att avtalsförhandlingarna och över huvud taget lönebildningen håller sig inom den ram som är riktig. Det är inte någon partsuppgift på arbetsmarknaden att börja bedriva ekonomisk politik. De skall kämpa för sina intressen. Statsmakterna skall skapa ett sådant ekonomiskt klimat att utfallet av förhandlingarna och lönebildningen blir det rätta. Jag tror att det är bättre att rikta uppmärksamheten mera på den ekonomiska politiken än på arbetsmarknadsparternas förhandlande. --- De gör sin plikt. De kämpar för sina medlemmars intressen, och det skall de göra. Det är statens uppgift att se till att inflationen dämpas.”

Och så är det – för hur blir annars resultatet? Jo, så fort LO och SAF inte kan komma överens blir ju resultatet att *ingenting* blir gjort – vi hamnar i den totala förlamningen.

Den här passiviteten skapar nu allt större oro, inte bara i våra led, utan också i andra fackliga organisationer, ja, t. o. m. i det borgerliga lägret. För varje dag som går dyker det upp allt fler uttalanden på mitt bord som ställer krav på åtgärder eller citerar krav. Osborne Bartley i SACO/SR kräver skattesänkningar och stram prisövervakning. Sune Tidefelt i PTK kräver billigare livsmedel. LRF och tidningen Land kräver åtgärder mot matpris-höjningarna och ett ekonomiskt krisprogram. Erik Jonsson i LRF påpekar att matprisstegringarna också kommer att leda till arbetslöshet om inte regeringen gör något. Expressen konstaterar att tvångsfondering av vinstmedel kan bli nödvändigt för att få i gång investeringarna, och centerorganet Skånska Dagbladet är inne på samma tankar, för att nämna några exempel. I dag har företrädare för detaljhandelns branschorganisationer också gått ut och ställt krav på att man måste göra någonting för att hålla köpkraften uppe.

Men – regeringen gör ändå ingenting!

Det här gör mig bedrövad, därför att jag i grunden är optimistisk om Sveriges framtidsmöjligheter. Sverige är trots allt ett industriland med viktiga råvarutillgångar, en avancerad produktionsapparat, världens kanske mest välutbildade arbetskraft och ett högt teknologiskt kunnande. Men för varje dag som går hamnar vi alltmer på efterkälken. Vår produktionsapparat blir inte bara mindre på grund av den låga investeringsnivån, den blir också äldre och omodernare. Varje dag som går innebär missade framtidsmöjligheter.

Just för att jag trots allt tror på framtiden är det så bedrövande att se hur regeringen, som skulle kunna göra något, bara låter utvecklingen snurra vidare. Passivitet kanske duger när det gäller att rida på en framgångsväg. Men när det gäller att bryta en nedåtgående trend, då behövs planering och målmedvetna ingrepp.

Därför vill jag sluta med en sista allvarlig maning. Inom de närmaste dagarna kommer Landsorganisationen, trots Svenska arbetsgivareföreningens attityd i dag, att lägga fast sina lönekrav i årets avtalsrörelse. Vi har inget

intresse av att enbart driva upp kostnadsnivån i företagen. Men för att vi skall kunna acceptera återhållsamhet måste regeringen erbjuda något i gengäld. Vi måste få åtgärder mot mat- och hyresprisstegringarna, och vi måste få garantier för att de ökade vinster som vi ändå kan notera används för vettiga investeringar – för att bara ta några exempel.

Om inte regeringen har någonting att komma med, om inget radikalt görs omedelbart – då kommer det att bli höga lönekrav. Vi har våra medlemmars berättigade krav på oss att det måste bli ett stopp för försämringen av levnadsstandarden. Sedan i augusti har vi haft prishöjningar på 8 %, som för våra medlemmars del har kompensrats med 1,5 %. Det är 6,5 % back på mindre än ett halvår!

Mot den bakgrunden är det bara att konstatera att utan åtgärder står vi mycket nära en strandning och mycket långt från en uppgörelse som skulle gynna det lugn och den stabilitet som vi behöver både på arbetsmarknaden och i näringslivet.

Herr talman! Nu har regeringen chansen, men det är sista chansen. Jag förstår att centerpartister och folkpartister är oroliga, för också bland deras väljare finns det många som drabbas. Och jag har förstått att det fanns ett visst intresse bland mittenpartiernas statsråd för att nappa på vissa av LO:s förslag, men att det troligen stupade på moderaternas motstånd. Därför måste jag nu ställa mitt hopp till Thorbjörn Fälldin, Ola Ullsten och Ingemar Mundebo. Gör något, kör över Gösta Bohman om det behövs! Ni skall ha helt klart för er att vi aldrig kommer att acceptera att skulden för problemen läggs på löntagarorganisationerna, om avtalsrörelsen inte går som regeringen hoppas. Vi skall nog ta ansvaret för våra uppgifter, men då får sannerligen också regeringen ta sitt ansvar. Efter att vi i åratal har lagt fram åtgärdsförslag men mötts av kalla handen, efter att ha presenterat ett omfattande krisprogram men mötts av döva öron, är nog svenska folket fullkomligt på det klara med att ansvaret vilar på regeringen och icke på arbetsmarknadens parter.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Finansutskottet tecknar i sitt betänkande en bild av svensk ekonomi med vissa påtagligt mörka inslag och pekar på en rad allvarliga aktuella problem.

Sett i ett längre perspektiv finns det dock en rad faktorer som motiverar en något mer nyanserad bild. En central fråga är t. ex. den faktiska produktionsutvecklingen i svenskt näringsliv. Under 1950-talet ökade industriproduktionen i genomsnitt med 4 % per år. Under 1960-talet var ökningen drygt 6 %, och 1970-talet bjöd på en ökningstakt på knappt 2 % per år.

1970-talets siffra kan naturligtvis förefalla blygsam, men mot bakgrund av att stora delar av vår basindustri drabbades av nära nog en total utslagning under mitten av 1970-talet är det ändå en hygglig siffra. Den antyder att det under hela 1970-talet fanns mycket expansiva och konkurrenskraftiga företag, som förmådde att kompensera nedgången inom andra industrisek-

torer. Det tyder alltså på en betydande vitalitet och överlevnadsförmåga i svenskt näringsliv.

Övergången från en extremt hög ökningstakt under 1960-talet till en mycket måttlig sådan på 1970-talet innebar självfallet stora påfrestningar för samhället. 1960-talets tillväxttakt gav goda förutsättningar för både en kraftig utbyggnad av den offentliga servicen och en ökning av den privata levnadsstandarden. Det var många som tog för givet att 1970-talet skulle erbjuda ungefär samma goda tillväxtbetingelser som 1960-talet. Det fanns inga förutsägelser i slutet av 1960-talet som antydde motsatsen. Därför är det naturligt att den snabba scenförändring i ekonomin som vi har bevittnat starkt har bidragit till en överdrivet pessimistisk syn på framtidsutsikterna.

Under förutsättning av att vi klarar strukturomvandlingen av svensk industri och inte läser fast oss i en omodern industristruktur bör 1980-talet kunna ge oss en ökad tillväxttakt i ekonomin. 1970-talet bör alltså i detta avseende beteckna något av en vändpunkt. Mycket talar alltså för att 1980-talet för med sig gynnsammare förutsättningar för svenskt näringsliv.

I tekniskt avseende t. ex. har inte svensk industri halkat efter konkurrenterna, vilket ibland görs gällande. Detta belyses väl av en undersökning som refereras i en skrift ifrån Industrins utredningsinstitut. Där visas att ledande svenska företag ligger väl framme inom olika teknikområden. Under efterkrigstiden har Sverige inom många sektorer nått den teknologiska fronten. Denna frontställning bibehålls även i dag. I vissa fall flyttar man fram sina positioner.

I forskningsskattekommitténs betänkande Stimulans av forskning och teknisk utveckling anges också att företagens kostnader för den egna forsknings- och utvecklingsverksamheten har ökat kraftigt under 1970-talet. 1973 satsade företagen av egna medel 2.1 miljarder på teknisk forskning och utveckling. 1979 var motsvarande siffra 4.9 miljarder, dvs. drygt en fördubbling på sex år. Mot bakgrund av den ibland mycket mörka bild som ges av läget inom svenskt näringsliv finns all anledning att peka på den omfattande förnyelse som trots allt äger rum inom industrin. Mer behöver självfallet göras. Speciellt behöver näringslivssektorn byggas ut ytterligare när det gäller bredden, och framför allt behövs en ökad differentiering av vissa regioners industriella utveckling. En förnyelseprocess av betydande omfattning är dock på gång. Det är värt att notera när man diskuterar detta lands framtida ekonomi.

Det är mot den här bakgrunden man skall se en del av de aktuella ekonomiska problemen. Underskottet i bytesbalansen t. ex. är inte på mer än 2 % av BNP. Detta är naturligtvis på sikt 2 % för mycket, men det är ingen katastrofalt hög siffra om man ser till industrins totala produktionspotential. Detta kan jämföras med att vi ger 1 % av BNP i u-hjälp. Ingen hävdar väl att det belopp vi ger i u-hjälp är så högt att det hotar vår ekonomi och vår stabiliseringspolitik.

Balans i ekonomin förutsätter emellertid en utbyggnad av näringslivssek-

tor. Det förefaller alla talare hittills i dag att vara helt överens om. Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att underlätta expansionen av näringslivet. Tillgången på riskvilligt kapital är dock alltså en begränsande faktor i varje fall sektorsvis. Nyligen har kapitalvinstkommittén fått i uppdrag att undersöka möjligheterna att lätta på dubbelbeskattningen av aktievinster såsom har skett redan i en rad andra länder. Vidare har regeringen lagt fram förslag om att det avdrag som får göras på skatten inom skattefundsparandet ökas, vid aktiesparandalternativet, från 20 till 30 %.

Viktiga steg har tagits för att vrida den svenska ekonomin på rätt kurs i förhållande till det läge den befann sig i 1976, när den första trepartiregeringen tillträdde. Dessa åtgärder och den nya inriktningen av den ekonomiska politiken har regeringen fullföljt, senast nu i årets finansplan. Det har också noterats och kommenterats i finansutskottets betänkande, där finansutskottet i stort sett delar regeringens bedömning. Det krävs dock ett långsiktigt arbete innan målet är nått. Genom budgetförslaget som lags i år har det första steget tagits för att dämpa den offentliga sektorns expansion. Detta är av största vikt för att skapa utrymme för den nödvändiga expansionen av industrisektorn. Där finns också, som jag tidigare nämnde, mycket betydande utvecklingsmöjligheter, som man inte får glömma bort när man bedömer den ekonomiska utvecklingen.

Låt mig ta ett exempel. Från Verkstadsföreningen har nyligen anförts att verkstadsindustrin årligen behöver nyanställa 18 000 verkstadsarbetare för att hålla planerna. Man behöver också införa mycket av ny teknik. Det finns ett stort uppdämt behov i svenskt näringsliv – det har omvitnats från flera talare tidigare, och jag kan bara vitsorda det. Jag har också tidigare visat att det i företagen sker en ordentlig satsning på teknisk utveckling, men den skulle behöva följas upp av en helt ny och mer framtidsinriktad investeringsaktivitet.

Regeringen har under remissbehandling forskningsskattekommitténs betänkande Stimulans av forskning och utveckling. När remissomgången är klar finns det underlag för regeringen för att lägga fram ett förslag till ytterligare stimulans av företagets forskning och utveckling. Regeringen har i budgetpropositionen också föreslagit väsentligt ökade resurser till forskningen, bl. a. via styrelsen för teknisk utveckling, STU. Det här är en avgörande bas för den investeringsaktivitet och den förnyelseprocess som måste finnas i svenskt näringsliv.

En nödvändig uppgift för oss alla är naturligtvis att minska oljenotan. Det finns emellertid anledning att varna för överdriven dramatik när man för en debatt om oljenotans storlek. Notan är stor, men den måste ställas i relation till inkomsterna från exporten och möjligheterna att öka exporten.

Ekonomen Sven Grassman återopades här tidigare av Gunnar Nilsson. Jag skulle vilja notera att Grassman i skilda debattinlägg hävdade att oljenotan under 1950-talet motsvarade en nästan lika stor andel av vår export som under 1970-talet. Efter oljeprisstegringarna 1973 pressades oljenotans andel av BNP något mer än under 1950-talet. Därefter har dess andel av BNP

minskat något. Om Sverige haft samma tillväxt som OECD i genomsnitt skulle oljenotans andel ha minskat ytterligare.

Grassman hävdar i något av sina inlägg att oljenotan på både lång och kort sikt – och både före och efter oljekrisåret 1973 – inte på något avgörande sätt påverkat utbytet av vår utrikeshandel och därigenom vår levnadsstandard. Det kan förefalla vara ett sensationellt påstående, men otvivelaktigt är det så att vi genom prishöjningar på våra exportprodukter relativt väl lyckats balansera de ökade kostnaderna för oljeimporten. I en inflammerad kärnkraftsdebatt finns det naturligtvis anledning för dogmatikerna bland kärnkraftsanshängarna att överdramatisera oljenotans storlek. Det är emellertid ett dåligt sätt att komma undan den egentliga sakfrågan i kärnkraftsdebatten – nämligen kärnkraftens risker. Det är ju riskerna med kärnkraften som är orsaken till att en omröstning kom till stånd. Socialdemokraterna svängde inte i sin inställning till en omröstning på grund av vårt oljeberoende.

Att vi nu har en omröstning framför oss är enbart betingat av att det den 28 mars 1979 inträffade en olycka vid kärnkraftverket Three Mile Island och att denna olycka fick till följd att även den socialdemokratiska partiledningen blev varse kärnkraftens risker.

Vad man kan förmoda är att om motsvarande olycka inträffat i Sverige, så hade vi i dag inte stått inför en omröstning om kärnkraften. Den socialdemokratiska partiledningen skulle i det läget sannolikt ha valt att ansluta sig till centerns linje, dvs. på samma sätt som åtskilliga andra socialdemokrater runt om i landet gör – detta oberoende av oljenotans storlek.

Socialdemokraterna bör ha ett erkännande för att de insett problemen i svensk ekonomi – att de gjort det framgår ju av reservationerna till finansutskottets betänkande. Men det betänkliga är att det recept man skriver ut när det gäller näringspolitiken innebär ingen vitamininjektion för svensk industri. Det är snarare så att den medicinering man föreslår medför allvarliga risker för bestående men. Socialdemokraterna tycks nämligen inte inse behovet av förnyelse i industrin. Man löser förvisso inte alla problem, som man tycks tro, med strukturutvecklingsfonder, branschplanering, statlig styrning av näringslivet etc. Vi måste i stället främja och uppmuntra till förändring och utveckling – annars löper vi risken att skapa ett gigantiskt industrimuseum av det svenska näringslivet.

Den modell som jag som industriminister förordar för samhällets roll i näringslivets strukturomvandling har de båda trepartiregeringarna givit prov på alltsedan 1976. Den innebär en samverkan mellan samhälle, näringsliv och fackföreningsrörelse. Den innebär att man åstadkommer lokalt och regionalt anpassade lösningar som är påverkade i mycket stor utsträckning av det lokala facket, företaget och berörda kommuner. Den innebär inte att man sitter centralt i kanslihus eller inom myndigheterna och pekar ut hur svenskt näringsliv skall se ut i detalj. Tvärtom – det är en modell som är marknadsanpassad men som ändå ger stort utrymme för samhälleliga och fackliga hänsyn. Man kan säga att denna modell inte har socialismens och

planhushållningens stelhet och risker för felsatsningar. Den har heller inte kapitalismens nackdelar i form av att det endast är det renodlade vinstintresset som styr de dispositioner man vidtar.

Socialdemokraterna kräver nu att 25 % av vinsterna under 1980 skall avsättas till ett räntelöst investeringskonto, som får disponeras för investeringar under förutsättning av facketts tillstyrkan. Vidare skall en arbetsgivaravgift på 0,5 % jämte indragning av vad man kallar övervinster gå till en struktur- och utvecklingsfond. Denna fond skall styras av representanter för de fackliga organisationerna.

Vad man kan konstatera är att industriinvesteringarna trots allt ökade under 1979, även om de inte kom upp till en tillfredsställande nivå. Denna ökning kom efter två års kraftiga minskningar. Enligt prognoserna finns det anledning att vänta en ökning även under 1980. Jag vill inte heller påstå att denna ökning är tillfredsställande, men det rör sig i rätt riktning. Jag tycker nog att finansutskottets majoritet är väl pessimistisk i sin bedömning av utvecklingen under 1980.

Dess värre är det så att ett genomförande av det socialdemokratiska förslaget till näringspolitik allvarligt skulle försämra förutsättningarna för lönsamhet i investeringarna. Föreslagna åtgärder skulle i viss omfattning hota avkastningen på riskkapitalet i företagen. Vi är alla överens om att tillgången på riskvilligt kapital måste öka i näringslivet. Hur skall det vara möjligt att få mera kapital till näringslivet, om avkastningen på det egna kapitalet i företagen ytterligare minskar genom samhällets insatser? Hur skall man få allmänheten att spara inom denna sektor, om man inte tillåter en rimlig avkastning på satsat kapital? Hur skall man, som nu sker i debatten, kunna klandra de personer som föredrar att sätta sina slantar i t. ex. fastigheter, när man inte tillåter att sparande i produktiva investeringar i näringslivet ger minst samma avkastning?

Det är viktigt att notera att socialdemokraternas förslag inte innebär mer pengar till industrin. Tvärtom, det minskar i stället tillströmningen av pengar till näringslivet. Detta finner jag betänkligt i den socialdemokratiska näringspolitiken, och det är också en stark restriktion när man försöker öka möjligheterna till tillväxt och stabilitet i samhällsekonomin.

Sammanfattningsvis måste man dess värre konstatera att oppositionens alternativ till regeringens ekonomiska politik skulle innebära en ytterligare påfrestning för en redan ansträngd ekonomi.

Som jag visat står vi inför ett antal besvärliga år innan svensk ekonomi åter befinner sig i balans. Problemen är dock på intet sätt oövervinnerliga. Det finns ingen grund för svartmålning. Det finns tvärtom betydande och lovande utvecklingsmöjligheter i svenskt näringsliv, vilka det gäller att ta till vara.

Genom en fortsatt satsning på och förstärkning av konkurrenskraften för näringslivet kan vi åstadkomma den nödvändiga expansionen av näringslivssektorn. Detta blir ett av de viktigaste målen för den ekonomiska politiken under 1980-talet. Av avgörande betydelse för vart lands ekonomiska och industriella utveckling blir dock av allt att döma händelserna de närmaste månaderna. Gunnar Nilsson var nyss inne på den frågan. Jag vill inte gå in på

en polemik med Gunnar Nilsson, men jag skulle som en allmän kommentar till hans intressanta inlägg vilja säga, att det inte är någon överdrift att instämma med Gunnar Nilsson och peka på att vi samhällsekonomiskt står inför ett vägsål. Hittills har stabiliseringspolitiken varit relativt framgångsrik. Avgörande för hur vi bemästrar den situation vi har framför oss är emellertid den anda i vilken den ekonomiska politiken fortsättningsvis skall bedrivas.

Det måste finnas en grundläggande vilja till samförstånd, om den ekonomiska politiken skall ha utsikt att bli framgångsrik. I den andan får man då vara beredd att diskutera i termer som traditionellt brukar hänföras under rubriken samhällskontrakt. Självfallet finns det ingen anledning att ifrågasätta arbetsmarknadens parterers självständighet liksom deras förmåga och kompetens att teckna avtal i medvetande om den samhällsekonomiska situationen. Å andra sidan – och det var Gunnar Nilsson inne på – är förutsättningarna för en lugn och sansad avtalsrörelse givetvis att övriga samhällsekonomiska komponenter är kända eller i varje fall överblickbara.

Regeringen har för sin del gått en väsentlig bit på väg med den senaste skattereformen. Det finns också enligt min uppfattning anledning att ha en hög beredskap för att djupfrysa eller till produktiva investeringar kanalisera de företagsvinster som går utöver vad som kan betraktas som normalt. Det bör också finnas anledning att diskutera långtgående insatser för att bemästra prisutvecklingen. Över huvud taget finns det anledning att förutsättningslöst diskutera helheten med målsättning att skapa samförstånd på bred bas beträffande den ekonomiska politiken. Endast på detta sätt kan i detta konjunkurläge den ekonomiska stabilitet säkras som är en förutsättning för att klara sysselsättning och näringslivets utveckling.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Här har talats mycket om prishöjningar och om den inflationsdrivande ekonomiska politiken. Jag vill begränsa mitt inlägg till hur människor i vanliga inkomstlägen upplever pris- och löneutvecklingen.

Bort med moms på maten och införande av ett effektivt prisstopp på alla dagligvaror är ett välbekant vpk-krav som behandlats av riksdagen vid upprepade tillfällen.

Även om en ökad andel av befolkningen ställt sig bakom kravet har de politiskt ansvariga ständigt avvisat förslaget. Men efter den chockhöjning av priserna som skedde under januari månad i år, främst när det gäller livsmedel, så har nu samlade grupper av människor reagerat starkt och insett att så här kan prisutvecklingen när det gäller livsnödvändiga varor inte få fortsätta.

Hela fackliga organisationer, såsom Metall med 450 000 medlemmar bakom sig, har därför krävt prisstopp på maten. Sveriges arbetsledareförbunds ordförande har helt enkelt ställt samma krav som vpk: Bort med moms på maten. Andra fackliga ledare instämmer i de ställda kraven.

Utöver de fackliga organisationerna, som mer och mer känner av sina

medlemmars tryck och krav på agerande i prisfrågan, har bönderna genom sin organisation tagit upp samma fråga. De som producerar våra livsmedel ifrågasätter bl. a. rimligheten i att närmare hälften av den totala prishöjning som drabbar konsumenterna ligger utanför deras förhandlingsuppställning. Av den totala prishöjningen på 1 500 milj. kr. fick jordbrukarna och vissa delar av förädlingsindustrin 850 milj. kr. i den senaste uppställningen.

Den övriga delen av prishöjningarna hamnade dels hos handeln genom höjda handelsmarginaler, dels hos staten genom ökad mervärdesskatt, vilken fungerar så att skatten läggs på slutsumman av priset på en vara. Detta betyder att ju högre utförsäljningspriset är, desto mer skatt får den enskilde konsumenten betala till staten.

Som exempel redovisas fördelningen av mjölkprishöjningen. Mjölken höjdes som ni vet i den senaste omgången med 25 öre per liter. Av detta fick producenten – jordbrukaren – 17 öre, handeln 3,5 öre och staten 4,5 öre.

I det här sammanhanget blir även små öresbelopp stora summor. Varje öre i höjning motsvarar räknat på dagens mjölkkonsumtion 15 milj. kr. Den senaste prishöjningen betydde alltså att handeln ökade sina inkomster med nära 50 milj. kr. Och för staten betydde det ökade moms på lägget nära 70 milj. kr. i ökade inkomster enbart på mjölkprishöjningen.

Detsamma gäller ostpriset. Varje höjd tioöring betyder 10 milj. kr. enligt samma beräkning. Prisuppställningen gav jordbruket rätt att höja ostpriset med 85 öre. Men den slutliga höjningen blev 1:80 kr. för de flesta ostsorter. Detta gav parti- och detaljhandeln ca 60 öre och staten genom moms 35 öre. I merinkomst fick handeln ytterligare 60 miljoner och staten ökade sina inkomster med 35 miljoner på konsumenternas bekostnad. Enbart parti- och detaljhandeln ökade marginaler betydde en merkostnad för konsumenterna på ca 400 milj. kr.

Frågan är om det är ett acceptabelt system att handelns vinster är knutna till varupriset på det sätt som gäller i dag. Kostnaden för handeln kan ju inte skilja särskilt mycket om de säljer oxfile eller blodpudding, för att ta samma exempel som bekymrade handelns företrädare på den s. k. handelns dag nyligen. Deras bekymmer var att det inte bara är konsumtionen som sjunker, utan att folk mer och mer tvingas över från att köpa oxfile till att köpa blodpudding och då minskar handelns intäkter.

Nu är det väl inte den uteblivna oxfilén som vanliga konsumenter är mest bekymrade över – det finns andra och viktigare livsmedel som de tvingas avstå ifrån eller minska konsumtionen av genom prishöjningarna. Främst gäller det minskningen vid inköp av de baslivsmedel som vi inte kan undvara men som drabbats allra hårdast av prishöjningar. Under januari månad i år har priserna på baslivsmedlen höjts med 8,1 % enligt pris- och kartellnämndens uppgifter. Som jämförelse kan nämnas att den allmänna prisnivån i konsumentledet har ökat med 3 % under samma tid.

Sammantaget har livsmedlen under åren 1976–1979, om man räknar in januari 1980, stigit med 44,2 %. Då ingår samtliga livsmedelssortiment. Baslivsmedlen har under samma tid stigit jämförelsevis mera.

Frågan är också om det mervärdesskattesystem vi har är rimligt. Är det

acceptabelt att staten utnyttjar prishöjningar på livsnödvändiga varor, exempelvis baslivsmedel – prishöjningar som hårdast drabbar de ekonomiskt sämst ställda, pensionärer och barnfamiljer – för att öka statens inkomster? Vpk har alltid ifrågasatt detta orättfärdiga skattesystem och även visat på andra vägar att öka statens inkomster. Jag behöver inte upprepa dessa förslag, de finns dokumenterade i många riksdagsprotokoll.

Den borgerliga regeringen går i stället den motsatta vägen och minskar livsmedelssubventionerna. Den faktiska situationen är nu den att bara ca hälften av den betalda momsens på samma sortiment går tillbaka till konsumenterna. Vad man minst kan kräva är väl att den ökade momsinkomst som staten tar in på varje prishöjning används som en form av återbäring till konsumenterna.

Hyran är vårt andra ekonomiska gissel. Under senare delen av 1970-talet har hyreshöjningarna varit stora. Förra året slogs alla rekord med täta hyreshöjningar och räntehöjningar under hösten. Hyran för samma jämförelsetid från 1976 t. o. m. januari i år har för en vanlig bostadsrättslägenhet stigit med 53,7 %. För många är numera bostadskostnaden den tyngsta posten i familjernas ekonomi, då hyran tar nästan en fjärdedel av inkomsten. Utgifterna för mat och hyra har sedan 1976 nästan fördubblats. Vad detta betyder för en löntagare i en vanlig inkomstklass, som under samma tid fått sin realinkomst sänkt med ca två månadslöner, är inte särskilt svårt att räkna ut. Därtill kommer nu att 1980 hotar att bli ännu dyrare för löntagarna än de värsta åren på 1970-talet.

Regeringens förda ekonomiska politik med höjda matpriser och höjda hyror har tillsammans med magra avtalsuppgörelser urholkat köpkraften för landets löntagare. Detta har varje löntagare själv kunnat konstatera, och det har olika fackförbund också kunnat dokumentera. Framför allt har det drabbat låginkomsttagare, barnfamiljer och pensionärer. De som redan hade en ansträngd ekonomi, har således fått ännu svårare att få ekonomin att gå ihop. Regeringens ekonomiska politik, som kunde ha skyddat och kompenserat dessa utsatta grupper, har i första hand gynnat de rika och högavlönade. De olika skatteomläggningarna har gett mest åt dessa grupper, medan de andra fått vara med och betala för omläggningarna.

Regeringens budget och finansplan skärper nu ytterligare svångremspolitiken. Regeringen drar in på livsmedelssubventionerna, vilket medför ännu högre matpriser. Samtidigt drar man in på bostadsbidragen i ett läge då de tvärtom borde höjas. Regeringen har gjort helt klart att man inte kommer att ingripa mot pris- och hyreshöjningarna, och dessutom varnar man de fackliga organisationerna för att kompensera löntagarna för prisstegringarna.

Löntagarna och de fackliga organisationerna står därför inför en mycket svår avtalsrörelse. Snart har fyra månader gått sedan avtalen gick ut, men fortfarande har ingenting hänt. LO-ordföranden Gunnar Nilsson har tidigare sagt att lönekraven blir tvåsiffriga, och då ger de ändå inte ens full kompensation för den förlorade reallönen.

Svenska arbetsgivareföreningen har med hänvisning till regeringens ekonomiska bedömningar avvisat alla lönekrav. Enligt Svenska arbetsgiva-

reföreningen finns det inget utrymme för löneökningar. Det finns inga vinster, och om det finns några så måste de bli kvar i företagen. De skall användas för att skaffa fler jobb. Det är vad SAF påstår.

Men sanningen är ju faktiskt den att storföretagen inom verkstadsindustrin redovisar kraftiga vinstökningar, oljebolagen och bankerna likaså. Det finns alltså pengar i samhället för ordentliga lönelöft, som landets löntagare behöver. Det krävs rejäla löneökningar för att kompensera både inträffade och kommande prisstegringar. Det krävs också någon form av garanti från regeringen att man inte på samma sätt som efter förra avtalsuppgörelsen omedelbart genom olika åtgärder korrigerar förhandlingsresultatet. Detta är viktigt för löntagarna.

I regeringens finansplan beräknades inflationen till 7 % för hela år 1980, och utrymmet för löneökningar till detsamma. Men efter mindre än en månad har regeringens budget redan spruckit. I dag bedöms prishöjningarna bli mellan 12 och 16 %, eventuellt ännu högre.

I detta läge växer kraven inom de fackliga organisationerna på ett omedelbart prisstopp på livsmedel. Med ett prisstopp på livsmedel och olja för bostadsuppvärmning skulle de fackliga organisationerna få en nödvändig grund och utgångspunkt för kommande förhandlingar.

I en offensiv lönerörelse, kombinerad med ett effektivt prisstopp, skulle löntagarnas köpkraft kunna hållas uppe och en del av reallönesänkningen kunna återtå. Det framstår också av andra orsaker som helt nödvändigt att införa ett sådant prisstopp. Och det är uppenbart att den nuvarande regeringen måste tvingas till en sådan åtgärd. Mot bakgrund av det svåra utgångsläget inför lönerörelsen och den nu mycket starka opinionen för krav på prisstopp vore det värdefullt om de fackliga organisationerna med kraft drev detta krav mot regeringen. Jag anser själv som fackligt förtroendevald inom Kommunal, där övervägande delen av medlemmarna är lågavlönade, att detta vore en bra upptakt för avtalsrörelsen, som kunde mobilisera löntagarna för en offensiv lönerörelse mot regeringens svängremspolitik. Regeringens ekonomiska politik, som borde vara inriktad på att skapa förutsättningar för bevarad köpkraft och standardförbättringar, är i stället löntagarfientlig och riktad mot landets löntagare.

Herr talman! Flera företrädare för regeringen har i debatten sagt att de är beredda att vidta åtgärder för att underlätta lönerörelsen. För löntagarna är det då viktigt att få svar på följande frågor, som jag vill ställa till den nu frånvarande regeringen men som också kan riktas till utskottet.

Anser ni att löntagarna har rätt att kompensera sig för pris- och hyreshöjningar och ta igen det man förlorat i köpkraft? Är ni i så fall också beredda att stödja det fackliga kravet på ett omedelbart prisstopp på livsmedel och olja för bostadsuppvärmning?

Detta är två enkla frågor som kan besvaras med ett ja eller nej, men de är av stor betydelse för landets löntagare i den kommande avtalsrörelsen.

Om svaret blir nej vill jag ställa en följdfråga: Hur höga prisstegringar tänker ni tillåta, innan ni är beredda att ingripa – 10, 20 eller 30 %? Hur

mycket mer skall en löntagare förlora i köpkraft, innan ni sätter stopp för prisstegringarna?

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Debatten här i dag har belyst regeringens passivitet när det gäller att bekämpa inflationen både i det politiska arbetet med inflationen och i den debatt omkring inflationen som har förts här.

Vi är nu tillbaka i det läget att Sverige har en högre inflation än genomsnittet av OECD-länderna. Det är alltså samma situation som rådde under den förra trepartiregeringens olyckliga tid. Sverige tillhör de länder som har den högsta inflationen. Ja, självfallet har Storbritannien, med sin konservativa regering, en extremt hög inflation, som är ännu värre än vår, men Sverige är nu, liksom under den förra trepartiregeringens tid, återigen med bland de länder som har det i särklass sämsta ekonomiska läget. Passiviteten både i debatten och i handlandet torde hänga samman – inte enbart, men delvis – med den borgerliga oviljan att diskutera och ta sig an de orsaker till inflationen som så att säga stör den borgerliga samhällssynen. I stället vill man ta till skenförklaringar för att söka avleda intresset från de verkliga problemen. Priset i vilseledande argumentering togs nog i dag av Gösta Bohman genom det sätt på vilket han ville lyfta fram den offentliga sektorn såsom boven i dramat när det gäller konkurrensen om resurserna och inflationen. Gösta Bohman sade att den offentliga sektorn nu tar i anspråk mer än 60 % av BNP och att det därmed blir en kollision mellan den offentliga sektorns resursanspråk och den privata sektorns, vilket har inflationsdrivande effekt och skapar obalans. Det är en fullkomligt ovidkommande siffra som Gösta Bohman har använt i debatten. Det är uppseendeväckande, tycker jag, att en finansminister tar till den typen av demagogisk argumentering.

Den offentliga sektorns resursanspråk är drygt 30 % av bruttonationalprodukten, inte drygt 60 %. Vad Gösta Bohman gör är att lägga till alla transfereringar som går genom den offentliga sektorn. Men transfereringarna är ju privat konsumtion som omfördelas till annan privat konsumtion. Om vi tycker att transfereringarna är riktigt utformade eller inte får vi diskutera i debatten om fördelningspolitiken. De har att göra med skattepolitiken och hur man skall ta in pengarna, men transfereringarna har ingenting att göra med de resursanspråk i ekonomin där den offentliga sektorn står i konkurrens med den privata, eftersom transfereringarna är en del av den privata konsumtionen.

På den punkten är alltså den siffra som Gösta Bohman använt – och som ju används mycket ofta i den konservativa propagandan – fullständigt ovidkommande och osaklig. Och även om vi går till de resurser som den offentliga sektorn tar i anspråk, alltså de drygt 30 % av BNP som används i den offentliga sektorns verksamhet, är det framför allt mycket av ökningen som i sin tur också är ett stöd för den privata sektorn – som tar bort förvärvshinder för människor och skapar möjlighet för dem att gå ut i produktivt förvärvsarbete och på olika sätt förbättrar betingelserna i den

privata sektorn. Alltså är också en del av de resursanspråk som verkligen används i den offentliga sektorn i själva verket ett stöd för industrin och för den verksamhet som bedrivs inom den privata sektorn – genom den offentliga servicen och investeringarna.

Med de mycket allvarliga skadeverkningar som inflationen medför vore det verkligen angeläget att vi i stället för den här typen av skendebatt ägnade oss åt de allvarliga och reella orsakerna till inflationen. Oljepriserna har tagits upp mycket i debatten, och självfallet har de stor betydelse för inflationen. Men vi får inte göra det så lätt för oss som att helt och hållet göra inflationen till ett oljeproblem. De mönster för prisbildningen och inflationens uppträdande, som vi har kunnat se under 1970-talet, fanns betydligt tidigare än när oljechocken kom 1973–1974. Den s. k. stagflationen, dvs. att arbetslöshet och inflation uppträder tillsammans, är ett begrepp som myntades långt innan oljechocken. Det visar nya mönster i utvecklingen av den internationella ekonomin. De är mycket allvarliga, och vi måste diskutera hur de ser ut om vi skall kunna komma åt den inflation vi har i dag.

Det finns många olika orsaker till det gemensamma uppträdandet av arbetslöshet och inflation, något som alltså fanns före oljechocken och som sedan förvärrats. Jag skall av tidsskäl inte försöka att systematiskt gå igenom dessa orsaker. Men när det gäller sysselsättningsdelen vill jag hänvisa till sysselsättningsutredningens betänkande, i vilket man ganska utförligt analyserar arbetsmarknadens förändrade funktionssätt och hur det bidrar till detta gemensamma uppträdande av arbetslöshet och inflation.

Jag skall i stället gå in på en annan fråga som mera direkt berör de beslut vi skall fatta här i dag med anledning av finansutskottets betänkande. Jag tänker på prisbildningen och hur den går till i företagen. Prisbildningsmekanismerna i framför allt de stora företagen har avlägsnat sig ganska långt från de läroböcker som man tydligen studerar och uppenbarligen har stor tilltro till inom regeringen. Det är bl. a. den gamla tanken att minskad efterfrågan leder till prisfall, medan ökad efterfrågan leder till prishöjning. Under 1970-talet har vi kunnat konstatera hur stora företag svarat på en försämring av marknaden med att faktiskt höja priserna, en pervers prisbildning som faktiskt finns belagd i en lång rad fall.

Det har också gjorts ett antal studier, framför allt i USA, som verkligen styrker att storföretag betar sig på detta sätt. Om försäljningen minskar söker man kompensera bortfallet av intäkter genom att höja priserna. Det är klart att sådana försök bara skenbart blir till fördel om marknaden korrigerar dem genom att konsumenterna minskar sina köp av varor som blir allt dyrare.

Den viktiga slutsats man kan dra är att mycket stora företag med en långsiktig produktionsplanering uppenbarligen kan bortse från tillfälliga förluster av marknadsandelar. För dem är det av överordnat intresse att upprätthålla prisenivån på lång sikt. De stora företagen har också ofta resurser att bära de kortsiktiga förluster som man tvingas acceptera för att upprätthålla en långsiktigt hög prisenivå. Den ökade koncentrationen i industrin, som har lett till uppkomsten av en lång rad större konglomerat, har

gjort att en mängd stora företag har kommit att dominera allt fler marknader.

Det finns studier som visar efterkrigstidens utveckling i olika typer av marknader i USA. På marknader som har en låg koncentrationsgrad fungerar prissättningen ofta så som den beskrivs i dessa nationalekonomiska böcker. Det blir prishöjning vid högkonjunktur och prisfall när tiderna blir sämre. Men det intressanta är att det motsatta beteendet präglar de marknader som har en hög koncentrationsgrad. Där är prishöjningarna avsevärt mycket större under lågkonjunkturer än under bättre tider.

Det här är ingen hemlighet som bara forskare känner till. Förhållandet erkänns också öppet av företagsledare. Chefen för US Steel t. ex. kallar beteendet att upprätthålla en hög prisnivå för prisdisciplin. Det är en ironisk beteckning om vi tänker på vad konsumenternas organisationer här i Sverige menar med prisdisciplin. Men i detta fall menas alltså med prisdisciplin att aldrig i onödan sänka priserna, oberoende av marknadens beteende.

Den slutsats som är viktig att dra är att i den mån prisbildningen styrs snarare av långsiktiga planeringsöverväganden och administrativa beslut i företagen blir det också lättare att faktiskt bekämpa prishöjningar med priskontroll och prisstopp. Det är självfallet mycket svårare att tillämpa prisregleringar om marknaden verkligen styr. Då är det väldigt svårt att hindra genomslag av marknaden. Men i den mån det är fråga om administrativa beslut och planeringsbeslut är det också lättare att med prisreglering, prisstopp och priskontroll bekämpa inflationen. Den slutsatsen måste vi dra inför den nya typ av inflation som har vuxit fram i Sverige liksom i väldigt många andra västländer.

Den olyckliga politiken har nog förts att den borgerliga regeringen har avlovat SPK, det priskontrollerande organet, i stället för att stärka det. Vi socialdemokrater har i en partimotion, i reservationen 5 till detta betänkande och i en enskild motion 265 pekat på att vi vill stärka SPK:s ställning i stället för att försvaga den. Vi måste utvidga prisstoppen och priskontrollerna till en lång rad andra viktiga varuområden.

Man måste ta lika allvarligt på inflationsbekämpningen och forskningen kring inflationen som man gjort när det gäller energin, där samhället har givit stora resurser när det gällt forskning och att ta fram konkreta handlingsprogram på olika områden. Med samma allvar borde man ge prisbekämpningen resurser. Det gäller både att ta fram en målinriktad forskning och att ta fram handlingsprogram på olika områden. Det gäller alltså att stärka SPK:s ställning. Forskningen måste inriktas på en förändring av prishidningsmekanismerna i de stora företagen. I detta avseende bedrivs redan forskning utomlands med intressanta resultat av den typ som jag just har refererat.

Den ökade internationella likviditeten, som jag av tidsskäl inte kan gå in på, Eurovalutamarknadernas betydelse för den ökade inflationen, de valutaflöden som måste bemästras med nya ekonomisk-politiska åtgärder om vi skall kunna komma åt inflationen, de krav på en omläggning av arbetsmarknadspolitiken som ställs av stagflationen, alltså när arbetslöshet och inflation uppträder gemensamt ungefär som situationen har utvecklats av

sysselsättningsutredningen, revalveringsstrategier för att undvika en internationell inflation i den mån man har en ekonomisk bas för att föra en revalveringspolitik är också viktiga saker att ta upp.

Det är angeläget att detta arbete påbörjas skyndsamt på bred bas och med stort allvar, eftersom inflationen är ett verkligt svårt samhällsont. Inflationen är en fördelningsfråga, vilket forskaren Roland Spånt har påpekat nyligen. Inflationen i Sverige i år kommer att omfördela inemot 50 miljarder kronor från de sämre ställda till de bättre ställda. Den summan motsvarar ungefär en fjärdedel av den privata konsumtionen, alltså en mycket stor omfördelning av pengar.

Inflationen bidrar i mycket hög grad till den osäkerhet om framtiden som har präglat debatten här förut i dag och som har lett till ett stopp för industriinvesteringar i ny kapacitet. Inflationsklimatet gynnar spekulativa och improduktiva penningplaceringar på den tekniska utvecklings och den ökade produktions bekostnad som många talare här i dag har sagt sig vara överens om.

Jag yrkar bifall till reservationen 5.

BO SIEGBAHN (m):

Herr talman! Det var en intressant, kanske mera vetenskaplig framställning som Mats Hellström här gav om prismekanismen. Jag tycker nog att vi i utskottet har behandlat hans motion ganska välvilligt. Vi vet inte riktigt hur mycket sanning och verklighet som ligger bakom hans tankegångar om hur priserna utformas i företagen, men vi har ändå skrivit så att tanken är att man skall ägna ökad uppmärksamhet åt de här frågorna i vetenskapliga sammanhang. Sedan ställer jag mig något tveksam till om det kommer att bli så väsentliga resultat av en hårdare priskontroll som han hoppas, men det får vi se så småningom.

Jag skall därefter gå över till att uppehålla mig vid en del frågor som sammanhänger med Sveriges ekonomiska relationer med utlandet, men till en början vill jag framföra några synpunkter på den ekonomiska politiken i stort.

Som många talare redan påpekat, föreligger överensstämmelser på många punkter mellan regeringspartierna och oppositionen både om arten och storleken av de problem som svensk ekonomi f. n. står inför. Jag skulle vilja understryka att de är allvarligare än en del företrädare för regeringspartierna har givit uttryck för.

Det kunde då vara naturligt att förorda, som Björn Molin har gjort i olika sammanhang, senast under allmänpolitiska debatten, att man skulle söka komma fram till en överenskommelse över parti- och blockgränserna. Jag är övertygad om att i och för sig stora sympatier finns inom regeringspartierna för en sådan politik. Jag håller också med Björn Molin, när han förklarar att det faktum att socialdemokraterna, som när de befann sig i regeringsställning aldrig tog någon hänsyn till oppositionens önskemål annat än när de var piskade därtill, inte bör få spela någon avgörande roll.

När man från socialdemokratiskt håll nu ibland framför önskemål om s. k.

breda lösningar, är det självfallet att sådana förutsätter en viss samstämmighet både när det gäller hur problemen uppstått – dvs. vari dessa egentligen består – och hur man bör söka lösningarna. På båda dessa punkter saknas enligt min uppfattning de nödvändiga förutsättningarna för att komma till mera omfattande överenskommelser. Härtill kommer att den nuvarande socialdemokratiska partiledningen alldeles uppenbart inte är intresserad av kompromisslösningar annat än på sina egna villkor utan i stället föredrar konfrontationspolitik. Detta bekräftade indirekt också Kjell-Olof Feldt tidigare i dag, då han förklarade att socialdemokratiens mål står i väsentlig grad i total strid med de borgerligas – eller hur orden nu exakt föll.

I och för sig kan det i dag vara mindre viktigt att understryka hur de sorglösa löneförhandlingarna under den socialdemokratiska regeringstiden kommit att påverka den ekonomiska utvecklingen ända fram till i dag. Det är flera parter som får vara med och dela på ansvaret härför. Men det var också en hel del andra saker som hände under den socialdemokratiska regeringstiden och som försvårar en ekonomisk återhämtning.

Man fick genom inflationsutvecklingen ett allt starkare skattetryck. Detta har man trots intensivt socialdemokratiskt motstånd först efter trepartiregeringens tillkomst kunnat hejda genom införande av indexreglering. Först under den senaste tiden tycks det ha gått upp för allt flera socialdemokrater att vårt skattesystem, och speciellt marginalskatterna, lägger en allvarlig hämsko såväl på enskildas som småföretagens vilja att göra önskade arbetsinsatser.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang också nämna att både trygghetslagarna och MBL i sig visserligen syftade till att skapa större effektivitet och arbetsglädje inom företagen. Redan när MBL antogs drev emellertid socialdemokratin och vpk varje fråga till lottning – socialdemokraterna befann sig ju då i minoritet – för att utan hänsyn till den andra hälften av riksdagen få igenom sina önskemål. Det är nödvändigt – och börjar också inses av allt fler socialdemokrater – att vi i dag snabbt måste se över dessa lagar. De har på åtskilliga punkter inte alls givit de resultat som man på en del håll räknade med. Vidare bör nämnas att en legal och en förmodligen mindre legal frånvaro skapat planerings- och andra svårigheter inom näringslivet som man också måste analysera i nuvarande allvarliga läge. Kanske vi för snabbt genomfört en del i och för sig önskvärda förändringar.

Socialdemokratin har en helt annan uppfattning om dagens svårigheter. Detta framgår exempelvis av det envisa framförandet av kravet på en strukturfond. Det är i realiteten inget annat än den första lilla duvan som sänds ut för att testa klimatet för löntagarfonder. Man låtsas tro att bristen på kapital är den viktiga – och kanske t. o. m. den centrala – förklaringen till att investeringarna nu ligger på en alltför låg nivå. Men samtidigt konstaterar man att många företag f. n. tycks föredra att placera sina tillgångar på räntebärande konton i stället för att göra investeringar. Dessa två ståndpunkter går väl i och för sig inte ihop. Vad som verkligen inträffat under de gångna fem tio åren är att företagens eget kapital i genomsnitt sjunkit under en acceptabel miniminivå. Detta i sin tur medför att företagen många gånger

anser investeringarna bli för riskfyllda. En ökning av likviditeten måste sålunda vara en integrerad del av den allmänna företagspolitiken. Dessutom ligger ju inte pengarna stilla i bankerna utan kommer till användning i andra företag.

Nu söker man från socialdemokratisk sida hävda – trots att kapitalbildningen sålunda icke är det enda väsentliga problemet – att en sådan strukturfond dels skulle kunna användas till att bidra till finansieringen av investeringarna, dels skulle kunna hålla tillbaka lönekraven.

Men vi vet ju mycket väl, vilket Lars Tobisson påpekade under den allmänpolitiska debatten och som också har framkommit i dagens debatt, att löntagarna vid bedömningen av sin standardförbättring kallt räknar med vad de får i lönekuverten och vad de kan köpa för dessa pengar. Vem räknar in det förhållandet att hans barn kanske kommer att gå i en bättre skola eller att han kommer att få en bättre sjukvård vid en ansvällning av den offentliga sektorn?

För att återgå till vad Mats Hellström nyss sade vill jag framhålla att den offentliga sektorn kan vara produktiv för näringslivet. Det beställs givetvis produkter av den offentliga sektorn som tillverkas av det privata näringslivet och som därför är av betydelse. Men det är inte det centrala i detta sammanhang, utan det centrala är att det är det privata näringslivet som ger skatteinkomster och de produkter och löner som de enskilda räknar med vid löneförhandlingarna.

Mot bakgrund av denna inställning till kontanta löner resp. förbättringar av de varor som den offentliga sektorn ställer till de enskildas förfogande kan man fråga sig: Hur mycket mindre tillfredsställande kommer det inte att te sig att löntagarna skall avstå en del av sina möjliga lönehöjningar till några abstrakta lönefonder? Om man från socialdemokratisk sida tror att strukturfonder skulle kunna vara av värde för den ekonomiska utvecklingen, är det ju inget som hindrar löntagarna från att driva sina löneförhandlingar på samma sätt som man alltid har brukat och därefter själva avstå 0,5 % eller ända upp till 3 % av lönen för att skapa fonder av det här slaget. Men problemet ligger inte här. Hur många gånger skall det – bl. a. från denna talarstol – behöva sägas att inga investeringar kommer till stånd, hur mycket pengar som än finns tillgängliga, om inte investeringarna bedöms bli lönsamma?

Det gamla förslaget om strukturfonder är ett av de få mer konkreta uppslag som framförts i den socialdemokratiska partimotionen om finanspolitiken. Och det är intressant att LO-chefen Gunnar Nilsson just nu tycks ha kommit underfund med att införande av sådana inte är en framkomlig väg. I övrigt har man från socialdemokraternas sida i stort sett nöjt sig med mera allmänna talesätt, och man framför få konkreta förslag. Jag skall dock ta upp ett par sådana konkreta förslag från reservation 1.

Socialdemokraterna önskar införa prisstopp – tydligen utan ett motsvarande lönestopp. Prisstoppet skall i första hand gälla hyror och livsmedel. Vad livsmedel beträffar har vi ju redan i dag ganska betydande subventioner, även om regeringens politik väl går ut på att gradvis minska dessa. Det

socialdemokratiska förslaget innebär en kraftig ökning av subventionerna och sålunda av budgetunderskottet. Det är oklart hur långt socialdemokraterna önskar gå, men att det måste röra sig om åtskilliga miljarder kronor är uppenbart. Varifrån skall dessa pengar tas? Att subventionera bort t. ex. en 10-procentig höjning av livsmedelspriserna skulle i grova tal kosta 4.5 miljarder kronor. Skall skatterna höjas? Nej, förmodligen inte, eftersom en annan punkt på det socialdemokratiska programmet är "en skattepolitik som inte höjer levnadskostnaderna". Kvar står då ett ännu högre budgetunderskott än det vi nu räknar med. Är det möjligen betydande indragningar av nu utgående budgetanslag på olika områden som socialdemokraterna syftar på?

Vad sedan hyreskostnaderna beträffar kan konstateras att vi f. n. inte har några generella hyressubventioner i vanlig mening. Det finns endast bostadsbidrag och räntesubventioner.

Det kan väl knappast vara tal om att subventionera bort hyreshöjningar på grund av stegringar i oljepriserna, höjningar av räntor och kommunala avgifter etc. genom att gradvis göra ändringar i låneräntorna? Man skulle sålunda vara tvungen att införa en ny form av subvention. Redan uppvärmningskostnaderna för hyresfastigheter kan grovt räknat uppskattas till 20-25 miljarder kronor. Redan en 10-procentig höjning av oljepriserna skulle sålunda försämra budgetläget med flera miljarder kronor.

Sedan allt detta sagts kan man konstatera att det är givet att en lugn avtalsrörelse är av stor betydelse. Man måste därvid hålla i minnet att den väntade produktionsförbättringen redan nästan totalt är intecknad för ökade utgifter till pensioner, barnbidrag etc. Vilka lönehöjningar man än driver fram, kan dessa därför icke resultera i någon konsumtionsökning av betydelse, annat än om man skulle ytterligare skära ner investeringarna eller öka vår låneskuld till utlandet.

Därmed har jag väl också i stort sett svarat på Karin Nordlanders raka frågor. Det är möjligt att man i ett senare stadium skulle kunna tänka sig någon form av prissubventioner på de områden som har nämnts i den socialdemokratiska reservationen. Men man måste komma ihåg att det kommer tillbaka på ett annat område. Det går inte att höja standarden utöver vad produktionen tillåter, annat än om man, som jag nyss sade, genomför dessa ökningarna av skulderna eller minskar investeringarna och därigenom får utrymme för konsumtion.

Och härmed är jag innc på Sveriges ekonomiska relationer till utlandet.

I den socialdemokratiska partimotionen deklarerar vi även fortsättningsvis skall ha en öppen ekonomi. Detta innebär i klartext att grundprincipen för vår utrikeshandel skall vara fri import och export. Detta borde i och för sig vara naturligt för ett land som är så beroende av sin utrikeshandel för att kunna bibehålla sin levnadsstandard. Man måste också komma ihåg att en generös importpolitik i realiteten också är en förutsättning för att vår export obehindrat skall kunna utvecklas. Icke desto mindre är det glädjande att samtliga demokratiska partier här står på samma linje.

Bland de ekonomiska medel som skulle kunna underlätta en lugn avtalsrörelse nämns "en aktiv valutakurspolitik". Härmed torde man – som framkommit i andra sammanhang – åsyfta en höjning av den svenska kronans värde. Härigenom skulle importpriserna sänkas, samtidigt som exportföretagen skulle få större exportsvårigheter. Socialdemokraterna hävdar nämligen också att de devalveringar som tidigare tillgripits inte medfört motsvarande lägre svenska exportpriser utan i stället utnyttjats för prishöjningar.

I och för sig vore det naturligtvis glädjande om läget var sådant att man hade anledning och möjlighet att återställa den svenska kronans tidigare internationella värde. Det skulle ju vara ett klartecken på att allt nu åter var välbeställt. Men så är som bekant inte förhållandet.

I den socialdemokratiska partimotionen sägs det vidare att devalveringarna har medfört ytterligare förluster av våra marknadsandelar utomlands. Detta är nog ett tvivelaktigt påstående – det var Gösta Bohman tidigare i dag inne på – både med hänsyn till den tidsperiod det gäller och i vad avser strukturen på vår export. I de beräkningar som kunde ge vid handen att vi har fått en icke oväsentligt förbättrad exportandel, måste man nog räkna med att det finns strukturförändringar som inte har kommit fram. Det har också framhållits i den nationalekonomiska debatten. Men under alla förhållanden kan det knappast vara ett skäl för att vi i dag ytterligare skulle försämra vår konkurrenskraft genom en appreciering.

Jag vill i detta sammanhang också framhålla att vi ofta koncentrerar oss på våra exportprodukters konkurrensförmåga. En minst lika viktig fråga är hur våra industrier skall klara sig på hemmamarknaden i konkurrens med utländska produkter. Detta problem är betydligt mindre undersökt, och jag skulle föreställa mig att det vid en vikande högkonjunktur kan vara lättare att på detta område uppnå väsentliga förbättringar i vår handelsbalans. Det är ju så att varje minskad importmiljon är av precis lika stort värde som en ökad exportmiljon ur bytesbalanssynpunkt.

I den socialdemokratiska partimotionen kritiseras regeringen, som redan framgått av dagens debatt, för att olika siffror i försörjningsbalansen inte längre är riktiga. Vad utrikeshandeln beträffar är det ju, sedan konjunkturinstitutets rapport och finansplanen utarbetats, numera klart att våra importkostnader på grund av nya oljeprishöjningar kommer att gå i höjden och att vår bytesbalans därför troligen blir sämre än det underskott på 12 miljarder som man tidigare räknade med. I stället för ett underskott på 12 miljarder kan man riskera att få ett underskott som uppgår till 16, kanske 20 miljarder kronor.

Härtill kan man göra några kommentarer. Oljesituationen har ställt hela världen inför utomordentligt allvarliga problem. Redan 1978 hade OPEC-länderna ett sammanlagt exportöverskott på över 50 miljarder dollar, dvs. mer än 200 miljarder svenska kronor. Samtidigt som oljepriserna nu åter kraftigt drivs i höjden är det ett känt faktum att OPEC-länderna inte har förmåga att använda mer än en del av dessa oerhörda överskott för inköp av investeringsvaror och andra produkter. Det betyder med andra ord att

världen i övrigt totalt sett kommer att ha ett underskott i sin bytesbalans. För OECD-ländernas del har den senaste utvecklingen medfört, som även sägs i den socialdemokratiska reservationen, att dessa länders samlade bytesbalans gått ner från ett överskott på 10 miljarder dollar 1978 till ett underskott på 30 miljarder dollar 1979. Varje försök från ett land att åstadkomma jämvikt måste, i varje fall på kort sikt, innebära att underskottet för ett annat land blir så mycket större. Man kan också som ett räkneexempel konstatera att oljeprisernas ökning från 1978 till början av detta år – och vi har kanske inte sett slutet på höjningarna ännu för i år – innebär en försämring av vår betalningsbalans med omkring 15 miljarder kronor. Går vi ytterligare några år tillbaka i tiden blir siffran givetvis ännu större. Det innebär att vi utan dessa oerhörda prishöjningar skulle ha haft ett betydande bytesbalansöverskott 1979 och 1980 i stort sett vara i balans. Denna utveckling är sålunda knappast regeringens fel. Sedan kan man naturligtvis alltid diskutera om dessa höjningar i någon mån kompenseras av prishöjningar på våra exportprodukter.

Socialdemokraterna kommer i sin partimotion med några allvarliga anklagelser mot de svenska företagen och speciellt de stora. Sedan man konstaterat att det föreligger vissa oklarheter i statistiken beträffande valutaflödena till och från Sverige hävdar man helt framt att dessa åtminstone delvis måste bero på "brott mot nuvarande valutalagstiftning". Att så skulle förekomma i de stora företagen är redan i sig mycket osannolikt. De har både revisorer, riksbank och egna tjänstemän som med största säkerhet skulle omöjliggöra en sådan verksamhet, i varje fall i någon större omfattning. Här har man verkligen lyft ner debatten på en låg nivå. Det finns därför heller ingen anledning att tillskapa en väldig byråkrati för att noggrannare övervaka valutalagstiftningens efterlevnad, som socialdemokraterna begär.

Men samtidigt hävdar man i reservationen, utan något som helst bevis, att den osäkerhetspost i valutakalkylen som av en särskild utredning uppskattats till mellan 6 och 10 miljarder kronor och som enligt finansplanen angivits till 8 miljarder kronor i stället borde sättas till endast 6 miljarder kronor eller i varje fall till ett några miljarder kronor lägre belopp. Härigenom bortfaller sålunda plötsligt några miljarder av det valutasvinn som finansministern räknat med. Syftet härmed måste vara att få vårt bytesbalansunderskott att te sig ännu allvarigare. Men då kan man ju inte samtidigt använda det högre underskottet som bevis för olagliga transaktioner, för då har det ju inte varit så mycket som försvunnit på ett sätt som man inte känner till.

Slutligen vill jag än en gång understryka vikten av att lönerörelserna får en realistisk inriktning och bidrar till att svensk ekonomi åter kommer i balans. Ur denna synpunkt är det illavarslande att höra Kjell-Olof Feldt här i dag hetsa upp sig och kanske löneförhandlingarna med uttalanden om vilka jättelika vinster aktieägarna nu kammar in. Kjell-Olof Feldt vet naturligtvis mycket väl att dessa vinstökningar i företagen måste ses mot bakgrunden av tidigare förlustår. Vi är ännu långt ifrån en rimlig förräntning av aktiekapitalet.

Och vilken roll spelar nu i realiteten aktiestegringarna i fördelningspoli-

tiken? Aktiebolagens totala utdelningar rör sig om mellan 1,5 och 2 miljarder kronor enligt kapitalmarknadsutredningen. I väsentlig del lyfts dessa av försäkringsbolag, stiftelser och andra korporationer. Till enskilda går endast omkring 15 %, dvs. omkring 300 miljoner. Den totala lönesumman uppgår däremot till åtminstone 200 miljarder. Utdelningen till privatpersoner är sålunda grovt räknat 0,15 % av lönesumman. Det vore önskvärt att Kjell-Olof Feldt visade litet större sinne för proportioner när han nu befinner sig i en position där han kanske på ett allvarligt sätt kan påverka löneförhandlingarna i en för landets ekonomi ofördelaktig riktning.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 5 Anmäldes och bordlades

Proposition

1979/80:84 om sjömanspensioneringen

§ 6 Kammaren åtskildes kl. 18.00.*In fidem*

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert